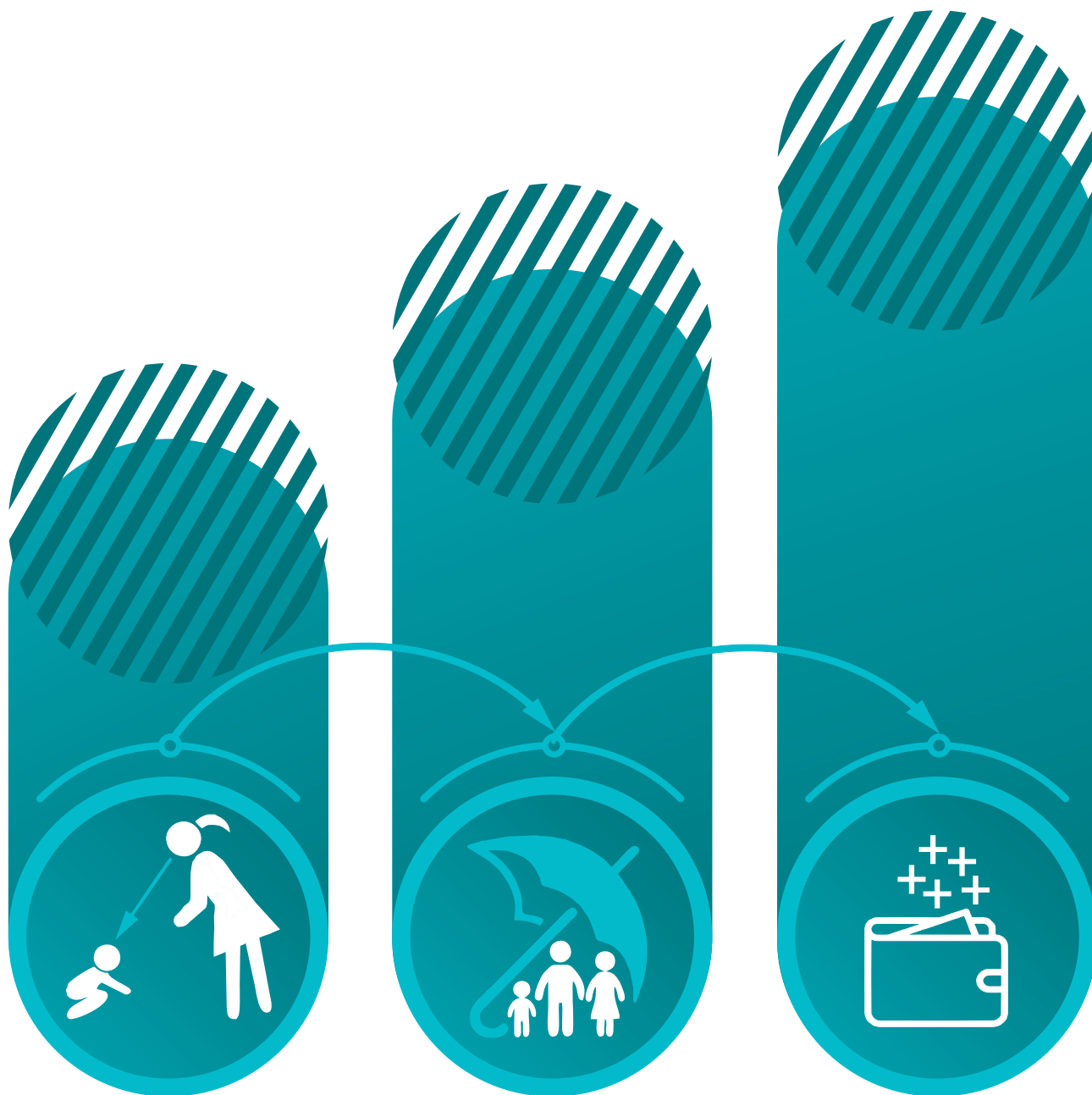
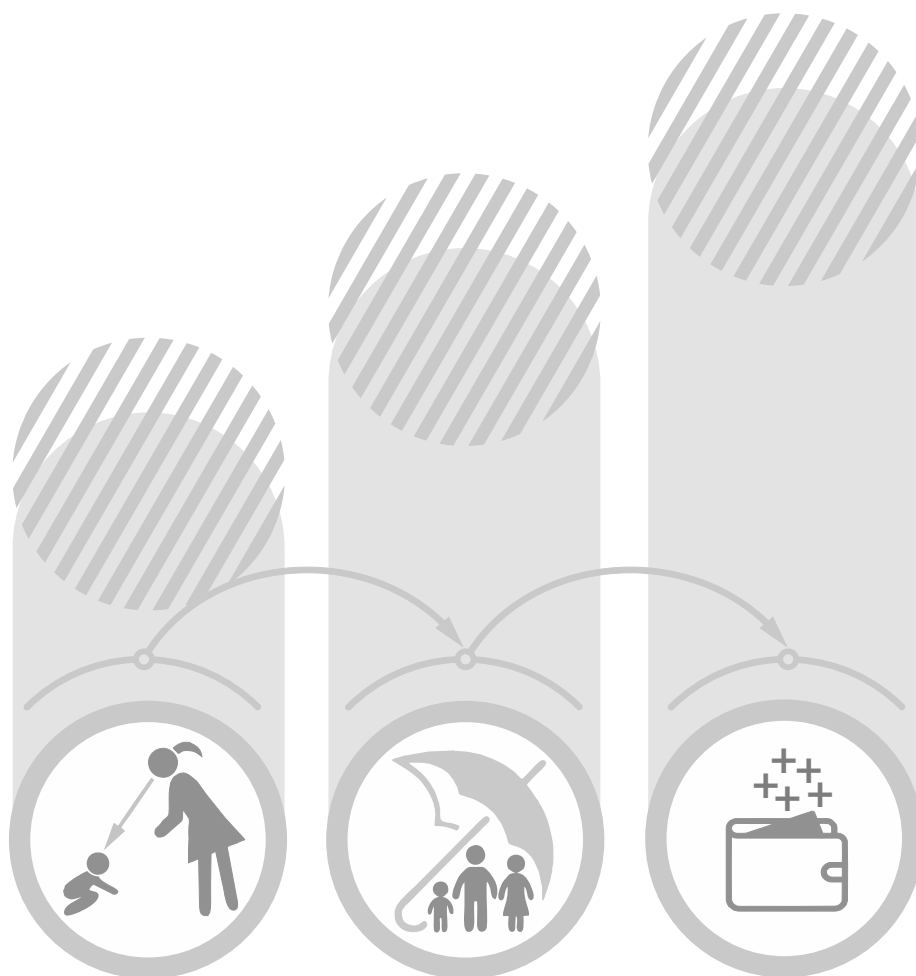

Pomoc społeczna i opieka nad dzieckiem i rodziną w 2023 r.

Social assistance, child and family services in 2023

Pomoc społeczna i opieka nad dzieckiem i rodziną w 2023 r.

Social assistance, child and family services in 2023

Główny Urząd Statystyczny Statistics Poland

Warszawa Warsaw 2024

Opracowanie merytoryczne

Content-related works

Główny Urząd Statystyczny, Departament Badań Społecznych i Rynku Pracy; Urząd Statystyczny w Krakowie
Statistics Poland, Social Surveys and Labour Market Department; Statistical Office in Krakow

pod kierunkiem

supervised by

dr Piotra Łysonia

Dyrektor Departamentu Badań Społecznych i Rynku Pracy

Director of the Social Surveys Department and Labour Market Department

Zespół autorski

Editorial team

Joanna Marzęcka, Sylwia Puchalska – Departament Badań Społecznych i Rynku Pracy GUS;
Danuta Kalista, Marta Osuch, Agnieszka Godula, Elżbieta Niemiec, Joanna Seweryn, Jadwiga Szponder, Marta Jagiełło,
Viktoriia Kasianovska, Alicja Niziołek – Urząd Statystyczny w Krakowie

Koordinacja prac

Coordination of work

Joanna Marzęcka

Skład i opracowanie graficzne

Typesetting and graphics

Danuta Niwińska, Beata Lipińska, Aleksandra Paprocka, Marek Bartosz

ISSN 2300-7974

Publikacja dostępna na stronie

Publication available on website

stat.gov.pl

Przy publikowaniu danych GUS prosimy o podanie źródła

When publishing Statistics Poland data – please indicate the source

Zakład Wydawnictw
Statystycznych

00-925 WARSZAWA, Al. NIEPODLEGŁOŚCI 208

Informacje w sprawach sprzedaży publikacji GUS – tel. (22) 608 32 10, 608 38 10
Zam. 000/2024

Przedmowa

Publikacja „Pomoc społeczna i opieka nad dzieckiem i rodziną w 2023 roku” - po raz siódmy wydana w serii „Analizy statystyczne”, stanowi kontynuację opracowania „Pomoc społeczna – infrastruktura, beneficjenci, świadczenia”, poświęconego wynikom badań statystycznych z zakresu pomocy społecznej oraz zagadnieniom związanym z polityką wspierania rodzin.

Informacje prezentowane w publikacji pochodzą z badań statystycznych GUS. Wykorzystano w niej także dane Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, dotyczące żłobków i klubów dziecięcych, świadczeń pomocy społecznej i świadczeń rodzinnych, dane Ministerstwa Sprawiedliwości na temat adopcji oraz dane Ministerstwa Finansów o wydatkach budżetu państwa i jednostek samorządu terytorialnego.

W publikacji ujęto analizę form i terytorialnego rozkładu instytucjonalnej i rodzinnej pieczy zastępczej w Polsce. W kolejnych rozdziałach omówiono zagadnienie adopcji krajowych i zagranicznych, rolę placówek wsparcia dziennego i innych form wspierania rodziny, opiekę nad dziećmi w wieku do lat 3 oraz pomoc udzielaną w stacjonarnych zakładach pomocy społecznej.

W publikacji zawarte są również informacje o rozmiarach pomocy kierowanej do rodzin z dziećmi (w tym wydatków na rządowy program „Rodzina 500 plus” oraz na świadczenia rodzinne) w ramach utworzonego w 2017 r. działu budżetowego „Rodzina”, a także informacje o świadczeniach udzielanych w ramach systemu pomocy społecznej.

Mamy nadzieję, że publikacja okaże się cennym źródłem wiedzy na temat różnych form udzielanej pomocy, a także o zbiorowości osób z niej korzystających.

Składamy serdeczne podziękowania wszystkim osobom, które przyczyniły się do przekazania informacji, stanowiących podstawę niniejszego opracowania, a szczególnie Sprawozdawcom uczestniczącym w badaniach realizowanych na formularzach PS-01, PS-02, PS-03.

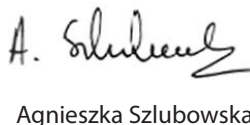
Opracowanie wraz z aneksem tabelarycznym jest dostępne na portalu informacyjnym Głównego Urzędu Statystycznego pod adresem: <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/ubostwo-pomoc-spoleczna/>.

Dyrektor Departamentu
Badań Społecznych i Rynku Pracy

dr Piotr Łysoń

Dyrektor Urzędu
Statystycznego w Krakowie

Agnieszka Szlubowska

Prezes
Głównego Urzędu Statystycznego

dr Dominik Rozkrut

Preface

The elaboration "Social Assistance, Child and Family Services in 2023" appears for the seventh time as "Statistical analyses" and it is a successor of the study "Social Assistance – Infrastructure, Beneficiaries, Benefits", devoted to the results of statistical researches on social assistance and issues connected with family assistance policy.

The information presented in the elaboration comes from statistical surveys of the Statistics Poland. There have been also used data of the Ministry of Family, Labour and Social Policy regarding nurseries and children's clubs, social assistance and family benefits, data of the Ministry of Justice on adoption and data of the Ministry of Finance on the expenditure of the state budget and local government units.

The elaboration includes an analysis of the forms and territorial distribution of institutional and family foster care in Poland. The following chapters cover the issue of domestic and foreign adoptions, the role of day-support centres and other forms of family support, childcare for children up to the age of 3, also assistance provided in stationary social welfare facilities.

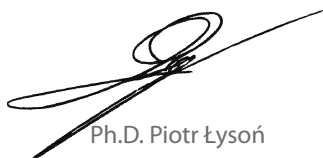
There were also contained data on the size of financial support for families with children (including expenditures on the government "Family 500 plus" programme and on family benefits) as a part of the "Family" division created in the state budget in 2017, as well as information on benefits provided under the social assistance system.

We do hope the publication will prove to be a valuable source of knowledge on various forms of assistance provided, as well as on the population of people benefiting from this assistance.

We do express our thanks to everyone providing information as a basis of this publication, especially Rapporteurs for participating in surveys carried out on the forms PS-01, PS-02, PS-03.

The elaboration with a tabular appendix is available on the website: <https://stat.gov.pl/en/topics/living-conditions/social-assistance/>.

Director of the Social Surveys
Labour Market Department

Ph.D. Piotr Łysoni

Director
Statistical Office in Krakow

Agnieszka Szlubowska

President
Statistics Poland

Ph.D. Dominik Rozkrut

Spis treści

Contents

Przedmowa	3
Preface	4
Spis treści	5
Contents	5
Spis tablic	7
List of tables	7
Spis wykresów	8
List of charts	8
Spis map	11
List of maps	11
Objaśnienia znaków umownych	12
Symbols	12
Ważniejsze skróty	12
Main abbreviations	12
Wstęp	13
Introduction	14
Synteza	15
Executive summary	18
Piecza zastępcza	15
Foster care	18
Wspieranie rodziny	15
Family support	18
Świadczenia w ramach Programu „Rodzina 500 plus”	15
Benefits under the “Family 500 plus” program	18
Opieka nad dziećmi w wieku do lat 3	16
Childcare for children up to the age of 3	19
Świadczenia rodzinne	16
Family benefits	19
Stacjonarne zakłady pomocy społecznej	17
Stationary social welfare facilities	20
Świadczenia z pomocy społecznej	17
Social assistance benefits	20
Rozdział 1. Opieka zastępcza nad dziećmi i młodzieżą	21
Chapter 1. Foster care provided to children and young people	21
1.1. Porównania międzywojewódzkie pieczy zastępczej	30
1.1. Interoivodship comparison of foster care	30
Rozdział 2. Adopcje	39
Chapter 2. Adoptions	39
Rozdział 3. Wspieranie rodziny	40
Chapter 3. Family support	40
Rozdział 4. Świadczenia w ramach Programu „Rodzina 500 plus”	43
Chapter 4. Benefits under the “Family 500 plus” programme	43
Rozdział 5. Opieka nad dziećmi w wieku do lat 3	45
Chapter 5. Childcare for children up to the age of 3	45
Rozdział 6. Świadczenia rodzinne	52
Chapter 6. Family benefits	52

Rozdział 7. Pomoc społeczna	55
Chapter 7. Social assistance	55
7.1. Stacjonarne zakłady pomocy społecznej	55
7.1. Stationary social welfare facilities	55
7.1.1. Porównania międzywojewódzkie stacjonarnych zakładów pomocy społecznej	59
7.1.1. Interoivodship comparison of stationary social welfare facilities	59
7.2. Świadczenia pieniężne i niepieniężne w ramach systemu pomocy społecznej	64
7.2. Monetary and non-monetary benefits in social assistance system	64
7.2.1. Porównania międzywojewódzkie świadczeń pomocy społecznej	67
7.2.1. Interoivodship comparison of social assistance benefits	67
7.3. Wydatki budżetu państwa w działach klasyfikacji budżetowej: „852 Pomoc społeczna”, „853 Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej” i „855 Rodzina”	76
7.3. Expenditures of the state budget in budget classification: „852 Social assistance”, „853 Other tasks in sphere of social policy”, „855 Family”	76
7.3.1. Wydatki jednostek samorządu terytorialnego w działach klasyfikacji budżetowej: „852 Pomoc społeczna”, „853 Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej” oraz „855 Rodzina”	80
7.3.1. Expenditures of local government enteties in budget classification: „852 Social assistance”, „853 Other tasks in sphere of social policy”, „855 Family”	80
Uwagi metodologiczne	83
Methodological notes	93
1. Źródła danych statystycznych	83
1. Sources of statistical data	93
2. Podstawowe wyjaśnienia metodologiczne	84
2. Basic methodological explanations	94
3. Podstawowe definicje	85
3. Basic definitions	95
Instytucjonalna piecza zastępcza	85
Institutional foster care	95
Wspieranie rodziny	86
Family support	96
Rodzinna piecza zastępcza	87
Family foster care	96
Opieka nad dziećmi w wieku do lat 3	88
Childcare for children up to the age of 3	97
Świadczenia rodzinne	88
Family benefits	98
Pomoc społeczna	90
Social assistance	99

Spis tablic

List of tables

Tablica 1.	Wskaźniki dotyczące opieki zastępczej nad dziećmi według województw w 2023 r.	31
Table 1.	Indicators on foster care for children by voivodships in 2023	31
Tablica 2.	Odsetek dzieci w wieku do lat 3 objętych opieką w żłobkach i klubach dziecięcych	49
Table 2.	Percentage of children up to the age of 3 covered by care in nurseries and children's clubs	49

Spis wykresów

List of charts

Wykres 1.	Dzieci w pieczy zastępczej	22
Chart 1.	Children in foster care	22
Wykres 2.	Dzieci i młodzież w placówkach opiekuńczo-wychowawczych według grup wiekowych w 2023 r.	24
Chart 2.	Children and youth in care and education centres by age in 2023	24
Wykres 3.	Dzieci do 18 roku życia, które odeszły z placówek opiekuńczo-wychowawczych w ciągu 2023 r.	25
Chart 3.	Children up to age of 18 who left round-the clock centres during the 2023	25
Wykres 4.	Rodzinna piecza zastępcza	26
Chart 4.	Family foster care	26
Wykres 5.	Struktura rodzinnej pieczy zastępczej według liczby rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka oraz liczby dzieci w 2023 r.	26
Chart 5.	The structure of family foster care by number of foster families and foster homes and number of children in 2023	26
Wykres 6.	Rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka w miastach i na wsi	28
Chart 6.	Family foster care in urban and rural areas	28
Wykres 7.	Osoby prowadzące rodzinną pieczę zastępczą według wieku w 2023 r.	28
Chart 7.	Persons running family foster care by age in 2023	28
Wykres 8.	Rodzinna piecza zastępcza według liczby przyjętych dzieci (liczba rodzin zastępczych i RDD oraz liczba dzieci) w 2023 r.	29
Chart 8.	Family foster care by number of taken children (number of foster families and foster homes and number of children) in 2023	29
Wykres 9.	Dzieci do 18 roku życia, które opuściły rodzinną pieczę zastępczą w 2023 r.	30
Chart 9.	Children up to age of 18 who left family foster care in 2023	30
Wykres 10.	Wskaźnik rozwodów a udział dzieci w wieku 0–17 lat objętych opieką zastępczą na 1 tys. ludności w wieku 0–17 lat w 2023 r.	32
Chart 10.	Divorce index to the share of children up to the age of 18 in foster care per 1 thousand population aged up to 18 in 2023	32
Wykres 11.	Wskaźnik liczby dzieci w wieku 0–17 lat objętych pieczą zastępczą na 1 tys. ludności w wieku 0–17 lat a udział procentowy dzieci z rodzinnych form pieczy zastępczej (RDD + rodziny zastępcze + placówki rodzinne) w liczbie dzieci objętych pieczą zastępczą w 2023 r.	33
Chart 11.	The index of children up to the age of 18 covered by foster care per 1 thousand population aged up to 18 to the percentage of children from family care forms (foster homes + foster families + family centres) in the number of children covered by foster care in 2023	33
Wykres 12.	Wskaźnik liczby dzieci w wieku 0–17 lat objętych opieką zastępczą na 1 tys. ludności w wieku 0–17 lat a udział procentowy dzieci z rodzinnych form opieki zastępczej w liczbie dzieci objętych opieką zastępczą według podregionów w 2023 r.	36
Chart 12.	The index of children up to the age of 18 covered by foster care per 1 thousand population aged up to 18 to the percentage of children from family care forms in the number of children covered by foster care by subregions in 2023	36
Wykres 13.	Dzieci w placówkach wsparcia dziennego na 1 tys. mieszkańców a wielkość placówki w 2023 r.	40
Chart 13.	Children in day-support centres per 1 thousand population to the size of the centre in 2023	40

Wykres 14.	Przeciętna liczba wychowanków placówek wsparcia dziennego przypadających na jednego wolontariusza w 2023 r.	41
Chart 14.	Average number of residents in day-support centres per one volunteer in 2023	41
Wykres 15.	Rodziny posiadające Kartę Dużej Rodziny	42
Chart 15.	Families receiving The Large Family Card	42
Wykres 16.	Przeciętna miesięczna liczba dzieci, na które wypłacono świadczenia wychowawcze w 2023 r.	43
Chart 16.	Average monthly number of children for whom the child-raising benefit was paid in 2023	43
Wykres 17.	Przeciętne wydatki na świadczenia wychowawcze na 1 mieszkańca w 2023 r.	44
Chart 17.	Average expenditures on child-raising benefits per capita in 2023	44
Wykres 18.	Żłobki i kluby dziecięce w 2022 i 2023 r.	45
Chart 18.	Nurseries and children's clubs in 2022 and 2023	45
Wykres 19.	Żłobki i kluby dziecięce	46
Chart 19.	Nurseries and children's clubs	46
Wykres 20.	Miejsca w żłobkach i klubach dziecięcych na 1 tys. dzieci w wieku 0–2	47
Chart 20.	Places in nurseries and children's clubs per 1 thousand population aged up to 3	47
Wykres 21.	Dzieci w żłobkach i klubach dziecięcych według wieku w 2023 r.	50
Chart 21.	Children in nurseries and children's clubs by age in 2023	50
Wykres 22.	Nianie w 2023 r.	51
Chart 22.	Nannies in 2023	51
Wykres 23.	Struktura wydatków na świadczenia rodzinne według rodzaju świadczeń w 2023 r.	54
Chart 23.	Structure of expenditures for family benefits by type of benefit in 2023	54
Wykres 24.	Stacjonarne zakłady pomocy społecznej (łącznie z filiami) według organu prowadzącego w 2023 r.	56
Chart 24.	Stationary social welfare facilities (including branches) by governing bodies in 2023 ...	56
Wykres 25.	„Miejsca pobytu” w stacjonarnych zakładach pomocy społecznej w 2023 r.	56
Chart 25.	“Places of staying” in stationary social welfare facilities in 2023	56
Wykres 26.	Mieszkańcy stacjonarnych zakładów pomocy społecznej według wieku w 2023 r.	57
Chart 26.	Residents of stationary social welfare facilities by age in 2023	57
Wykres 27.	Mieszkańcy stacjonarnych zakładów pomocy społecznej według „oddziałów” w 2023 r.	58
Chart 27.	Residents of stationary social welfare facilities by “wards” in 2023	58
Wykres 28.	Struktura stacjonarnych zakładów pomocy społecznej (łącznie z filiami) w 2023 r.	59
Chart 28.	Strukture of stationary social welfare facilities (including branches) in 2023	59
Wykres 29.	Dzieci w stacjonarnych zakładach pomocy społecznej w 2023 r.	61
Chart 29.	Children in stationary social welfare facilities in 2023	61
Wykres 30.	Mieszkańcy zakładów stacjonarnych pomocy społecznej dla osób niepełnosprawnych intelektualnie i fizycznie oraz przewlekłe psychicznie chorych w 2023 r.	63
Chart 30.	Residents of stationary social welfare facilities for mentally retarded, physically handicapped, and chronically mentally ill in 2023	63
Wykres 31.	Liczba rodzin korzystających, na podstawie decyzji, z pomocy środowiskowej według powodów przyznania tej pomocy	65
Chart 31.	Number of families receiving benefits (based on decision) by reasons	65
Wykres 32.	Liczba osób korzystających oraz kwota świadczeń przyznanych na podstawie decyzji według rodzaju pomocy środowiskowej w 2023 r.	66
Chart 32.	Number of persons receiving benefits and amount of benefits (based on decision) by type of assistance in 2023	66

Wykres 33.	Wydatki roczne z systemu pomocy społecznej na jednego beneficjenta i na jednego mieszkańca według województw w 2023 r.	68
Chart 33.	Annual expenditures from social assistance system per one beneficiary and per capita by voivodships in 2023	68
Wykres 34.	Nominalne i realne zmiany wydatków z systemu pomocy społecznej między 2023 r. a 2022 r. według województw	69
Chart 34.	Nominal and real changes of expenditures from social assistance system between 2023 and 2022 by voivodships	69
Wykres 35.	Struktura wydatków na świadczenia pieniężne	70
Chart 35.	Structure of expenditures on monetary benefits	70
Wykres 36.	Wydatki na świadczenia pieniężne na jednego mieszkańca według województw w 2023 r.	71
Chart 36.	Expenditure on monetary benefits per capita by voivodships in 2023	71
Wykres 37.	Struktura wydatków na świadczenia niepieniężne	72
Chart 37.	Structure of expenditures on non-monetary benefits	72
Wykres 38.	Wydatki na świadczenia niepieniężne na jednego mieszkańca według województw w 2023 r.	73
Chart 38.	Expenditure on non-monetary benefits per capita by voivodships in 2023	73
Wykres 39.	Rodziny beneficjentów pomocy społecznej według przyczyn ubiegania się o pomoc oraz według województw w 2023 r.	75
Chart 39.	Families of beneficiaries of social assistance by causes of applying for help in voivodships in 2023	75
Wykres 40.	Wydatki z budżetu państwa w dziale 852, 853 i 855	76
Chart 40.	Expenditure of the state budget in budget divisions: 852, 853 and 85	76
Wykres 41.	Struktura wydatków z budżetu państwa w dziale 852	77
Chart 41.	Structure of state budget expenditures in budget division 852	77
Wykres 42.	Wydatki z budżetu państwa w dziale 853 według wybranych rozdziałów budżetowych	78
Chart 42.	Expenditures of the state budget in budget division 853 by selected budget chapters	78
Wykres 43.	Struktura wydatków z budżetu państwa w dziale 855	79
Chart 43.	Structure of state budget expenditures in budget division 855	79
Wykres 44.	Wydatki jednostek samorządu terytorialnego w działach 852, 853 i 855	80
Chart 44.	Expenditure of local government enteties in budget divisions: 852, 853 and 855	80

Spis map

List of maps

Mapa 1.	Miejsca w placówkach opiekuńczo-wychowawczych w 2023 r.	23
Map 1.	Places in care and education centres in 2023	23
Mapa 2.	Rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka w podziale na miasto i wieś w 2023 r.	27
Map 2.	Foster families and foster homes in urban and rural areas in 2023	27
Mapa 3.	Dzieci w wieku 0–17 lat umieszczone w opiece zastępczej na 1 tys. ludności w wieku 0–17 lat według podregionów w 2023 r.	34
Map 3.	Children up to the age of 18 in foster care per 1 thousand population aged up to 18 by subregions in 2023	34
Mapa 4.	Udział procentowy dzieci w wieku 0–17 lat korzystających z rodzinnych form opieki wśród dzieci w wieku 0–17 lat objętych opieką zastępczą według podregionów w 2023 r.	35
Map 4.	The percentage of children up to the age of 18 in family forms of care among children up to the age of 18 covered by foster care by subregions in 2023	35
Mapa 5.	Dzieci w rodzinnej i instytucjonalnej pieczy zastępczej w wieku 0–17 lat na 1 tys. ludności w wieku 0–17 lat a udział wychowanków placówek rodzinnych lub rodzinnej pieczy zastępczej w liczbie wychowanków ogółem według podregionów w 2023 r.	37
Map 5.	Children up to the age of 18 in family and institutional foster care per 1 thousand population aged up to 18 and the share of residents of family centres or family foster care in the total number of residents by subregions in 2023	37
Mapa 6.	Rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka na 10 tys. ludności według powiatów w 2023 r.	38
Map 6.	Foster families and foster homes per 10 thousand by powiats in 2023	38
Mapa 7.	Dostępność placówek na poziomie podregionów (NUTS 2016) w 2023	48
Map 7.	Availability of facilities by subregions (NUTS 2016) in 2023	48
Mapa 8.	Zakłady stacjonarne pomocy społecznej w 2023 r.	60
Map 8.	Stationary social welfare facilities in 2023	60
Mapa 9.	Dzieci w stacjonarnych zakładach pomocy społecznej na 10 tys. ludności w wieku 0–17 lat według podregionów w 2023 r.	62
Map 9.	Children in stationary welfare facilities per 10 thousand population aged up to 18 by subregions in 2023	62
Mapa 10.	Mieszkańcy zakładów stacjonarnych pomocy społecznej dla osób niepełnosprawnych intelektualnie i fizycznie oraz przewlekłe psychicznie chorych na 10 tys. ludności w 2023 r.	64
Map 10.	Residents of stationary welfare facilities for mentally retarded, physically handicapped, and chronically mentally ill persons per 10 thousand population in 2023	64
Mapa 11.	Beneficjenci pomocy społecznej wraz z członkami ich rodzin	74
Map 11.	Social assistance beneficiaries with family members	74
Mapa 12.	Wydatki jednostek samorządu terytorialnego w działach 852, 853 i 855 na 1 mieszkańca w 2023 r.	81
Map 12.	Expenditure of local government entities in the budget divisions: 852, 853 and 855 per capita in 2023	81

Objaśnienia znaków umownych

Symbols

Symbol Symbol	Opis Description
Kreska (-)	zjawisko nie wystąpiło magnitude zero
Znak x	wypełnienie pozycji, ze względu na układ tablicy, jest niemożliwe lub niecelowe not applicable
„W tym” „Of which”	oznacza, że nie podaje się wszystkich składników sumy indicates that not all elements of the sum are given
Kropka (.)	oznacza zupełny brak informacji albo brak informacji wiarygodnych data not available or not reliables
Zero (0)	zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,5 magnitude not zero, but less than 0.5 of a unit
	(0,0)
	zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,05 magnitude not zero, but less than 0.05 of a unit

Ważniejsze skróty

Main abbreviations

Skrót Abbreviation	Znaczenie Meaning
RDD	rodzinny dom dziecka foster home
ZUS SII	Zakład Ubezpieczeń Społecznych Social Insurance Institution
tys.	tysiąc thousand
mln	milion million
mld bn	miliard billion
zł PLN	złoty zloty
m.st.	miasto stołeczne
nr (Nr) No.	numer number
ok.	około
p. proc. pp	punkt procentowy percentage points
pkt	punkt
poz.	pozycja
woj.	województwo
Dz. U.	Dziennik Ustaw

Wstęp

Podstawowym źródłem informacji prezentowanych w publikacji „Pomoc społeczna i opieka nad dzieckiem i rodziną w 2023 roku” są wyniki badań statystycznych prowadzonych przez Główny Urząd Statystyczny, dane pozyskane z Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Ministerstwa Sprawiedliwości, jak również dane Ministerstwa Finansów.

W opracowaniu skoncentrowano się na zjawiskach zachodzących w obszarze pomocy społecznej, pieczy zastępczej oraz wspierania rodziny, przedstawiając szeroki wachlarz form pomocy służących poprawie sytuacji osób wymagających wsparcia oraz poprawie kondycji i funkcjonowania rodzin w Polsce. Publikacja zawiera informacje na temat instytucji świadczących usługi, form pomocy pieniężnej i niepieniężnej, beneficjentów, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i młodzieży.

Opracowanie oparte jest na wynikach badań ujętych w Programie badań statystycznych statystyki publicznej:

- 1.20.03 – Świadczenia na rzecz rodziny,
- 1.20.04 – Wspieranie rodziny i system pieczy zastępczej,
- 1.20.05 – Opieka nad dziećmi w wieku do lat 3,
- 1.20.06 – Świadczenie wychowawcze 500 plus,
- 1.25.07 – Pomoc społeczna.

Publikacja zawiera informacje o liczbie i strukturze placówek pomocy społecznej, ich pracownikach, wolontariuszach oraz o różnych formach udzielanej pomocy, a także o zbiorowości osób korzystających z tej pomocy. Znaczna część publikacji poświęcona jest zagadnieniom związanym z opieką nad dziećmi i młodzieżą, pozbawionymi opieki rodzicielskiej (instytucjonalna i rodzinna piecza zastępcza). Znalazły się w niej również dane na temat żłobków i klubów dziecięcych, uzupełnione o inne formy opieki nad małym dzieckiem oraz zagadnienie adopcji.

Prezentujemy również dane obrazujące skalę wsparcia finansowego z budżetu państwa oraz z budżetów jednostek samorządowych, kierowanego do beneficjentów pomocy społecznej oraz na wsparcie dla rodzin.

Uwagi metodologiczne obejmują podstawowe wyjaśnienia i definicje pojęć stosowanych w sprawozdawczości statystycznej w 2023 r., będącej źródłem danych prezentowanych w części tabelarycznej (dostępnej w wersji elektronicznej).

W części analitycznej zawarto analizę zróżnicowań terytorialnych. Dane zostały zaprezentowane dla całego kraju i poszczególnych województw, wybrane zagadnienia w podziale na podregiony, a w tablicach – także według powiatów.

Introduction

The basic source of information presented in the publication „Social assistance, child and family services in 2023“ are the results of statistical surveys conducted by Statistics Poland, data obtained from the Ministry of Family, Labour and Social Policy, the Ministry of Justice, as well as data of the Ministry of Finance.

The study focuses on the phenomena occurring in the area of social assistance, foster care and family support. A wide range of forms of assistance to improve the situation of people in need of support and to improve the condition and functioning of families in Poland has been presented. It contains information on institutions providing services, forms of monetary and non-monetary assistance, beneficiaries, with special consideration of children and young people.

The publication is based on the results of research within the framework of the Statistical Program:

- 1.20.03 – Benefits for the family
- 1.20.04 – Supporting the family and foster care system,
- 1.20.05 – Childcare for children up to the age of 3,
- 1.20.06 – Child-raising benefit 500 plus,
- 1.25.07 – Social assistance.

The publication includes information on the number and structure of social assistance centres, their employees, volunteers and on various forms of aid as well as on the population of beneficiaries. A significant part of the publication is dedicated to issues related to the care for children and young persons deprived of parental care (institutional and family foster care). The publication also contains data on nurseries and children clubs, supplemented by new forms of child care and adoption.

There have been also included financial data on the volume of financial support transferred to the beneficiaries from the state budget and local government units as well as data on financial assistance for families.

The methodical notes include basic explanations and definitions used in the 2023 reporting, being the source of data presented in the tables (available in the electronic version).

The analytical part includes analysis of territorial differences. The data are presented as total figures referring to the entire country, for particular regions as well as for subregions in the case of selected issues. The electronic version contains also data for powiats in the tables.

Synteza

Pieczna zastępcza

Badanie instytucjonalnej i rodzinnej pieczy zastępczej jest prowadzone w cyklu rocznym z wykorzystaniem formularzy PS-01 i PS-02. Badanie to dostarcza informacji o liczbie i typie jednostek zapewniających opiekę, liczbie i cechach społeczno-demograficznych wychowanków.

Pieczna zastępcza, sprawowana w przypadku niemożności zapewnienia dziecku opieki i wychowania przez rodziców, powinna mieć charakter okresowy i tam gdzie jest to możliwe, zmierzać do integracji dziecka z jego rodziną. Dziecko może zostać umieszczone w jednej z dwóch form pieczy zastępczej: rodzinnej lub instytucjonalnej. Zgodnie ze stanem w dniu 31 grudnia 2023 r. liczba dzieci ogółem umieszczonych w pieczy zastępczej wyniosła 75,3 tys. (w 2022 r. – 72,8 tys.), z czego 17,1 tys. przebywało w placówkach pieczy instytucjonalnej (w 2022 r. – 16,6 tys.), zaś 58,2 tys. w podmiotach pieczy rodzinnej, tj. rodzinach zastępczych lub rodzinnych domach dziecka (w 2022 r. – 56,2 tys.).

Wspieranie rodziny

We wzmocnieniu opiekuńczych funkcji rodziny, istotne znaczenie miały placówki wsparcia dziennego, których w 2023 r. funkcjonowało 2 983 (w 2022 r. – 3 003). Ze wszystkich zbadanych placówek wsparcia dziennego (opiekuńczych, specjalistycznych, prowadzonych w formie pracy podwórkowej, w połączonych formach) skorzystało w ciągu roku 98,4 tys. dzieci i młodzieży (w 2022 r. – 98,5 tys.). Poza placówkami wsparcia dziennego, znaczącym elementem systemu wspierania rodziny, byli asystenci rodziny oraz rodziny wpierające. W 2023 r. zatrudniono 3,7 tys. asystentów rodziny, były również 54 rodziny wspierające.

Świadczenia w ramach Programu „Rodzina 500 plus”

Program „Rodzina 500+” to świadczenia przyznawane od 1 kwietnia 2016 r. (z progiem dochodowym dla 1 dziecka), a od 1 lipca 2019 r. – na każde dziecko do ukończenia 18. roku życia w rodzinie naturalnej, jak również umieszczone w rodzinnej lub instytucjonalnej pieczy zastępczej. Od 1 czerwca 2022 r. wypłatę świadczeń wychowawczych przejął ZUS. Dotychczasowe dodatki na dzieci w pieczy zastępczej wypłacano do 31 maja 2022 r., zastępując je następnie świadczeniem wychowawczym. W 2023 roku świadczeniem wychowawczym w wysokości 500 zł miesięcznie objęto przeciętnie miesięcznie 6 856,6 tys. dzieci (w 2022 r. – 6 875,7 tys.). Wydatki na świadczenia z tego programu wyniosły 41 647,0 mln zł (w 2022 r. – 42 043,7 mln zł).

Opieka nad dziećmi w wieku do lat 3

Dzieci w wieku do lat 3 objęte opieką w żłobkach i klubach dziecięcych					
	2015	2020	2021	2022	2023
Polska	74 694	142 355	163 416	177 127	176 562
Miasto	69 440	123 588	139 189	149 239	.
Wieś	5 254	18 767	24 227	27 888	.
Dzieci w wieku do lat 3 objęte opieką w żłobkach i klubach dziecięcych na 1000 dzieci w wieku 0–2					
	2015	2020	2021	2022	2023
Polska	67,5	128,2	155,2	180,1	194,9
Miasto	107,3	189,5	226,2	266,2	.
Wieś	11,4	41,0	55,3	66,0	.

Opieka nad dziećmi w wieku do lat 3 (do ukończenia roku szkolnego, w którym dziecko ukończy 3 rok życia lub w przypadku gdy niemożliwe lub utrudnione jest objęcie dziecka wychowaniem przedszkolnym do 4 roku) może być organizowana w formie żłobka lub klubu dziecięcego, a także sprawowana przez dziennego opiekuna oraz nianię. W okresie od 2015 r. do 2023 r. liczba dzieci objętych opieką żłobkową wzrosła z niemal 75 tys. do ponad 176 tys. Jednocześnie liczba dzieci objętych opieką w żłobkach i klubach dziecięcych na 1 tys. ludności w wieku 0–2 wzrosła z 67,5 w 2015 r. do 194,9 w 2023 r.

Świadczenia rodzinne

Funkcjonujący aktualnie system świadczeń rodzinnych został wprowadzony 1 maja 2004 r.

Jest on systemem pozaubezpieczeniowym, finansowanym z budżetu państwa, uwzględniającym zasadę, że osobami zobowiązanymi do łżenia na utrzymanie dzieci, w pierwszej kolejności, są ich rodzice. Wśród świadczeń rodzinnych dominującą pozycję stanowią zasiłki rodzinne. Przyznanie prawa do zasiłku rodzinnego uzależnione jest m.in. od spełnienia kryterium dochodowego. Kwoty kryteriów dochodowych uprawniających do zasiłku rodzinnego, a także wysokość poszczególnych świadczeń rodzinnych są weryfikowane co 3 lata. Ostatnia weryfikacja, w wyniku której podniesiona została wysokość kwot specjalnego zasiłku opiekuńczego oraz zasiłku dla opiekuna miała miejsce 1 listopada 2018 r., natomiast zasiłku pielęgnacyjnego 1 listopada 2019 r. Od 1 stycznia 2022 r. wzrosła natomiast wysokość świadczenia pielęgnacyjnego.

W 2023 r. średnio miesięcznie 1 363,3 tys. rodzin korzystało ze świadczeń rodzinnych, o 7,2% mniej niż w 2022 r. Kwota wypłaconych z budżetu państwa świadczeń (12 298,2 mln zł) wzrosła o 8,2% w porównaniu z rokiem poprzednim (11 363,0 mln zł). W okresie od 2010 r. występuje systematyczny spadek liczby rodzin korzystających ze świadczeń rodzinnych z 2,2 mln w 2010 r. do poniżej 1,4 mln w 2023 r.

Liczba rodzin korzystających ze świadczeń rodzinnych (w tys.)					
2010	2015	2020	2021	2022	2023
2 219,0	1 809,7	1 660,7	1 535,6	1 469,1	1 363,3

Stacjonarne zakłady pomocy społecznej

Według danych zbieranych na formularzu PS-03 (Stacjonarne zakłady pomocy społecznej), w dniu 31 grudnia 2023 r. na terenie kraju działało 2 138 placówek, zapewniających wsparcie osobom tego wymagającym (w 2022 r. – 2 082). Łącznie dysponowały one 132,6 tys. miejsc, a przebywało w nich 121,9 tys. mieszkańców. Największą grupę stanowiły domy pomocy społecznej (904), czyli 42,3% wszystkich placówek, w których mieszkało 81,6 tys. osób.

Świadczenia z pomocy społecznej

Pomoc środowiskowa polega na udzielaniu świadczeń pieniężnych i niepieniężnych osobom spełniającym określone kryteria i zakwalifikowanym do otrzymania takiej pomocy w miejscu ich zamieszkania. W ramach tej pomocy organizowanej i świadczonej przez jednostki samorządu terytorialnego a także realizowanej przez powiatowe centra pomocy rodzinie, na pomoc społeczną w 2023 r. wydano łącznie 3,7 mld zł (o 139,1 mln zł więcej niż w 2022 r.).

W 2023 r. świadczenia w formie pieniężnej otrzymało na podstawie decyzji 808,5 tys. osób (w 2022 r. – 845,8 tys.), w łącznej kwocie 2,2 mld zł (o 40,1 mln mniej niż w 2022 r.). Stanowiły one 59,2% kwoty ogółem na świadczenia z pomocy społecznej. Świadczenia w formie niepieniężnej przyznano na podstawie decyzji 448,7 tys. osób (w 2022 r. – 444,1 tys.) i wydano na nie ok. 1,5 mld zł, tj. 40,8% kwoty ogółem na świadczenia z pomocy społecznej (o 179,1 mln zł więcej niż w 2022 r.).

Liczba osób, którym przyznano na podstawie decyzji świadczenia społeczne (bez względu na liczbę pobieranych świadczeń, ich rodzaj, formę oraz źródło finansowania) wyniosła w 2023 r. – 888,4 tys. osób (w 2022 r. – 910,0 tys. osób).

Executive summary

Foster care

The statistical survey on institutional and family foster care is conducted on an annual basis using PS-01 and PS-02 forms. This study provides information on the number and type of units providing care, number and socio-demographic characteristics of residents.

Foster care, exercised in the case when it is impossible for the parents to provide care and education for a child, should be periodic and, whenever possible, aim to integrate a child with his family. A child can be placed into one of two forms of foster care: family or institutional. As of 31 December 2023, the total number of 75.3 thousand children (in 2022 – 72.8 thousand) were placed in foster care, of which 17.1 thousand were in institutional care centres (in 2022 – 16.6 thousand), and 58.2 thousand in family foster care units (foster families or foster homes) (in 2022 – 56.2 thousand).

Family support

Day care centres played an important role in strengthening the caring functions of the family, of which there were 2 983 in 2023 (3 003 in 2022). In all day support facilities (general, specialized, street work, in a combination of the forms) 98.4 thousand children and adolescents (in 2022 – 98.5 thousand) was taken into care during the year. Apart from day support centres, family assistants and supporting families were an important element of the family support system. In 2023, 3.7 thousand family assistants were employed, there were 54 supporting families.

Benefits under the „Family 500 plus” programme

The „Family 500 plus” programme was financial assistance since April 1, 2016 (with the income criterion for 1 child) and since July 1, 2019 for each child up to the age of 18 in natural families, as well as child placed in family foster care or institutional foster care. Since June 1, 2022, the payment of child-rising benefits was taken over by SII. Previous supplements for children in foster care were paid until May 31, 2022, then replaced by a child-rising benefit. A child-rising benefit in the amount of PLN 500 a month was distributed in 2023 to an average of 6 856.6 thousand children (in 2022 – 6 875.7 thousand). Expenditures on benefits from this programme amounted to 41 647.0 million PLN (in 2022 – 42 043.7 million PLN).

Childcare for children up to the age of 3

Children up to the age of 3 are cared in nurseries and children's clubs					
	2015	2020	2021	2022	2023
Poland	74 694	142 355	163 416	177 127	176 562
Urban areas	69 440	123 588	139 189	149 239	.
Rural areas	5 254	18 767	24 227	27 888	.
Children up to the age of 3 are cared in nurseries and children's clubs for 1000 children aged 0–2					
	2015	2020	2021	2022	2023
Poland	67.5	128.2	155.2	180.1	194.9
Urban areas	107.3	189.5	226.2	266.2	.
Rural areas	11.4	41.0	55.3	66.0	.

Childcare for children up to the age of 3 (until the end of the school year in which the child reaches 3 years of age or when it is impossible or difficult to include a child in pre-school education up to 4 years of age) may be organized in forms of a nursery or a children's club, as well as provided by a day carer and a nanny.

In the period from 2015 to 2023, the number of children covered by care in nurseries and children's clubs increased from almost 75 thousand to over 176 thousand. The number of children covered by care in nurseries and children's clubs per 1 thousand population aged 0–2 increased from 67.5 in 2015 to 194.9 in 2023.

Family benefits

The current system of family benefits was introduced on May 1, 2004.

It is a system financed from the state budget, taking into account the principle that those are parents in the first place who are obliged to provide maintenance of children. Among family benefits family allowance has the dominant position. Granting the right to family allowance depends, inter alia, on income criterion. The amounts of income criteria for family allowance, as well as the amount for individual family benefits are subject to verification every 3 years. The outcome of the last verification resulted in an increase in the amounts of special attendance allowance and carer's allowance on November 1, 2018 and the nursing allowance on November 1, 2019. From January 1, 2022, the amount of the nursing benefit has increased.

In 2023, on average 1 363.3 thousand families per month were granted family benefits, 7.2% less than in 2022. The total amount of benefits paid from state budget (12 298.2 million PLN) increased by 8.2% when compared to the previous year (11 363,0 million PLN). Since 2010, there has been a systematic decline in the number of families receiving family benefits from 2.2 million in 2010 to below 1.4 million in 2023.

Number of families benefiting from family benefits (in thousand)					
2010	2015	2020	2021	2022	2023
2 219.0	1 809.7	1 660.7	1 535.6	1 469.1	1 363.3

Stationary social welfare facilities

According to data collected on the PS-03 form (Stationary social welfare facilities), on December 31, 2023, there were 2 138 facilities providing support to persons in need in the country (in 2022 – 2 082). In total, they had 132.6 thousand places, and there were 121.9 thousand of residents in those facilities. The largest group constituted social assistance houses (904) – 42.3% of all facilities, in which 81.6 thousand people lived.

Social assistance benefits

Social assistance benefits consists providing cash and non-monetary benefits to persons who meet certain criteria and are qualified to receive such assistance in their place of residence. As a part of this assistance organised and provided by local government units as well as implemented by powiat family assistance centres, in 2023, a total of PLN 3.7 billion was spent on social assistance (by 139.1 million PLN more than in 2022).

In 2023, 808.5 thousand persons (in 2022 – 845.8 thousand) received benefits in the form of money on the basis of administrative decision, which amounted to PLN 2.2 billion (by 40.1 million less than in 2022), and accounted for 59.2% of the total amount spent. Benefits in a non-monetary form based on administrative decision were provided to 448.7 thousand persons (in 2022 – 444.1 thousand) and amounted to about PLN 1.5 billion, i.e. 40.8% of the total amount (by 179.1 PLN million more than in 2022).

The number of persons who were granted social benefits based on administrative decision (regardless of the number of benefits, their type, form and source of financing) in 2023 amounted to 888.4 thousand persons (in 2022 – 910.0 thousand).

Rozdział 1

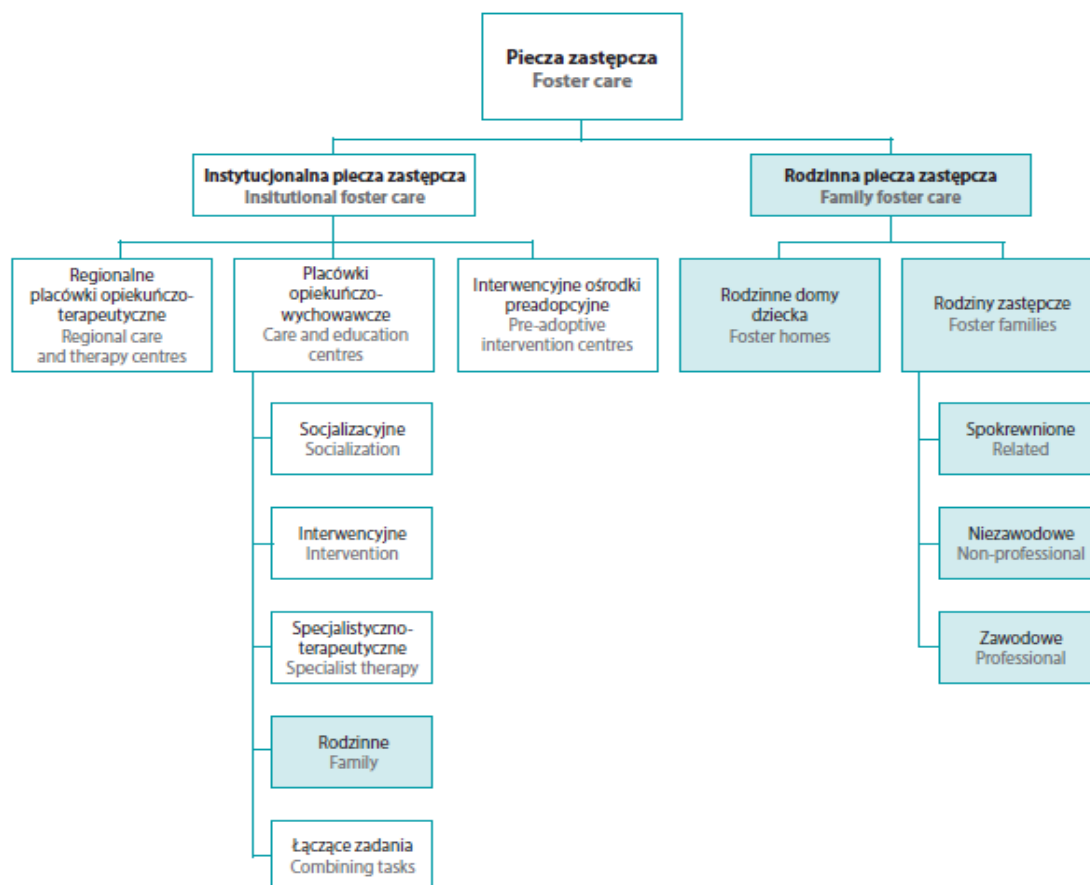
Chapter 1

Opieka zastępcza nad dziećmi i młodzieżą

Foster care provided to children and young people

Opieka oraz wychowanie dzieci i młodzieży pozbawionej całkowicie lub częściowo opieki i wsparcia ze strony rodziny naturalnej, realizowana jest poprzez system instytucjonalnej i rodzinnej pieczy zastępczej¹.

Zgodnie z ustawą o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, w przypadku niemożności zapewnienia dziecku opieki i wychowania przez rodziców umieszcza się je w placówkach opiekuńczo-wychowawczych, regionalnych placówkach opiekuńczo-terapeutycznych, interwencyjnych ośrodkach preadopcyjnych, rodzinach zastępczych lub rodzinnych domach dziecka.

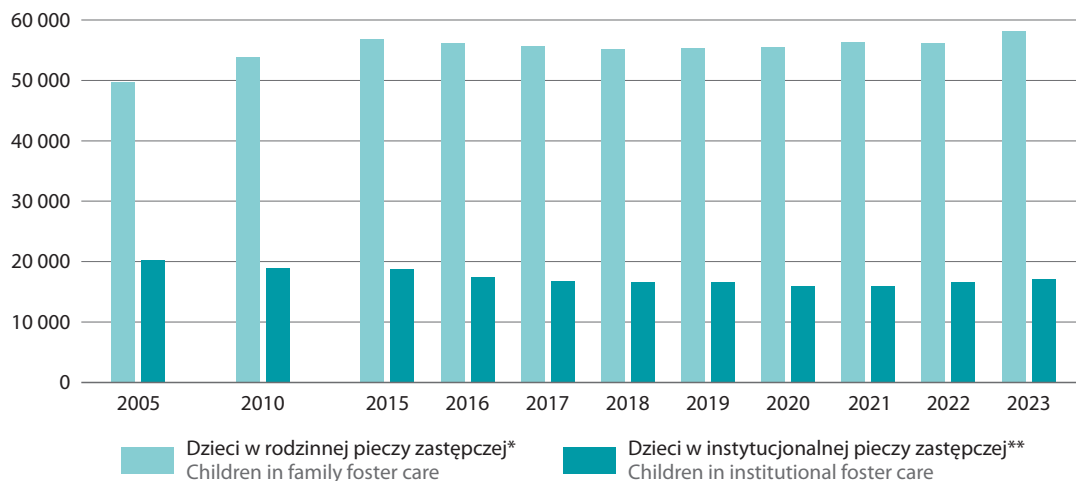

W pieczy zastępczej wyróżniamy pieczę instytucjonalną i pieczę rodzinną, przy czym za rodzinne formy opieki zastępczej, w publikacji, uznano zarówno pieczę rodzinną, jak i placówki rodzinne funkcjonujące w ramach pieczy instytucjonalnej (oznaczone na schemacie kolorem turkusowym).

¹ Do roku 2011 była realizowana w ramach zadań pomocy społecznej.

Na wykresie 1 przedstawiono liczbę dzieci umieszczonych w rodzinach zastępczych i rodzinnych domach dziecka a także liczbę dzieci umieszczonych we wszystkich placówkach instytucjonalnej pieczy zastępczej.

Wykres 1. Dzieci w pieczy zastępczej
Chart 1. Children in foster care

* Do 2011 r. dzieci do 18 roku życia w rodzinach zastępczych
Until 2011 children in family foster care up to the age of 18

** Do 2011 r. wychowankowie w placówkach opiekuńczo-wychowawczych
Until 2011 residents in care and education centres

Analizując z kolei udział rodzinnej pieczy zastępczej tj. rodzin zastępczych lub rodzinnych domów dziecka (RDD) w sprawowaniu pieczy (opieki) zastępczej, możemy na przestrzeni lat zaobserwować proces powolnego, lecz systematycznego jej zwiększania (w ostatnich latach wyjątkiem był rok 2022 gdy zaobserwowano spadek). W 2023 r. wystąpił minimalny wzrost jej udziału o 0,1 p. proc. w stosunku do 2022 r. W 2005 r. w rodzinach zastępczych przebywało 71% dzieci z pieczy zastępczej, w 2010 r. – 73,9%, w 2015 r. w rodzinnej pieczy zastępczej² (od 1 stycznia 2012 r. tworzyły ją rodziny zastępcze wraz z RDD) – przebywało 75% wychowanków w wieku 0–24 lata, w 2022 r. – stanowili oni 77,2% ogółu objętych opieką zastępczą, zaś w 2023 r. – 77,3%.

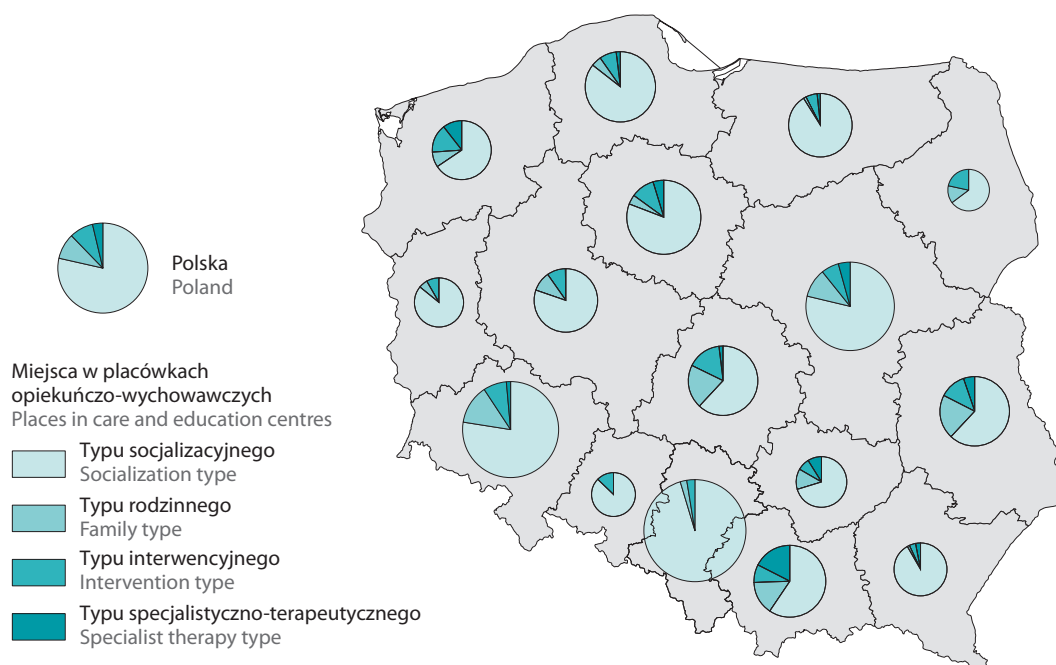
Sąd umieszcza dziecko w instytucjonalnej pieczy zastępczej, jeżeli brak jest możliwości umieszczenia dziecka w rodzinnej pieczy zastępczej lub z innych ważnych względów nie jest to zasadne³.

Pod koniec 2023 r. funkcjonowało 1 318 placówek instytucjonalnej pieczy zastępczej (o 11 więcej niż w 2022 r.), z tego 1 305 **placówek opiekuńczo-wychowawczych** oraz 10 regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych i 3 ośrodki preadopcyjne. Wśród placówek opiekuńczo-wychowawczych działało: 204 placówki rodzinne, 812 socjalizacyjnych, 61 interwencyjnych, 37 specjalistyczno-terapeutycznych oraz 191 placówek łączących zadania. Placówki te łączą działania socjalizacyjne (w 191 placówkach), interwencyjne (w 187 placówkach) oraz specjalistyczno-terapeutyczne (w 31 placówkach). Łączna liczba miejsc w instytucjonalnej pieczy zastępczej wyniosła 16,6 tys., w tym, w placówkach opiekuńczo-wychowawczych 16,3 tys. (mapa 1).

² Od roku 2012 – rodzinna piecza zastępcza (rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka, które mogły powstawać w wyniku przekształcenia zawodowych niespokrewnionych z dzieckiem wielodzietnych rodzin zastępczych lub placówek opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego).

³ Kodeks rodzinny i opiekuńczy, art. 112 § 1.

Mapa 1. Miejsca w placówkach opiekuńczo-wychowawczych w 2023
 Map 1. Places in care and education centres in 2023

Miejsca w placówkach łączących zadania zostały przydzielone do odpowiedniego typu.
 Places in the facilities combining tasks were assigned to the appropriate type.

W placówkach instytucjonalnej pieczy zastępczej, które zapewniały stałą opiekę całodobową, w ostatnim dniu roku przebywało 17,1 tys. wychowanków (w ciągu roku sprawozdawczego 23,7 tys. dzieci), a w samych placówkach opiekuńczo-wychowawczych przebywało 16,8 tys. wychowanków w ostatnim dniu roku oraz 23,2 tys. - w ciągu roku sprawozdawczego. W stosunku do 2022 r. odnotowano wzrost liczby wychowanków pieczy instytucjonalnej w ostatnim dniu roku o 0,6 tys. oraz wzrost liczby wychowanków w ciągu roku (o 0,7 tys.).

Liczba wychowanków w poszczególnych placówkach opiekuńczo-wychowawczych, kształtowała się następująco:

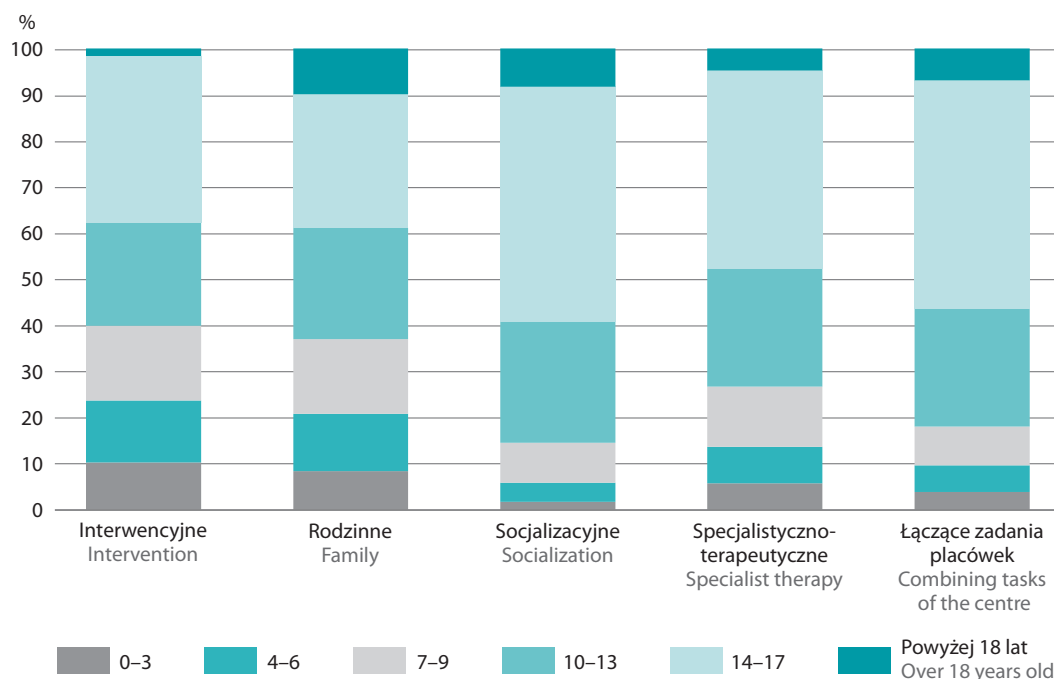
- rodzinne – 1,4 tys. (1,7 tys. w ciągu roku),
- socjalizacyjne – 11,1 tys. (14,5 tys. w ciągu roku),
- interwencyjne – 1,0 tys. (2,2 tys. w ciągu roku),
- specjalistyczno-terapeutyczne – 0,5 tys. (0,7 tys. w ciągu roku),
- łączące zadania – 2,8 tys. (4,1 tys. w ciągu roku):
 - część socjalizacyjna – 2,1 tys. (2,8 tys. w ciągu roku),
 - część interwencyjna – 0,6 tys. (1,1 tys. w ciągu roku),
 - część specjalistyczno-terapeutyczna – 0,1 tys. (0,2 tys. w ciągu roku).

Ponadto w regionalnych placówkach opiekuńczo-terapeutycznych przebywało 308 dzieci (364 w ciągu roku), natomiast w ośrodkach preadopcyjnych odpowiednio: 51 i 128 dzieci.

Podobnie jak w latach poprzednich, w instytucjonalnej pieczy zastępczej, według stanu na 31 grudnia 2023 r., umieszczono więcej chłopców (8,9 tys.) niż dziewczynek (8,2 tys.), co daje wskaźnik feminizacji⁴ równy 92,0, podczas gdy dla całego społeczeństwa w wieku 0-24 wyniósł on 95,1.

⁴ Wskaźnik feminizacji określa liczbę kobiet w danej populacji przypadającą na 100 mężczyzn.

Wykres 2. Dzieci i młodzież w placówkach opiekuńczo-wychowawczych według grup wiekowych w 2023 r.
Chart 2. Children and youth in care and education centres by age in 2023

Najmłodsi wychowankowie (do lat 6) stanowili 9,8% ogółu dzieci umieszczonych w całej pieczy instytucjonalnej – zarówno w placówkach opiekuńczo-wychowawczych, jak i regionalnych placówkach opiekuńczo-terapeutycznych oraz interwencyjnych ośrodkach preadopcyjnych. Nieco wyższy odsetek stanowiły dzieci w wieku 7–9 lat (10,0%). Najliczniejszą grupę tworzyli wychowankowie w wieku 14–17 lat (47,2%) oraz 10–13 lat (25,5% ogółu wychowanków). Osoby powyżej 18 r.ż. stanowiły 7,5%⁵.

Jedynie 2,3% (0,4 tys.) wychowanków instytucjonalnej pieczy zastępczej było sierotami biologicznymi, a 15,3% (2,6 tys.) – półsierotami. Wynika z tego, że blisko 4/5 dzieci umieszczonych w placówkach posiadało obydwoje rodziców, którzy mieli trudności we właściwym wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych.

Osoby niepełnosprawne, tj. posiadające prawne potwierdzenie niepełnosprawności, stanowiły 12,9% wychowanków pieczy instytucjonalnej (2,2 tys. osób), natomiast przewlekłe choroby, których choroba trwała sześć miesięcy lub dłużej – 13,8% wychowanków (2,4 tys. osób).

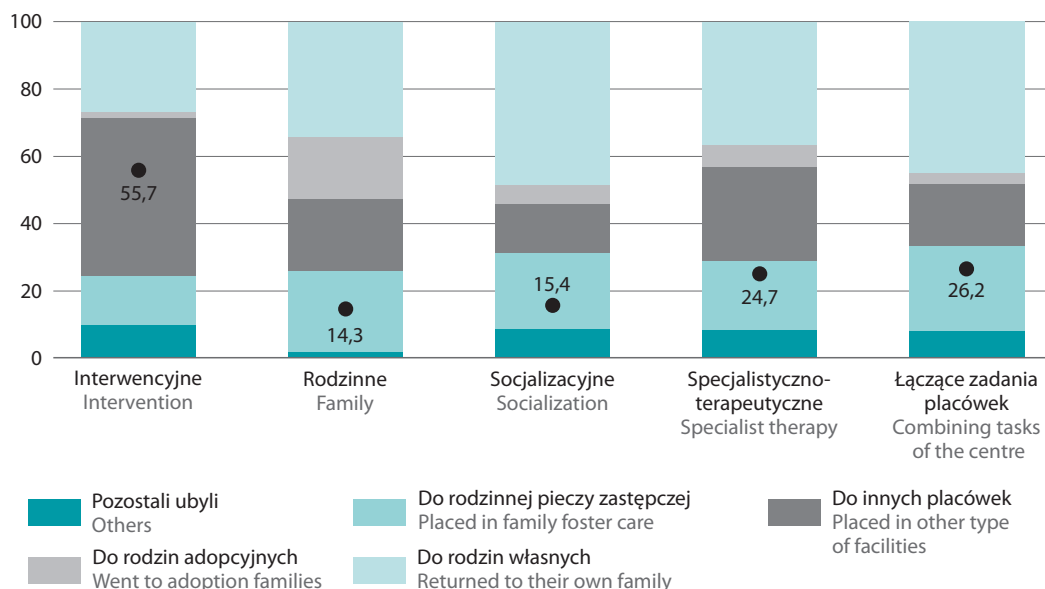
W ciągu 2023 r. 4,5 tys. wychowanków w wieku do 18 lat opuściło instytucjonalną pieczę zastępczą (w 2022 r. – 4,3 tys.), w tym 4,3 tys. – placówki opiekuńczo-wychowawcze. Według typów placówek, jak co roku, najwyższy wskaźnik ruchu dzieci do 18 roku życia wystąpił w placówkach interwencyjnych (odchodzący to 55,7 % wychowanków), co należy uznać za zrozumiałe z uwagi na tymczasowy charakter opieki, jaką zapewnia dziecko tego typu placówka⁷. Niższy wskaźnik dotyczył placówek łączących zadania (26,2%), specjalistyczno-terapeutycznych (24,7%) oraz socjalizacyjnych (15,4%). Natomiast w placówkach rodzinnych, zapewniających względnie stabilne środowisko wychowawcze, wskaźnik ruchu dzieci wyniósł 14,3% (wykres 3).

⁵ Dla porównania w całej populacji w wieku 0–24 lat, dzieci do lat 6 stanowiły 26,0%, w grupie 7–9 lat – 12,6%, 10–13 lat – 17,3%, 14–17 lat – 17,4%, natomiast osoby pełnoletnie – 26,7%.

⁶ Wskaźnik ruchu dzieci do 18 roku życia rozumiany jest jako odsetek dzieci do lat 18, które opuściły poszczególne rodzaje placówek całodobowych spośród dzieci do 18 roku życia przebywających w tych placówkach w ciągu roku sprawozdawczego.

⁷ Pobyt dziecka w placówce interwencyjnej nie powinien być dłuższy niż 3 miesiące. Po tym czasie dziecko powinno powrócić do rodziny naturalnej, zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej, rodzinie adopcyjnej lub w innej placówce instytucjonalnej pieczy zastępczej.

Wykres 3. Dzieci do 18 roku życia, które odeszły z placówek opiekuńczo-wychowawczych w ciągu 2023 r.
Chart 3. Children up to age of 18 who left round-the clock centres during the 2023

Punkty obrazują wskaźnik ruchu dzieci do 18 roku życia, czyli odsetek dzieci do lat 18, które opuściły poszczególne typy placówek opiekuńczo-wychowawczych spośród dzieci do 18 roku życia przebywających w tych placówkach w ciągu roku sprawozdawczego.
 Points illustrate the movement rate of children up to the age of 18 (the percentage of children under 18, who have left particular types of care and education centres among children up to the age of 18 staying in these facilities during the year).

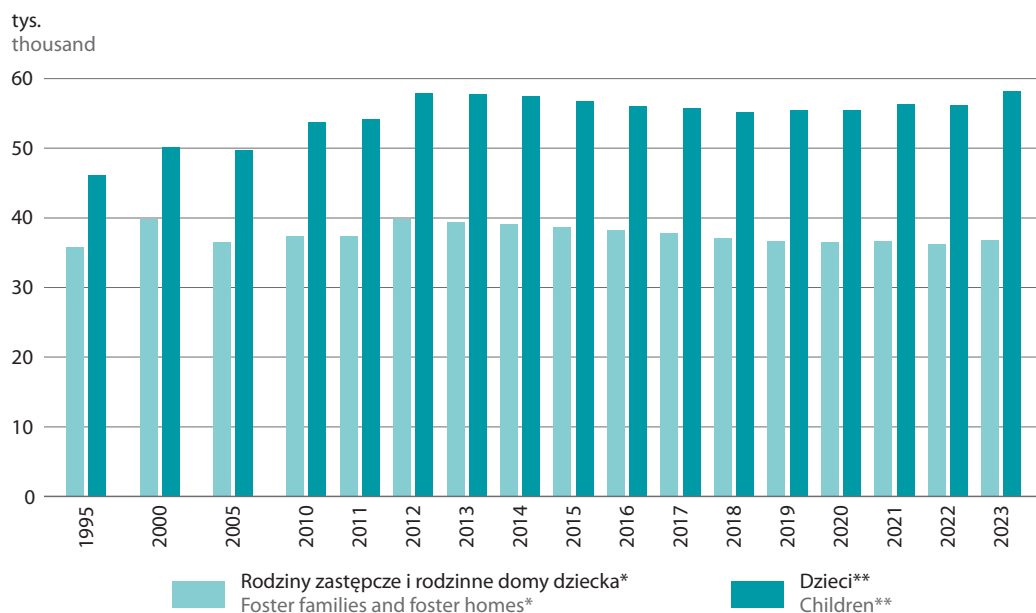
Spośród wszystkich dzieci do 18 roku życia, które opuściły placówki instytucjonalnej pieczy zastępczej w ciągu roku, najwięcej, bo 39,7% wychowanków powróciło do rodzin własnych (1,8 tys.), 5,8% znalazło opiekę w rodzinach adopcyjnych (0,3 tys.), a 21,0% umieszczono w rodzinnej pieczy zastępczej (0,9 tys.). 25,1% dzieci zmieniło miejsce pobytu na inną placówkę instytucjonalnej pieczy zastępczej (1,1 tys.), co oznacza, że nadal pozostały w instytucjonalnym systemie opieki. Pozostałe 8,4% dzieci opuściło placówkę z innych przyczyn (0,4 tys.).

Ponadto 2,1 tys. pełnoletnich wychowanków opuściło pieczę instytucjonalną, z czego 58,2% założyło w ciągu roku sprawozdawczego własne gospodarstwo domowe (w 2022 r. odpowiednio: 2,1 tys.; 57,7%).

W 2023 r. placówki instytucjonalnej pieczy zastępczej w swojej działalności wspierane były pracą 1,2 tys. wolontariuszy (podobnie w 2022 r. – 1,2 tys.).

Większość dzieci objętych opieką zastępczą (58,2 tys. tj. 77,3%) przebywała w pieczy rodzinnej, której formami są: rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka. W końcu 2023 r. funkcjonowało 36,0 tys. rodzin zastępczych (41,2 tys. w ciągu roku) oraz 834 rodzinne domy dziecka (891 w ciągu roku). W 2022 r. rodzin zastępczych było 35,4 tys., czyli ich liczba wzrosła w 2023 r. o 0,5 tys., natomiast rodzinnych domów dziecka było 781 – wzrost o 53.

Wykres 4. Rodzinna piecza zastępcza
Chart 4. Family foster care

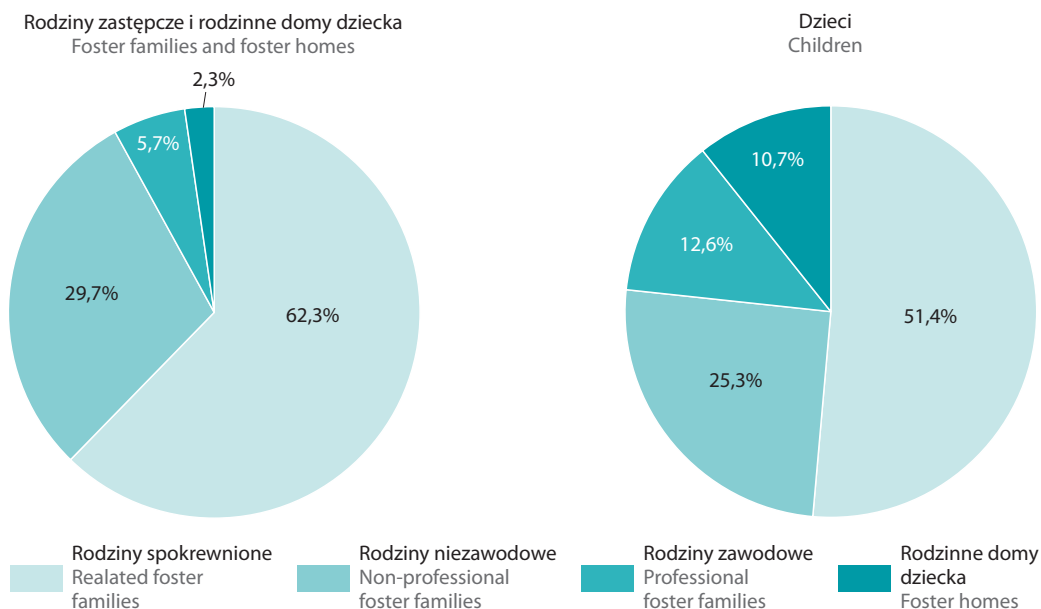

* Do 2011 r. wyłącznie rodziny zastępcze
Until 2011, only foster families

** Do 2011 r. dzieci do 18 roku życia w rodzinach zastępczych
Until 2011 children up to the age of 18 in foster families

Uwzględniając całość rodzinnej pieczy zastępczej, rodziny spokrewnione stanowiły 62,3%, rodziny niezawodowe – 29,7%, rodziny zawodowe – 5,7%, podczas gdy rodzinne domy dziecka – jedynie 2,3% (wykres 5).

Wykres 5. Struktura rodzinnej pieczy zastępczej według liczby rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka oraz liczby dzieci w 2023 r.
Chart 5. The structure of family foster care by number of foster families and foster homes and number of children in 2023

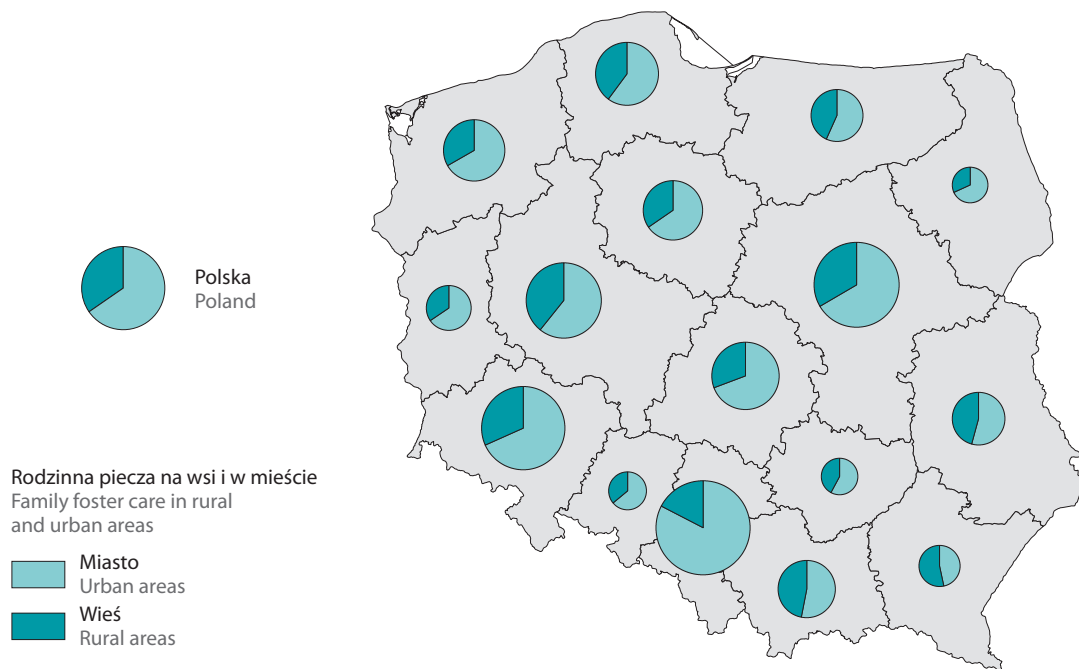
Wśród rodzin zastępczych najwięcej było rodzin spokrewnionych – 63,8% ogółu, dalej rodzin niezawodowych – 30,4% i rodzin zawodowych – 5,8%.

W ramach rodzin zawodowych⁸ najliczniej reprezentowane były rodziny zawodowe „zwykłe” (71,1%), następnie rodziny o charakterze pogotowia rodzinnego (17,6%). Stosunkowo nieliczne były rodziny specjalistyczne (11,3%).

Zdecydowana większość rodzin zastępczych (23,6 tys.) oraz niemal połowa rodzinnych domów dziecka (419) – (łącznie 65,4%) funkcjonowała w miastach, na wsi odnotowano odpowiednio: 12,3 tys. oraz 415 (mapa 2 i wykres 6). Trzeba jednak pamiętać, że 3/5 ludności Polski mieszka w miastach, 2/5 na wsi, a województwa są pod tym względem istotnie zróżnicowane.

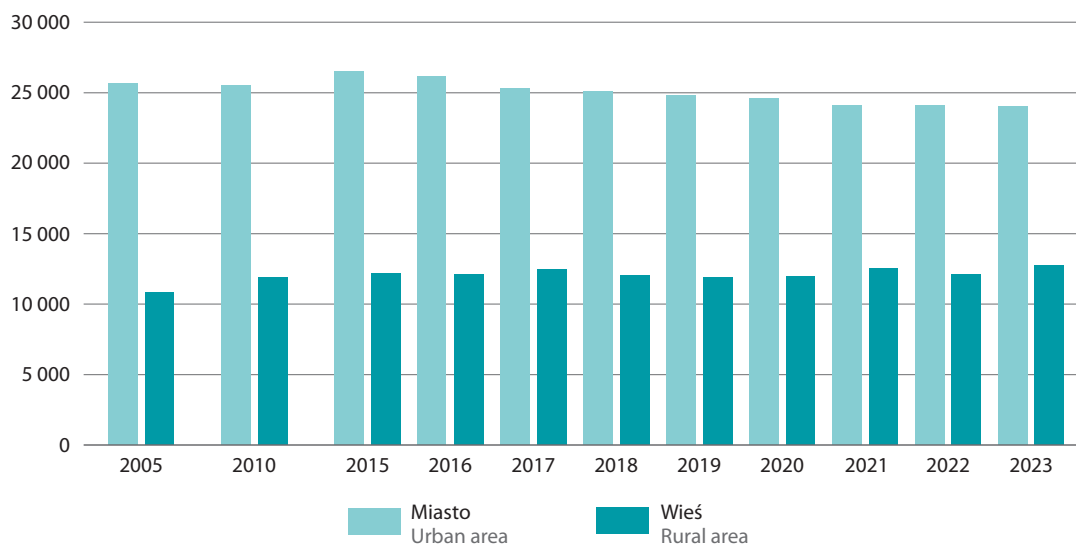
Mapa 2. Rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka w podziale na miasto i wieś w 2023 r.

Map 2. Foster families and Foster homes in urban and rural areas in 2023

⁸ Patrz „Podstawowe definicje”.

Wykres 6. Rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka w miastach i na wsi*
 Chart 6. Family foster care in urban and rural areas*

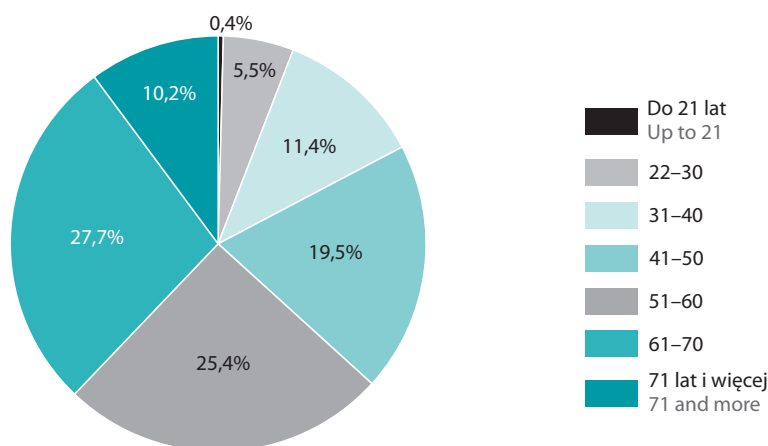

* Do 2011 r. wyłącznie rodziny zastępcze

* Until 2011, only foster families

Często (34,6% przypadków) funkcję rodziny zastępczej lub rodzinnego domu dziecka pełniła osoba samotna (17,4 tys.), natomiast jedynie 0,3% prowadzących rodzinną pieczę zastępczą było cudzoziemcami (112). 10,2% ogółu podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej było prowadzonych przez osoby w wieku powyżej 71 lat, a zaledwie 0,4% – przez osoby do 21 roku życia. Osoby w wieku 22–70 lat stanowiły 89,4% (wykres 7).

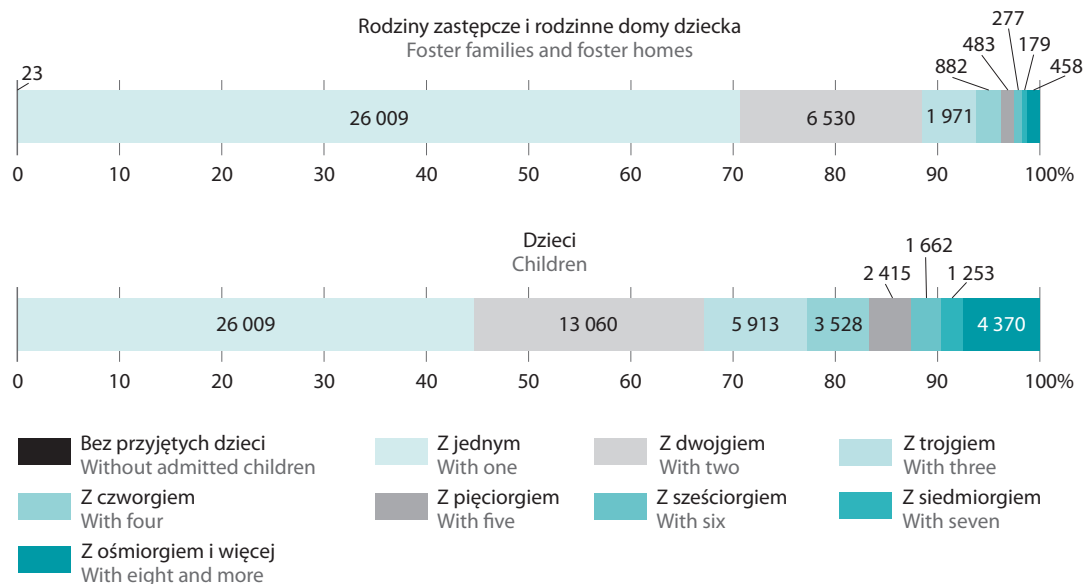
Wykres 7. Osoby prowadzące rodzinną pieczę zastępczą według wieku w 2023 r.
 Chart 7. Persons running family foster care by age in 2023

Najwięcej rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka (26,0 tys., tj. 70,7%) miało na wychowaniu jedno dziecko, liczba rodzin wychowujących dwoje dzieci stanowiła 17,7% ogółu rodzin (6,5 tys.), udział rodzin z trojgiem dzieci wynosił 5,4% (2,0 tys.), z czworgiem lub więcej – 6,2% (2,3 tys.). 78,2% rodzinnych domów dziecka wychowywało sześcioro lub więcej dzieci. Cała rodzinna piecza zastępcza według liczby przyjętych dzieci została przedstawiona na wykresie 8.

Wykres 8. Rodzinna piecza zastępcza według liczby przyjętych dzieci (liczba rodzin zastępczych i RDD oraz liczba dzieci) w 2023 r.

Chart 8. Family foster care by number of taken children (number of foster families and foster homes and number of children) in 2023

Rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka zapewniły opiekę nad 48,6 tys. dzieci do 18 roku życia oraz 9,6 tys. osób w wieku 18–24 (najczęściej kontynuującymi naukę). W porównaniu do 2022 r. liczba dzieci w wieku 0–17 lat w rodzinnej pieczy zastępczej wzrosła o 1,8 tys., a w wieku 18–24 lata o 0,2 tys.

Wśród dzieci przebywających w 2023 r. w rodzinnej pieczy zastępczej, najmniej było dzieci najmłodszych, tj. w przedziale wiekowym 0–3 lata (5,7 tys., co stanowiło 9,8 %), wychowanków w wieku 4–6 lat (6,9 tys., tj. 11,8%) oraz osób w wieku 18–24 lata⁹ – 9,6 tys., tj. 16,4%. Największy odsetek stanowiły dzieci w wieku 7–13 lat (20,2 tys., tj. 34,7%) oraz 14–17 lat (15,9 tys., tj. 27,3%).

Po raz pierwszy w swoim życiu do pieczy zastępczej trafiło 10,8 tys. dzieci, spośród których 40,1% umieszczonych zostało w rodzinach spokrewnionych.

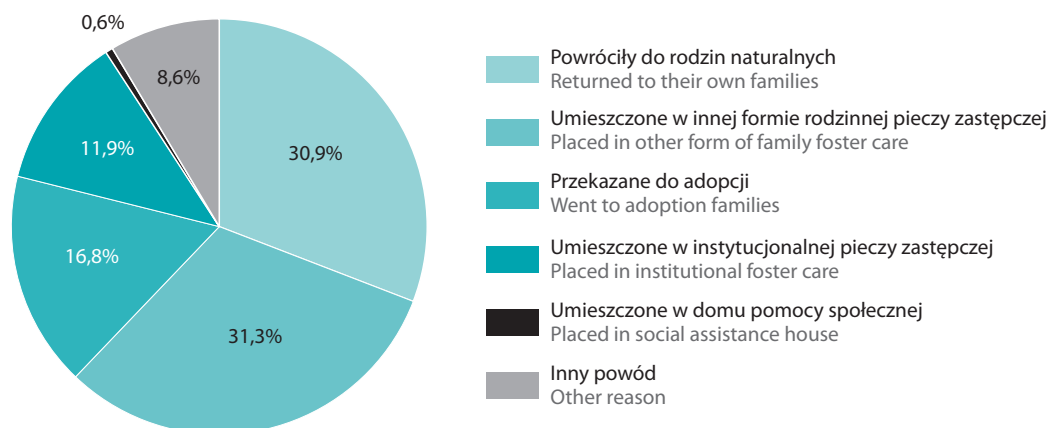
W rodzinnej pieczy zastępczej przebywało 322 cudzoziemców, w tym 287 w wieku 0–17 lat. Dzieci posiadające orzeczenie o niepełnosprawności (7,1 tys.) stanowiły 12,2% wszystkich podopiecznych, wobec 4,2%¹⁰ dzieci niepełnosprawnych w całej populacji.

W roku sprawozdawczym 2023 rodzinną pieczę zastępczą opuściło 8,1 tys. wychowanków do 18 roku życia. Z tej liczby 30,9% (2,5 tys.) powróciło do rodziny naturalnej, 16,8% (1,4 tys.) trafiło do adopcji, 31,3% (2,5 tys.) umieszczono w innej rodzinie zastępczej lub rodzinnym domu dziecka, 11,9% trafiło do instytucjonalnej pieczy zastępczej (1,0 tys.), a pozostałe 9,2% dzieci (0,7 tys.) opuściło pieczę z innego powodu lub trafiło do domu pomocy społecznej (wykres 9).

⁹ Od wejścia w życie ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, osoba, która osiągnęła pełnoletność, może przebywać w dotychczasowej rodzinie zastępczej, rodzinnym domu dziecka lub placówce opiekuńczo-wychowawczej, jeżeli kontynuuje naukę, jednak nie dłużej niż do ukończenia 25. roku życia. Zgodnie z ustawą o pomocy społecznej, która do 2011 r. regulowała kwestie opieki zastępczej, osoba pełnoletnia mogła przebywać w rodzinie zastępczej lub placówce opiekuńczo-wychowawczej, do czasu ukończenia szkoły, w której rozpoczęła naukę przed uzyskaniem pełnoletności.

¹⁰ Źródło: Europejskie Ankietowe Badanie Zdrowia za 2019 r.

Wykres 9. Dzieci do 18 roku życia, które opuściły rodzinną pieczę zastępczą w 2023 r.
Chart 9. Children up to the age of 18 who left family foster care in 2023

Ponadto rodzinną pieczę zastępczą opuściło 4,0 tys. wychowanków powyżej 18 roku życia. Z tej zbiorowości 64,2% osób usamodzielniało się, a wśród usamodzielnionych 84,2% wychowanków założyło w ciągu roku sprawozdawczego własne gospodarstwo domowe.

W 2023 r., według danych MRPiPS, działało 1 839 koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej (w 2022 r. – 1 758) opiekując się 27 593 rodzinami zastępczymi i rodzinnymi domami dziecka.

1.1. Porównania międzywojewódzkie pieczy zastępczej

1.1.1. Intervoidship comparison of foster care

W 2023 r. liczba placówek instytucjonalnej pieczy zastępczej w stosunku do funkcjonujących pod koniec 2022 r. liczby placówek wzrosła o 11. W stosunku do 2010 r. liczba placówek wzrosła o 69%, a w odniesieniu do 2005 r. – o 96%. Nowe placówki powstały w 2023 r. w 7 województwach – najwięcej przybyło ich w 3 województwach: dolnośląskim, łódzkim, zachodniopomorskim (po 4). Liczba placówek spadła w 5 województwach, natomiast nie zmieniła się w 4 województwach: kujawsko-pomorskim, lubuskim, podkarpackim, pomorskim.

Największa liczba placówek instytucjonalnej pieczy zastępczej, podobnie jak w 2022 r., działała w 3 województwach: śląskim (178, co stanowiło 13,5% ogółu placówek tego typu w Polsce), dolnośląskim (162 placówki; 12,3%), mazowieckim (140; 10,6%). Najmniejsza liczba placówek funkcjonowała w województwie opolskim (29; 2,2%).

Tablica 1. Wskaźniki dotyczące opieki zastępczej nad dziećmi według województw w 2023 r.
Table 1. Indicators on foster care for children by voivodships in 2023

Wyszczególnienie Specification	Dzieci w instytucjonalnej pieczy zastępczej ¹ Children in institutional foster care ¹	Rozwody ² Divorces ²	Udział dzieci w opiece rodzinnej ³ (%) Percentage of children in foster care family type ³	Dzieci w pieczy zastępczej ⁴ Children in foster care ⁴
Polska	2,3	1,5	77,4	9,4
Dolnośląskie	3,9	1,6	76,1	14,4
Kujawsko-pomorskie	3,2	1,6	73,2	11,5
Lubelskie	2,6	1,5	76,0	8,8
Lubuskie	2,8	1,4	79,5	12,9
Łódzkie	2,8	1,6	77,8	10,6
Małopolskie	1,5	1,2	75,6	5,4
Mazowieckie	1,5	1,6	77,7	6,4
Opolskie	2,4	1,4	78,4	11,2
Podkarpackie	1,6	1,1	69,7	5,2
Podlaskie	1,8	1,5	78,2	7,3
Pomorskie	2,3	1,5	80,0	10,9
Śląskie	2,9	1,6	75,8	11,7
Świętokrzyskie	2,8	1,1	70,0	8,3
Warmińsko-mazurskie	3,4	1,6	74,5	13,0
Wielkopolskie	1,2	1,4	85,5	7,6
Zachodniopomorskie	2,8	1,6	82,4	15,1

¹ Liczba dzieci w instytucjonalnej pieczy zastępczej w wieku 0–17 w przeliczeniu na 1 tys. ludności w wieku 0–17 lat.

¹ Number of children 0–17 in institutional foster care per 1 thousand population aged 0–17.

² Liczba rozwodów na 1 tys. ludności.

² Number of divorces per 1 thousand population.

³ Udział procentowy dzieci w wieku 0–17 lat objętych rodzinnymi formami opieki zastępczej (placówki rodzinne i rodzinna piecza zastępcza) w liczbie dzieci w wieku 0–17 lat przebywających w pieczy zastępczej (instytucjonalna i rodzinna piecza zastępcza).

³ Percentage of children aged 0–17 covered by foster care family type (family centres and family foster care) in the number of children aged 0–17 staying in foster care (institutional and family foster care).

⁴ Liczba dzieci w wieku 0–17 lat objętych pieczą zastępczą na 1 tys. ludności w wieku 0–17 lat.

⁴ Number of children aged 0–17 covered by foster care per 1 thousand population aged 0–17.

Występuje dodatnia korelacja pomiędzy liczbą dzieci w opiece zastępczej na 1 tys. ludności w poszczególnych województwach, a wskaźnikiem rozwodów – współczynnik korelacji w 2023 r. wyniósł 0,6.

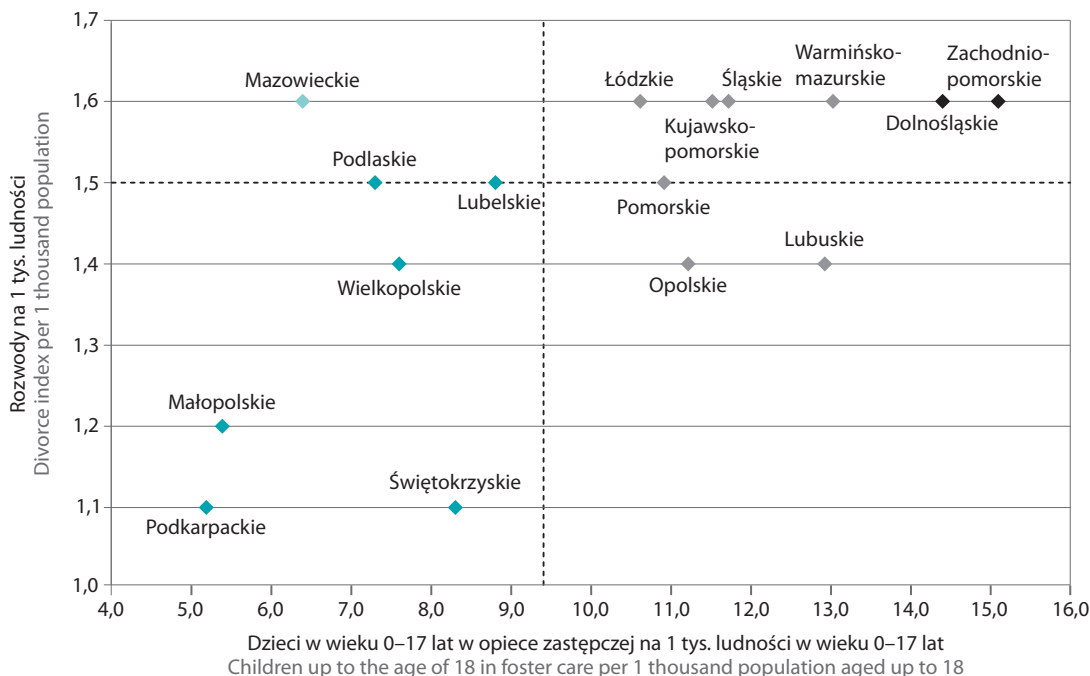
Istnienie korelacji między obu zmiennymi należy interpretować w ten sposób, że obie zmienne na określonym terenie przyjmują odpowiednio wartości wyższe lub niższe niż średnia dla kraju, gdyż mają prawdopodobnie wspólny zespół przyczyn warunkujących ich poziom.

Wskaźnik rozwodów na 1 tys. mieszkańców wyniósł w skali kraju średnio 1,5, ale pomiędzy województwami był zróżnicowany od 1,1 w województwach: podkarpackim i świętokrzyskim do 1,6 w województwach: dolnośląskim, kujawsko-pomorskim, łódzkim, mazowieckim, śląskim, warmińsko-mazurskim i zachodniopomorskim. Wskaźnik liczby dzieci w wieku 0–17 lat przebywających w opiece zastępczej w stosunku do liczby ludności w wieku 0–17 lat w kraju wyniósł przeciętnie 9,4 na 1 tys. mieszkańców w wieku 0–17 lat, jednak wahał się od 5,2 w województwie podkarpackim i 5,4 w województwie małopolskim do 14,4 w województwie dolnośląskim i 15,1 w województwie zachodniopomorskim.

Województwa można podzielić na grupy w zależności od wskaźnika liczby dzieci objętych opieką zastępczą i wskaźnika rozwodów (wykres 10).

Wykres 10. Wskaźnik rozwodów a udział dzieci w wieku 0–17 lat objętych opieką zastępczą na 1 tys. ludności w wieku 0–17 lat w 2023 r.

Chart 10. Divorce index to the share of children up to the age of 18 in foster care per 1 thousand population aged up to 18 in 2023

W pierwszej grupie znalazły się dwa województwa o najwyższym wskaźniku liczby dzieci w opiece zastępczej (15,1 na 1 tys. dzieci w województwie zachodniopomorskim i 14,4 w województwie dolnośląskim) oraz ponadprzeciętnym wskaźniku rozwodów (1,6 na 1 tys. mieszkańców w obu województwach).

Druga grupa to siedem województw (łódzkie, pomorskie, opolskie, kujawsko-pomorskie, śląskie, lubuskie i warmińsko-mazurskie) o ponadprzeciętnej wartości wskaźnika liczby dzieci objętych opieką zastępczą (od 10,6 w województwie łódzkim do 13,0 w województwie warmińsko-mazurskim). W grupie tej wskaźnik rozwodów był zróżnicowany i wyniósł od 1,4 w województwach: opolskim i lubuskim do 1,6 w województwach: łódzkim, kujawsko-pomorskim, śląskim i warmińsko mazurskim.

Województwo mazowieckie charakteryzowało się niższym od przeciętnej wskaźnikiem liczby dzieci w opiece zastępczej (6,4) i wyższym od średniej wskaźnikiem rozwodów na 1 tys. ludności (1,6).

Pozostałe sześć województw: podkarpackie, małopolskie, podlaskie, wielkopolskie, świętokrzyskie, lubelskie miało zarówno najniższe wartości wskaźnika liczby dzieci w opiece zastępczej (odpowiednio: od 5,2 do 8,8), jak i niższy lub równy średniej wskaźnik rozwodów na 1 tys. ludności (od 1,1 w województwach: podkarpackim i świętokrzyskim do 1,5 w województwach lubelskim i podlaskim).

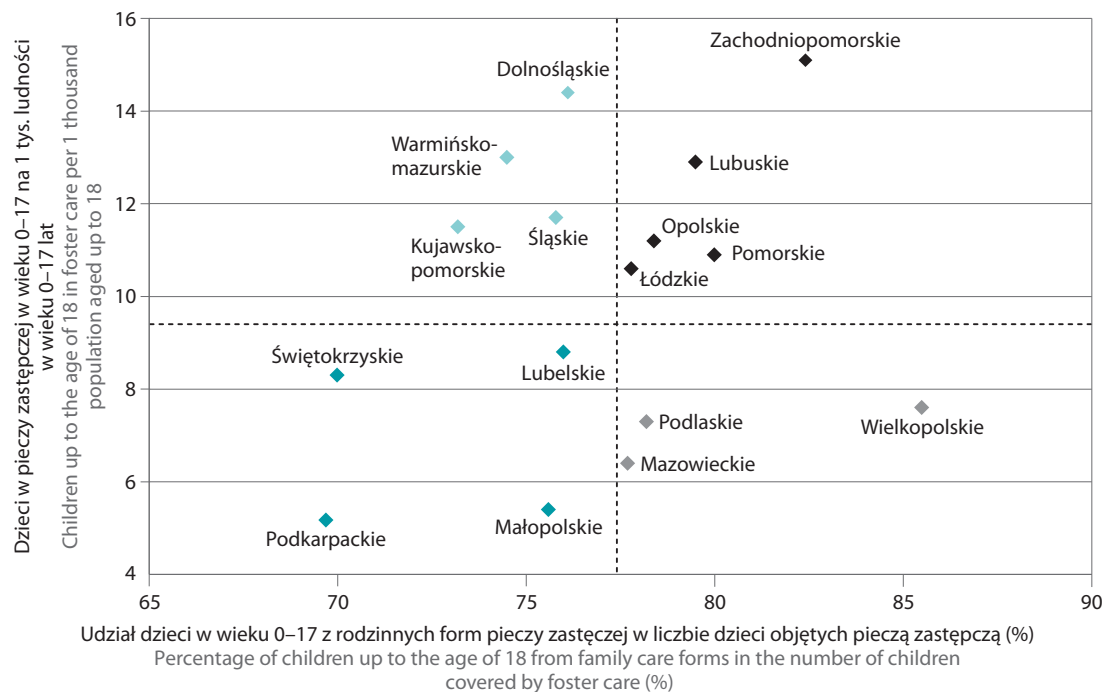
Poniżej poddano analizie rodzinne formy opieki zastępczej, obejmujące placówki opiekuńczo-wychowawcze typu rodzinnego (placówki rodzinne w ramach pieczy instytucjonalnej) oraz rodzinną pieczę zastępczą, które stwarzają najkorzystniejsze dla dziecka środowisko wychowawcze. W przeciwieństwie do pozostałych typów placówek (interwencyjnych, socjalizacyjnych, specjalistyczno-terapeutycznych, łączących zadania),

w placówkach rodzinnych, przebywało średnio znacznie mniej wychowanków w pojedynczej placówce (przeciętnie 6,9 na placówkę), a w rodzinach zastępczych umieszczano nie więcej niż 3 dzieci a w rodzinnych domach dziecka do 8, z możliwością odstępstwa od tej zasady w przypadku liczniejszego rodzeństwa.

W całej Polsce liczba dzieci w wieku 0–17 lat umieszczonych w opiece zastępczej kształtowała się na poziomie 9,4 na 1 tys. ludności w wieku 0–17 lat, natomiast dzieci z rodzinnych form opieki zastępczej stanowiły 77,4% ogólnej liczby dzieci objętych wszystkimi formami pieczy zastępczej (minimalny spadek w stosunku do 2022 r., w którym odsetek ten wyniósł 77,5%). Wystąpiły istotne różnice pomiędzy województwami (wykres 11).

Wykres 11. Wskaźnik liczby dzieci w wieku 0–17 lat objętych pieczą zastępczą na 1 tys. ludności w wieku 0–17 lat a udział procentowy dzieci z rodzinnych form pieczy zastępczej (RDD + rodziny zastępcze + placówki rodzinne) w liczbie dzieci objętych pieczą zastępczą w 2023 r.

Chart 11. The index of children up to the age of 18 covered by foster care per 1 thousand population aged up to 18 to the percentage of children from family care forms (foster homes + foster families + family centres) in the number of children covered by foster care in 2023

Województwa należące do pierwszej grupy: podkarpackie, małopolskie, świętokrzyskie i lubelskie charakteryzowały się zarówno niższym niż przeciętnie w Polsce wskaźnikiem liczby dzieci objętych opieką zastępczą, jak i niższym udziałem dzieci z rodzinnych form opieki.

Do drugiej grupy zaliczono województwa: kujawsko-pomorskie, śląskie i warminsko-mazurskie, w których liczba dzieci w pieczy zastępczej na 1 tys. ludności była wyższa od średniej dla Polski, a jednocześnie udział dzieci z rodzinnych form opieki zastępczej kształtował się poniżej przeciętnej.

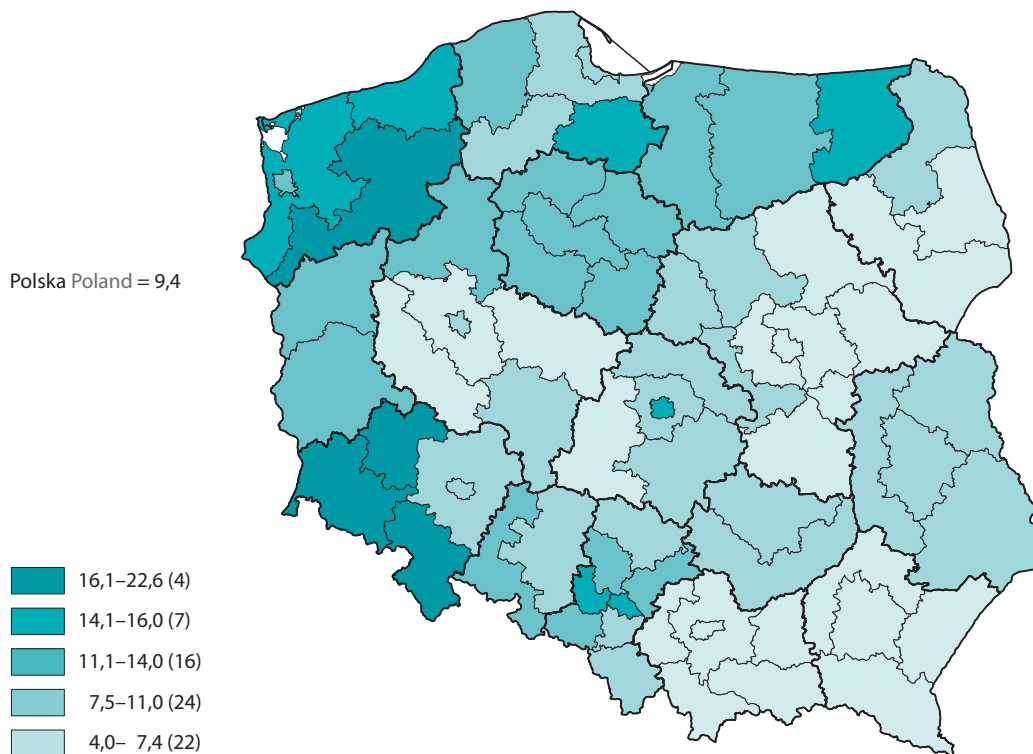
W województwach: mazowieckim, podlaskim i wielkopolskim, stanowiących trzecią grupę, wskaźnik dzieci w pieczy zastępczej w wieku 0–17 na 1 tys. ludności do 18 roku życia był niższy od przeciętnej dla Polski, a jednocześnie dzieci z rodzinnych form opieki zastępczej stanowiły wyższy niż przeciętnie dla Polski odsetek wszystkich dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej w tych województwach.

Pozostałe pięć województw: łódzkie, pomorskie, opolskie, lubuskie i zachodniopomorskie tworzą czwartą grupę, która charakteryzowała się wyższą niż średnia dla Polski wartością wskaźnika dzieci w pieczy zastępczej, a z drugiej strony ponadprzeciętnym udziałem dzieci z rodzinnych form opieki.

Warto dokładniej przeanalizować zróżnicowanie regionalne posługując się siecią podregionów – NUTS 3 (mapa 3).

Mapa 3. Dzieci w wieku 0–17 lat umieszczone w opiece zastępczej na 1 tys. ludności w wieku 0–17 lat według podregionów w 2023 r.

Map 3. Children up to the age of 18 in foster care per 1 thousand population aged up to 18 by subregions in 2023

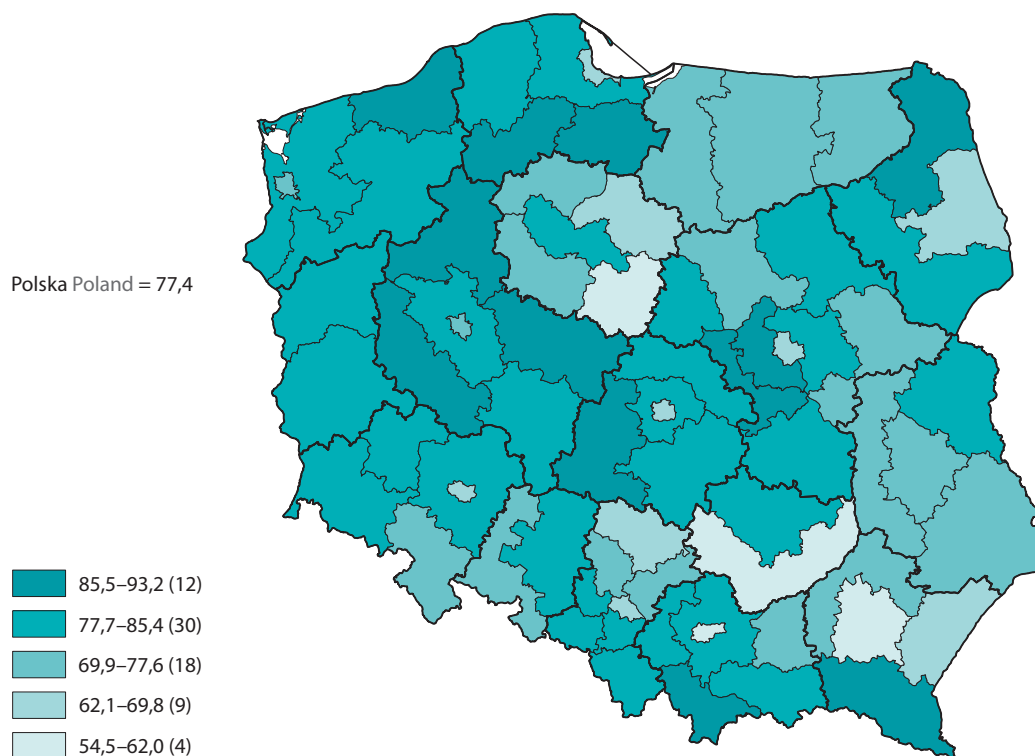

Podobnie jak w 2022 r., do opieki zastępczej częściej trafiały dzieci w podregionach Polski północnej i zachodniej. Najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w podregionie wałbrzyskim (22,6). Najniższy, poniżej 5 dzieci na 1 tys. ludności w wieku 0–17 lat udział wychowanków objętych opieką zastępczą, odnotowano w południowej i południowo-wschodniej części kraju (podregiony: krakowski (4,0), rzeszowski (4,3), tarnobrzeski (4,8).

Udział procentowy dzieci korzystających z rodzinnych form opieki (mapa 4), przyjął najwyższe wartości (powyżej 90%) w czterech podregionach: żyrdowskim (93,2%), nowotarskim (91,1%), suwalskim (90,4%) i piłskim (90,3%). Z drugiej strony, w trzynastu podregionach odsetek dzieci z placówek rodzinnych lub rodzinnej pieczy zastępczej spośród wszystkich przebywających w pieczy zastępczej wychowanków w wieku 0–17 lat, był najniższy i nie przekroczył 70%. Cztery podregiony o najniższym odsetku to: sandomiersko-jędrzejowski (54,5%), rzeszowski (59,7%), Kraków (61,0%) oraz włocławski (61,3%).

Mapa 4. Udział procentowy dzieci w wieku 0–17 lat korzystających z rodzinnych form opieki wśród dzieci w wieku 0–17 lat objętych opieką zastępczą według podregionów w 2023 r.

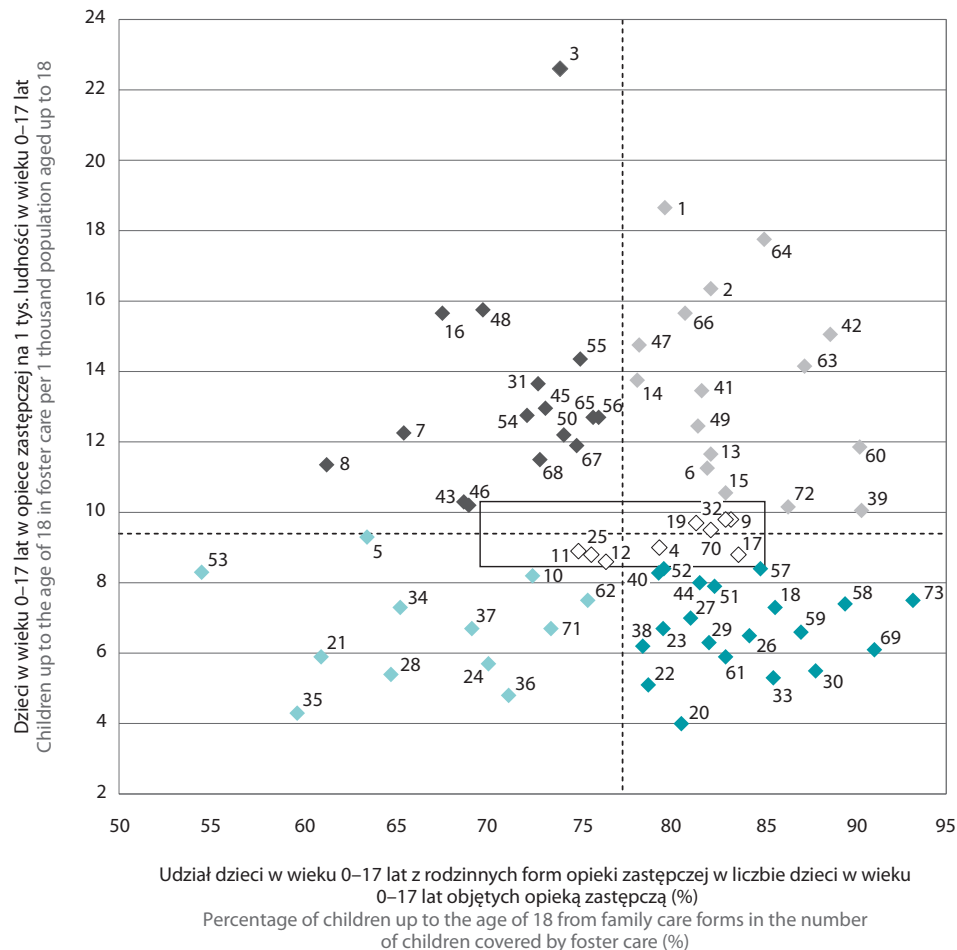
Map 4. The percentage of children up to the age of 18 in family forms of care among children up to the age of 18 covered by foster care by subregions in 2023

Ponadto łączna analiza udziału procentowego dzieci korzystających z rodzinnych form opieki i wskaźnika liczby dzieci objętych opieką zastępczą pozwala poklasyfikować podregiony według wartości obu wskaźników w relacji do średnich dla Polski (wykres 12 i mapa 5).

Wykres 12. Wskaźnik liczby dzieci w wieku 0–17 lat objętych opieką zastępczą na 1 tys. ludności w wieku 0–17 lat a udział procentowy dzieci z rodzinnych form opieki zastępczej w liczbie dzieci objętych opieką zastępczą według podregionów w 2023 r.

Chart 12. The index of children up to the age of 18 covered by foster care per 1 thousand population aged up to 18 to the percentage of children from family care forms in the number of children covered by foster care by subregions in 2023

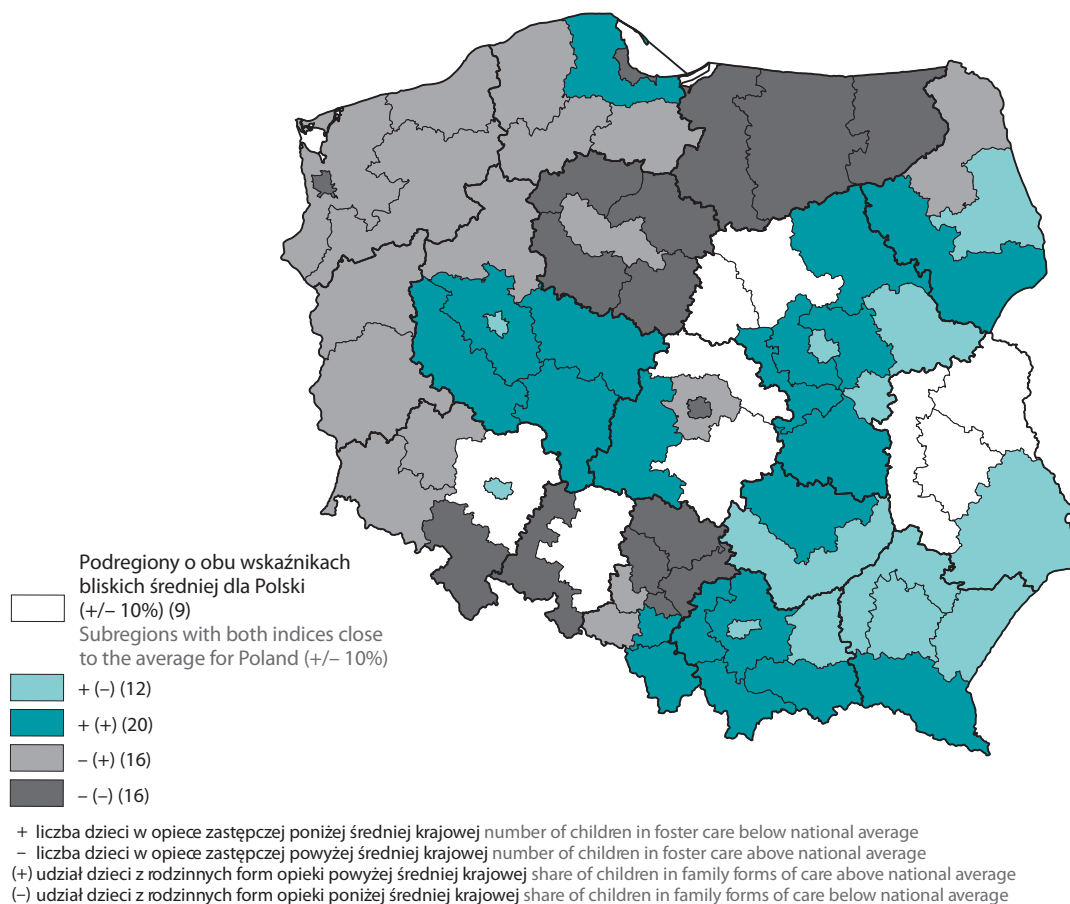
Podregion 1 – jeleniogórski
Podregion 2 – legnicko-głogowski
Podregion 3 – wałbrzyski
Podregion 4 – wrocławski
Podregion 5 – m. Wrocław
Podregion 6 – bydgosko-toruński
Podregion 7 – grudziądzki
Podregion 9 – białski
Podregion 10 – chełmsko-zamojski
Podregion 11 – lubelski
Podregion 12 – puławski
Podregion 13 – gorzowski
Podregion 14 – zielonogórski
Podregion 15 – łódzki
Podregion 16 – m. Łódź
Podregion 17 – piotrkowski
Podregion 18 – sieradzki
Podregion 19 – skierniewicki
Podregion 21 – m. Kraków
Podregion 22 – nowosądecki
Podregion 23 – oświęcimski
Podregion 24 – tarnowski
Podregion 25 – ciechanowski
Podregion 26 – ostrołęcki

Podregion 27 – radomski
Podregion 28 – m. st. Warszawa
Podregion 29 – warszawski wschodni
Podregion 30 – warszawski zachodni
Podregion 31 – nyski
Podregion 33 – krośnieński
Podregion 34 – przemyski
Podregion 35 – rzeszowski
Podregion 36 – tarnobrzeczski
Podregion 37 – białostocki
Podregion 38 – łomżyński
Podregion 39 – suwalski
Podregion 40 – gdański
Podregion 41 – m. Słupsk
Podregion 42 – starogardzki
Podregion 43 – trójmiejski
Podregion 44 – bielski
Podregion 45 – bytomski
Podregion 46 – częstochowski
Podregion 47 – gliwicki
Podregion 48 – katowicki
Podregion 49 – rybnicki
Podregion 50 – sosnowiecki
Podregion 51 – tyski

Podregion 52 – kielecki
Podregion 53 – sandomiersko-jędrzejowski
Podregion 54 – elbląski
Podregion 55 – ełcki
Podregion 56 – olsztyński
Podregion 57 – kaliski
Podregion 58 – koniński
Podregion 59 – leszczyński
Podregion 60 – piłski
Podregion 61 – poznański
Podregion 62 – m. Poznań
Podregion 63 – koszaliński
Podregion 64 – szczecinecko-pyrzycki
Podregion 65 – m. Szczecin
Podregion 66 – szczeciński
Podregion 67 – inowrocławski
Podregion 68 – świecki
Podregion 69 – nowotarski
Podregion 70 – plocki
Podregion 71 – siedlecki
Podregion 72 – chojnicki
Podregion 73 – żyrardowski

Mapa 5. Dzieci w rodzinnej i instytucjonalnej pieczy zastępczej w wieku 0–17 lat na 1 tys. ludności w wieku 0–17 lat a udział wychowanków placówek rodzinnych lub rodzinnej pieczy zastępczej w liczbie wychowanków ogółem według podregionów w 2023 r.

Map 5. Children up to the age of 18 in family and institutional foster care per 1 thousand population aged up to 18 and the share of residents of family centres or family foster care in the total number of residents by subregions in 2023

Podregiony, w których jednocześnie mamy do czynienia z niższym od przeciętnej wskaźnikiem dzieci objętych opieką zastępczą przy wyższym od średniej krajowej udziale rodzinnych form opieki (oznaczone kolorem ciemnym turkusowym), występują w województwie mazowieckim bez podregionów: ciechanowskiego, płockiego, siedleckiego, i m. Warszawa, w województwie wielkopolskim bez podregionów: pilskiego i m. Poznań oraz w Polsce południowej (grupa sąsiadujących podregionów: bielski, tyski, oświęcimski, krakowski, nowotarski, nowosądecki oraz krośnieński) a także w podregionach: kieleckim, gdańskim i sieradzkim.

Oznaczone kolorem jasnym turkusowym podregiony charakteryzujące się niższym od przeciętnej dla Polski wskaźnikiem dzieci w pieczy zastępczej i niższym od średniej wskaźnikiem dzieci z rodzinnych form opieki, występują głównie w Polsce południowo-wschodniej od podregionów: sandomiersko-jędrzejowskiego i tarnowskiego do podregionów: chełmsko-zamojskiego i przemyskiego. Taką charakterystykę mają również podregiony Polski wschodniej: siedlecki, łomżyński, a także m. Kraków, m. Poznań, m. Warszawa oraz m. Wrocław.

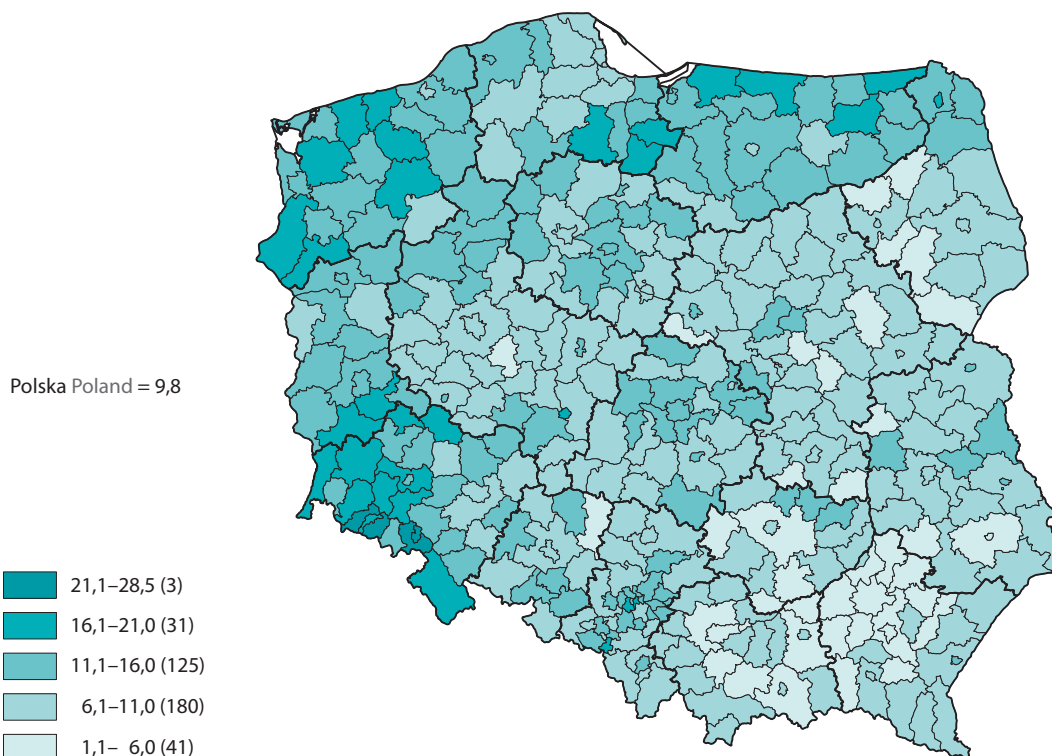
Podregiony oznaczone ciemnym odcieniem koloru szarego, obok wyższej niż przeciętna liczby dzieci w pieczy zastępczej, charakteryzują się dodatkowo niższym od średniej odsetkiem dzieci przebywających

w placówkach rodzinnych lub rodzinnej pieczy zastępczej. Najwyższa wartość liczby dzieci w pieczy zastępczej na 1 tys. ludności w wieku 0–17 lat wystąpiła w tej grupie w podregionie wałbrzyskim. Do grupy tej należą także podregiony woj. warmińsko-mazurskiego, woj. kujawsko-pomorskiego (bez podregionu bydgosko-toruńskiego), środkowa i północna część woj. śląskiego oraz Łódź i podregion nyski w woj. opolskim.

Należy zaznaczyć, że podregiony Ziem Zachodnich i Północnych (z wyjątkiem kilku podregionów), oznaczone na mapie i wykresie odcieniami koloru szarego, cechuje wyższy niż średnia krajowa odsetek dzieci w pieczy zastępczej na 1 tys. ludności w wieku 0–17 lat. Podobną charakterystyką cechują się również m. Łódź, podregion łódzki oraz podregiony województwa kujawsko-pomorskiego pomorskiego i większość podregionów woj. śląskiego oraz podregion suwalski.

Warto zwrócić uwagę na 9 podregionów: bialski, ciechanowski, lubelski, opolski, piotrkowski, płocki, puławski, skierniewicki i wrocławski, dla których oba wskaźniki przyjęły wartości w przedziale $\pm 10\%$ od średniej dla Polski (na mapie i wykresie oznaczone kolorem białym), zarówno w odniesieniu do liczby dzieci w pieczy zastępczej, jak i udziału rodzinnych form opieki.

Mapa 6. Rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka na 10 tys. ludności według powiatów w 2023 r.
Map 6. Foster families and foster homes per 10 thousand by powiats in 2023

W 2023 r., podobnie jak w latach poprzednich, na 10 tys. ludności Polski przypadało średnio prawie 10 rodzin zastępczych lub rodzinnych domów dziecka. Powiaty o najwyższej wartości wskaźnika (powyżej 16,0) występowały głównie w zachodniej i północnej części kraju. Najwyższym wskaźnikiem charakteryzował się powiat m. Wałbrzych (28,5). Najmniej rodzin zastępczych na 10 tys. ludności (poniżej 4,0) funkcjonowało głównie w niektórych powiatach zlokalizowanych w województwach: podkarpackim i podlaskim (mapa 6).

Rozdział 2

Chapter 2

Adopcje

Adoptions

W 2023 r. sądy rodzinne orzekły ogółem 2,5 tys. adopcji, w tym 10 **przysposobień** przez osoby zamieszkałe za granicą. W stosunku do 2022 r. liczba adopcji ogółem spadła o 281, natomiast adopcji międzynarodowych – o 2.

Analiza z punktu widzenia wieku przysposobionych dzieci wskazuje, że podobnie jak w 2022 r., najwięcej orzeczeń dotyczyło dzieci małoletnich do pierwszego roku życia (11,1%) oraz do 2 roku życia (13,6%). Od lat utrzymuje się tendencja, że generalnie im młodsze dziecko, tym większą ma szansę na przysposobienie a wraz z rosnącym wiekiem dziecka udział procentowy w liczbie adopcji ogółem maleje z wyjątkiem kategorii 14–15 lat oraz ostatniej wyróżnionej w statystyce resortu sprawiedliwości grupy wiekowej tj. „ponad 15 lat”, która jest kategorią szerszą, niż poprzednie.

Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej pełni funkcję organu centralnego Konwencji o ochronie dzieci i współpracy w dziedzinie przysposobienia międzynarodowego. Jednym z zadań jest wydawanie zgody na kontynuowanie procedury o przysposobienie. W 2023 r. wydanych zostało 12 zgód dotyczących 18 dzieci (w 2022 r. – 12 zgód dot. 16 dzieci). Krajami będącymi miejscem zwykłego pobytu kandydatów w tych sprawach w 2023 r. były: Włochy (11 dzieci), USA (5 dzieci), Szwecja (2 dzieci).

Na przestrzeni lat, generalnie obserwujemy spadek liczby przysposobień małoletnich mieszkających w Polsce przez kandydatów z innych krajów, który związany jest z decyzją dotyczącą ograniczania adopcji z przemieszczeniem dzieci poza granice Polski (np. w 2015 r. przeprowadzono 279 adopcji zagranicznych, w 2022 r. – 12).

W 2023 r. do rodzin adopcyjnych trafiło ogółem 1,6 tys. dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej, z czego ok. 0,3 tys. dzieci z instytucjonalnej pieczy zastępczej oraz ok. 1,4 tys. z rodzinnej pieczy zastępczej. Stanowiły one odpowiednio: 5,8% wychowanków do 18 r.ż. opuszczających instytucjonalną pieczę zastępczą w ciągu roku i 16,8% opuszczających rodzinną pieczę zastępczą w ciągu roku.

Rozdział 3

Chapter 3

Wspieranie rodziny

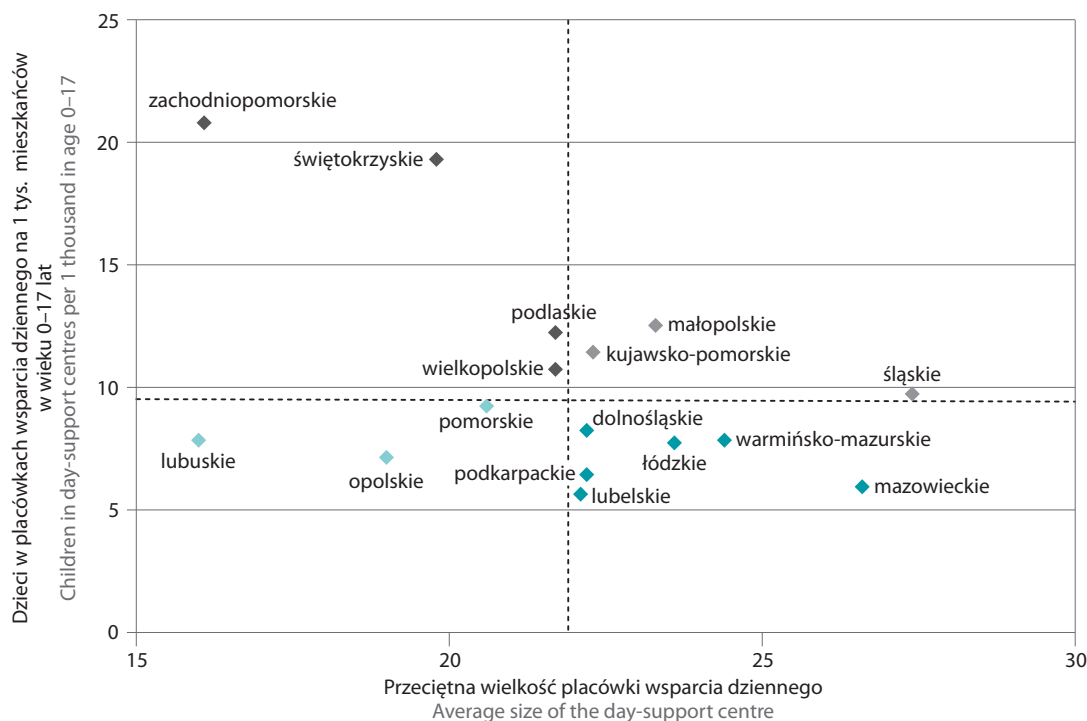
Family support

Z punktu widzenia wzmocnienia opiekuńczo-wychowawczych funkcji rodziny, ważną rolę odgrywają **placówki wsparcia dziennego**. W 2023 r. funkcjonowały 2 983 placówki (o 20 mniej niż w 2022 r.), w tym 1 887 opiekuńczych, 383 specjalistyczne, 466 placówek prowadzonych w formie pracy podwórkowej oraz 247 w połączonych formach.

Dla 53,0% (w 2022 r. dla 48,9%) placówek dziennych, organem prowadzącym był samorząd gminny lub powiatowy. Pozostałe prowadzone były m.in. przez stowarzyszenia, kościoły, fundacje, organizacje społeczne.

Ze wszystkich zbadanych placówek wsparcia dziennego skorzystało w ciągu 2023 r. 98,4 tys. dzieci (w 2022 r. – 98,5 tys.), w tym 18,4 tys. (18,7% ogółu korzystających) – z placówek specjalistycznych. Według stanu na 31 grudnia, w przeliczeniu na 1 tys. ludności Polski w wieku 0–17 lat, z placówek wsparcia dziennego korzystało średnio prawie 10 dzieci.

Wykres 13. Dzieci w placówkach wsparcia dziennego na 1 tys. mieszkańców a wielkość placówki w 2023 r.
Chart 13. Children in day-support centres per 1 thousand population to the size of the centre in 2023

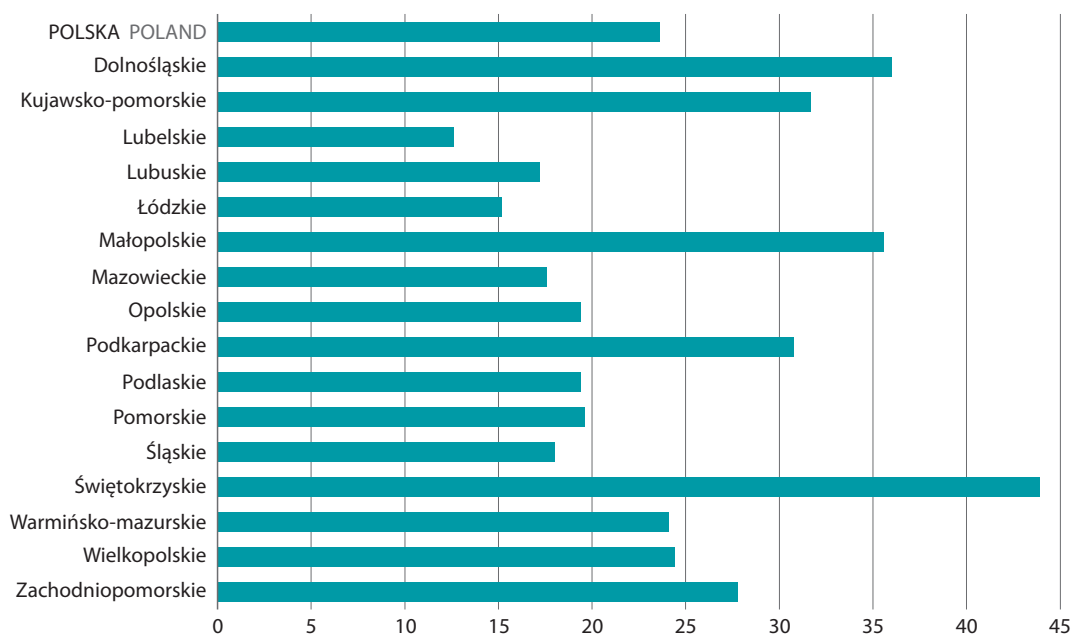
Województwa: małopolskie, kujawsko-pomorskie i śląskie cechowały się placówkami większymi od przeciętnej dla Polski i jednocześnie ponadprzeciętną wartością wskaźnika korzystających dzieci na 1 tys. mieszkańców (wykres 13). Sześć województw tworzyło grupę, w której na każdy tysiąc osób w wieku 0–17

lat przypadło mniej dzieci korzystających z placówek wsparcia dziennego, niż średnio w Polsce (województwa: dolnośląskie, warmińsko-mazurskie, łódzkie, podkarpackie, mazowieckie i lubelskie), a jednocześnie placówki te były większe¹¹ od przeciętnej dla Polski. W czterech województwach wielkość placówki była mniejsza od średniej dla Polski, podczas gdy wskaźnik dzieci z placówek wsparcia na 1 tys. ludności w wieku 0–17 lat był wyższy od przeciętnej, co było szczególnie widoczne w województwach: zachodniopomorskim i świętokrzyskim (do tej grupy należały też województwa: podlaskie i wielkopolskie). Czwartą grupę tworzą trzy województwa o niskiej wartości wskaźnika dzieci w placówkach wsparcia dziennego na 1 tys. mieszkańców w wieku 0–17 lat i wskaźnika wielkości placówki (województwa: lubuskie, opolskie i pomorskie).

W placówkach wsparcia dziennego ogółem na jednego wolontariusza przypadało średnio 24 wychowanków. W ośmiu województwach wskaźnik ten był niższy niż przeciętna dla kraju (od 12,6 w województwie lubelskim do 19,6 w województwie pomorskim). Wśród pozostałych ośmiu województw wskaźnik osiągnął wartość od 24,1 w województwie warmińsko-mazurskim do 43,9 w województwie świętokrzyskim (wykres 14).

Wykres 14. Przeciętna liczba wychowanków placówek wsparcia dziennego przypadająca na jednego wolontariusza w 2023 r.

Chart 14. Average number of residents in day-support centres per one volunteer in 2023

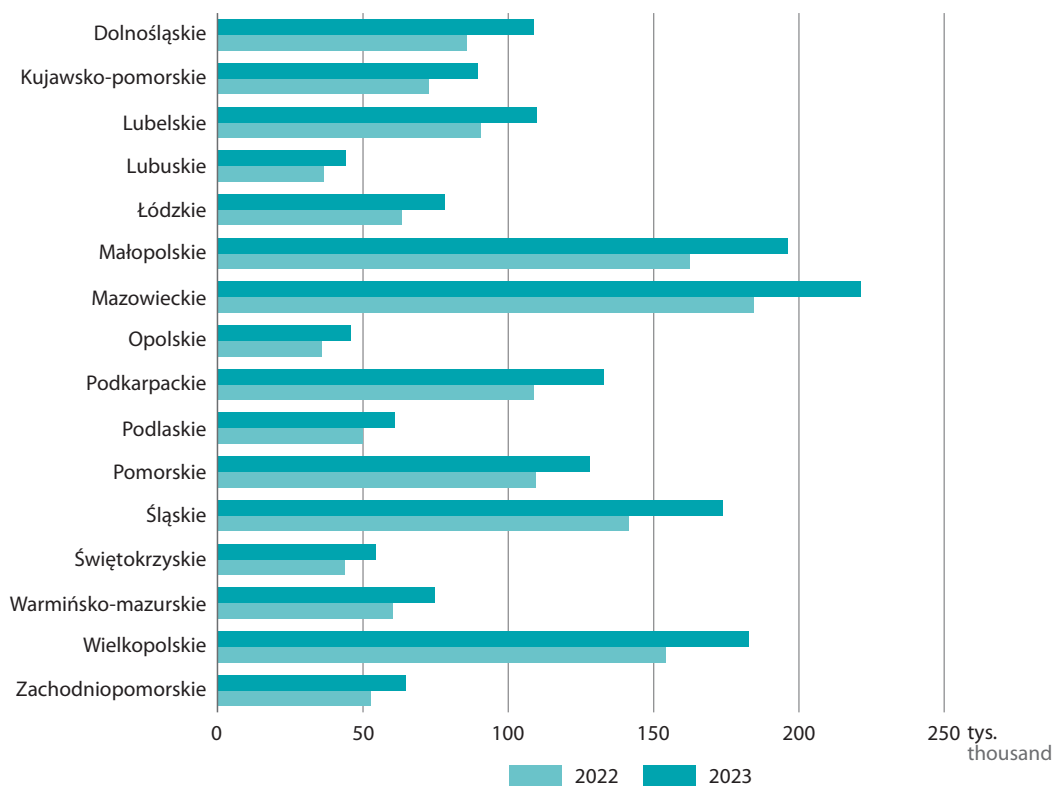
Poza placówkami wsparcia dziennego funkcję wspierającą rodziny przeżywające trudności w sprawowaniu opieki nad dziećmi pełnili również asystenci rodzin oraz rodziny wpierające. W 2023 r., 54 **rodziny wspierające** pomagały 57 rodzinom w wypełnianiu obowiązków rodzicielskich (w 2022 r. odpowiednio: 73 i 70). 3,7 tys. **asystentów rodzin** służyło pomocą 44,1 tys. rodzin zapobiegając zaistnieniu przesłanek do odebrania dzieci rodzicom i umieszczenia ich w opiece zastępczej lub umożliwiając odzyskanie władzy rodzicielskiej i powrót dzieci do rodziców (w 2022 r. odpowiednio: 3,7 tys. i 42,5 tys.). Według sprawozdawczości MRPIPS w 2023 r. 39,8 tys. rodzin skorzystało z poradnictwa specjalistycznego (w 2022 r. – 89,1 tys.).

¹¹ Wielkość placówki liczona jako iloraz liczby wychowanków wg stanu w dniu 31 grudnia i liczby placówek wsparcia dziennego.

W 2023 r. kontynuowano program **Karta Dużej Rodziny (KDR)** oferujący rodzinom wielodzietnym, mającym obecnie lub w przeszłości na utrzymaniu łącznie co najmniej troje dzieci, system zniżek oraz dodatkowych uprawnień przy korzystaniu z oferty kulturalnej, rekreacyjnej, transportowej na terenie całego kraju. Prawo do KDR przysługuje także dzieciom: do 18. roku życia, w wieku do 25. roku życia – w przypadku dzieci uczących się w szkole lub szkole wyższej, bez ograniczeń wiekowych w przypadku dzieci legitymujących się orzeczeniem o umiarkowanym lub znacznym stopniu niepełnosprawności.

Znacząco wzrosła liczba rodzin posiadających tę kartę w 2023 r. (ok. 1 766,7 tys.) w porównaniu z 2022 r. (ok. 1 452,2 tys.). Najwięcej rodzin posiadało KDR w województwach: mazowieckim, małopolskim, wielkopolskim i śląskim (wykres 15).

Wykres 15. Rodziny posiadające Kartę Dużej Rodziny
Chart 15. Families receiving The Large Family Card

Z dniem 1 czerwca 2018 r. wszedł w życie rządowy program „**Dobry start**”¹² będący elementem długofalowej polityki rodzinnej. Program ma na celu wyrównywanie szans wśród uczniów i oferuje wsparcie dla rodzin z dziećmi w wieku szkolnym na utrzymaniu, bez względu na dochód. Pomoc realizowana jest w formie jednorazowego świadczenia pieniężnego w wysokości 300 zł na uczące się dziecko i ma wspomóc rodziny w ponoszeniu wydatków związanych z rozpoczęciem roku szkolnego. Świadczenie przysługuje do ukończenia przez dziecko 20. roku życia a na dziecko niepełnosprawne do ukończenia przez nie 24. roku życia. W 2023 r. rząd przekazał na ten cel 1,4 mld zł (dla ok. 4,6 miliona uczniów).

¹² Realizowany na podstawie rozporządzenia RM z 30 maja 2018 r. w sprawie szczegółowych warunków realizacji rządowego programu „Dobry start” (DZ.U.2021, poz.1092).

Rozdział 4

Chapter 4

Świadczenia w ramach programu „Rodzina 500 plus”

Benefits under „Family 500 plus” programme

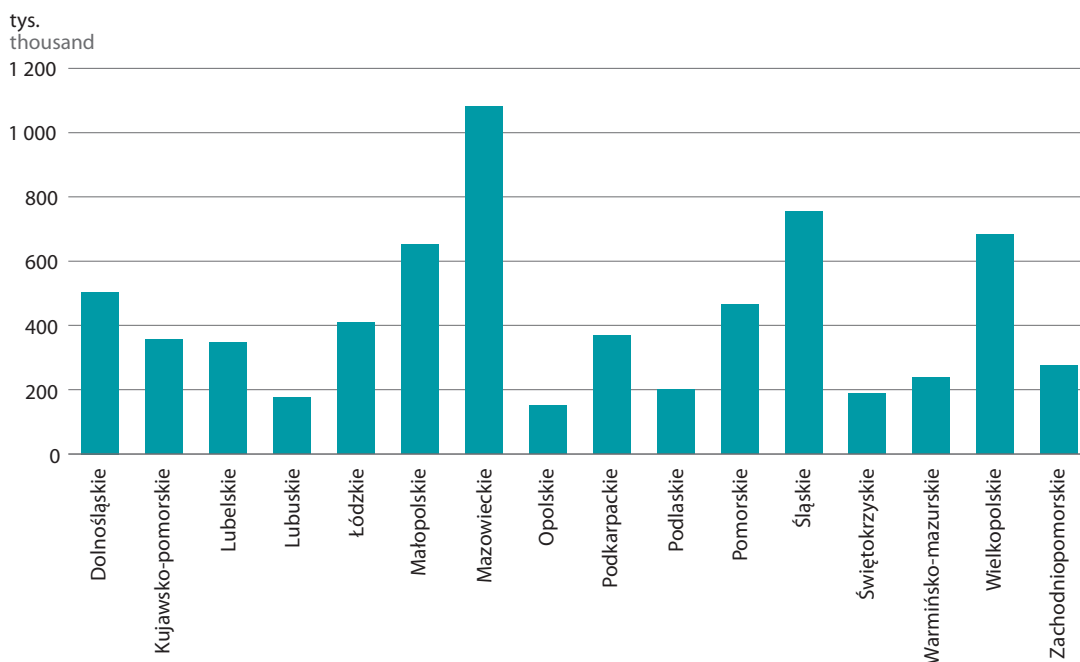
W 2023 r. kontynuowano realizowanie zapoczątkowanego w kwietniu 2016 r. rządowego programu „**Rodzina 500 plus**”, będącego długofalowym wsparciem kierowanym przede wszystkim do rodzin naturalnych, ale również do rodzinnej pieczy zastępczej i placówek instytucjonalnej pieczy zastępczej.

W 2023 roku wypłacano **świadczenie wychowawcze** w wysokości 500 zł na wszystkie dzieci do 18 roku życia, w tym od 1 czerwca 2022 r., na dzieci umieszczone w pieczy zastępczej (na które do 31 maja 2022 r. wypłacano trzy rodzaje dodatków: dodatek wychowawczy, dodatek do zryczałtowanej kwoty, dodatek w wysokości świadczenia wychowawczego).

Przeciętna miesięczna liczba dzieci, na które wypłacono **świadczenia z programu „Rodzina 500 plus”** w 2023 r. wyniosła 6 856,6 tys. dzieci (w 2022 r. – 6 875,7 tys.).

Tak jak w przypadku ogółu ludności, liczba dzieci, na które wypłacono świadczenia była najwyższa w województwie mazowieckim (1 082,7 tys.) i śląskim (753,7 tys.), najniższa zaś w województwie opolskim (152,3 tys.). Przedstawiono to na wykresie 16.

Wykres 16. Przeciętna miesięczna liczba dzieci, na które wypłacono świadczenia wychowawcze w 2023 r.
Chart 16. Average monthly number of children for whom the child-raising benefit was paid in 2023

Od 1 czerwca 2022 r. świadczenie wychowawcze otrzymują dzieci w pieczy zastępczej (do 31 maja 2022 r. były to dodatki).

From 1 June 2022, children in foster care receive child-raising benefit (to 31 May, these were supplements).

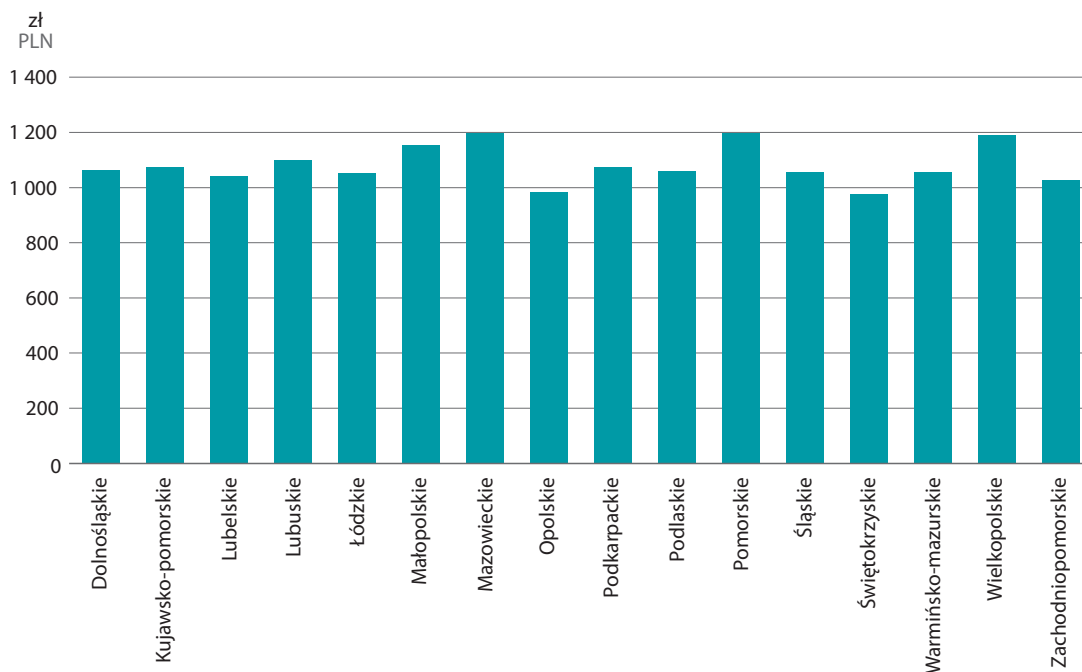
Źródło: dane ZUS.

Source: data of Social Insurance Institution.

W 2023 roku wydatki budżetu państwa na świadczenia wychowawcze wyniosły 41 647,0 mln zł (w 2022 r. – 42 043,7 mln zł)

Największym natężeniem wypłat świadczeń z programu „Rodzina 500 plus” w ciągu 2023 roku na 1 mieszkańca (średnia na mieszkańca w ciągu roku powyżej 1 100 zł), charakteryzowały się województwa: pomorskie (1 198 zł), mazowieckie (1 196 zł), wielkopolskie (1 189 zł) i małopolskie (1 155 zł) a najniższym województwa: świętokrzyskie (978 zł) i opolskie (984 zł).

Wykres 17. Przeciętne wydatki na świadczenia wychowawcze na 1 mieszkańca w 2023 r.
Chart 17. Average expenditures on child-raising benefits per capita in 2023

Od 1 czerwca 2022 r. świadczenie wychowawcze otrzymują dzieci w pieczy zastępczej (do 31 maja 2022 r. były to dodatki).

From 1 June 2022, children in foster care receive child-raising benefit (to 31 May, these were supplements).

Źródło: dane ZUS.

Source: data of Social Insurance Institution.

Rozdział 5

Chapter 5

Opieka nad dziećmi w wieku do lat 3

Childcare for children up to the age of 3

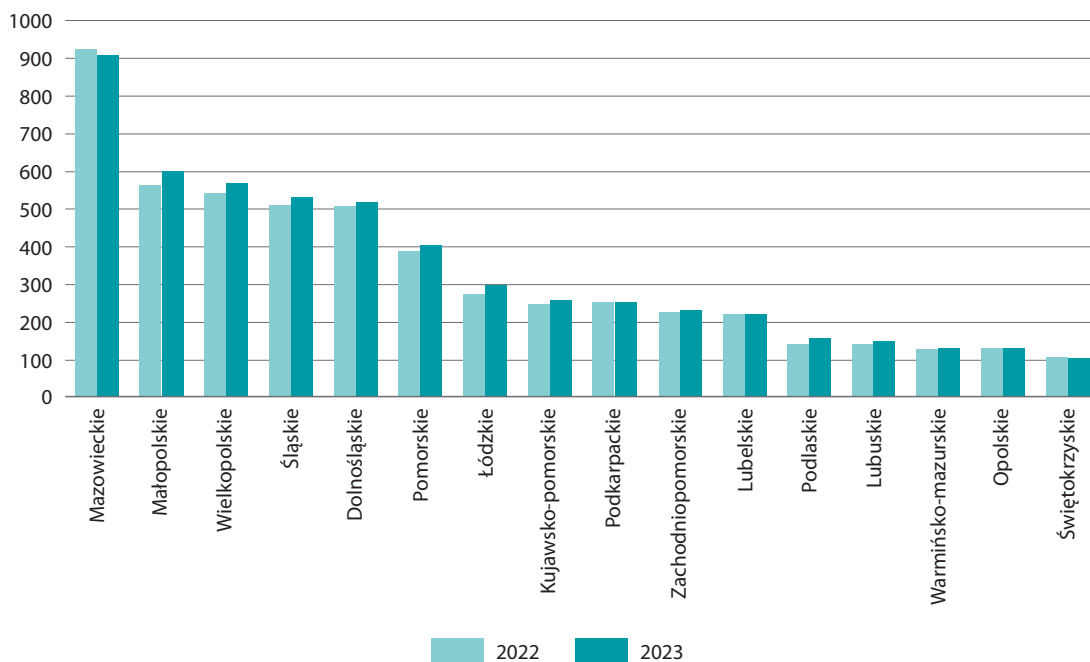
Jedną z najważniejszych zasad polityki rodzinnej w Polsce jest dobro dziecka. Realizowana jest ona m.in. przez wsparcie dla zapewnienia opieki nad dzieckiem.

W celu zaspokojenia potrzeb rodziców pragnących godzić obowiązki zawodowe i rodzinne, uchwalona została w 2011 r. ustawa o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3. Ustawa ta stworzyła ramy prawne dla funkcjonowania nowych form opieki nad małymi dziećmi, takich jak: klub dziecięcy, dzienny opiekun oraz niania. Równocześnie funkcjonujące wcześniej żłobki przestały być zakładami opieki zdrowotnej.

Według stanu w dniu 31 grudnia 2023 r. w Polsce działało 4 580 **żłobków**. Najwięcej (2 204) było prowadzonych przez osoby fizyczne, najmniej (4) przez instytucje publiczne. Pozostałe placówki prowadzone były przez gminy (1 179), osoby prawne (796) i jednostki nieposiadające osobowości prawnej (397).

W końcu 2023 r. funkcjonowały 882 **kluby dziecięce**, z czego 527 prowadziły osoby fizyczne, 164 gminy, 131 osoby prawne, 57 jednostki nieposiadające osobowości prawnej, a 3 instytucje publiczne.

Wykres 18. Żłobki i kluby dziecięce w 2022 i 2023 r.
Chart 18. Nurseries and children's clubs in 2022 and 2023

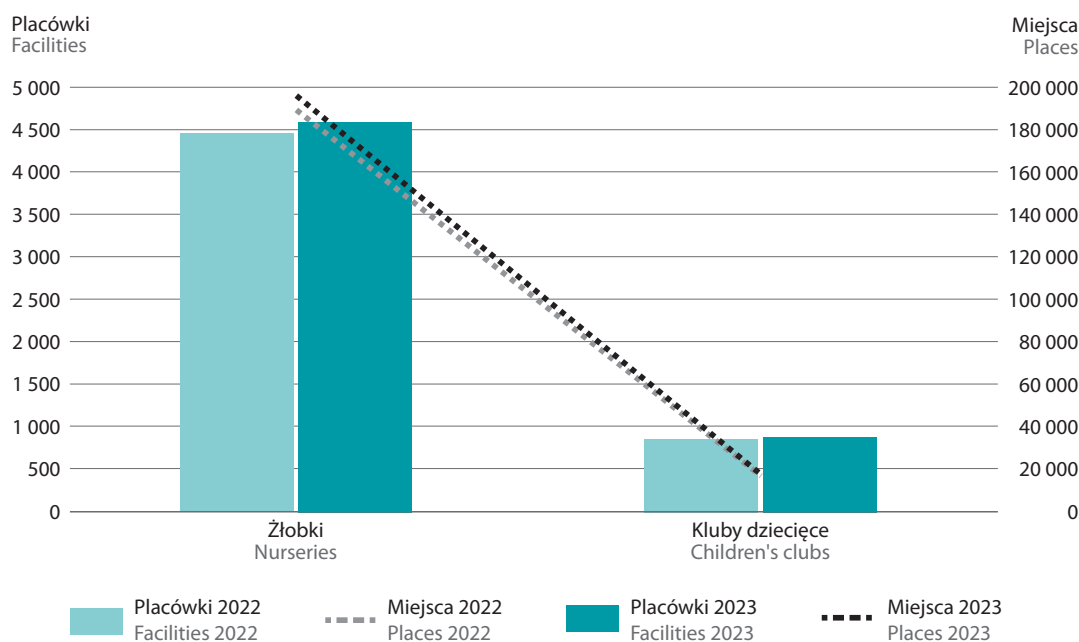

Źródło: dane Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.
Source: data of the Ministry of Family, Labour and Social Policy.

Podobnie jak w latach poprzednich najczęściej żłobków i klubów dziecięcych funkcjonowało w województwie mazowieckim (911) a najmniej w województwie świętokrzyskim (102).

Przyrost zarówno liczby placówek, jak i liczby miejsc dokonał się przede wszystkim dzięki żłobkom (wzrost o 134 placówki i o 113,4 tys. miejsc). W dwóch województwach, pomimo wzrostu liczby żłobków w całym kraju, ich liczba spadła w województwie mazowieckim (o 14) oraz w województwie świętokrzyskim (o 4). Z analizy zróżnicowania przestrzennego rozmieszczenia placówek wynika, że we wszystkich województwach przeważały żłobki jako forma sprawowania opieki nad małymi dziećmi. W stosunku do 2022 r., udział żłobków w strukturze placówek opieki nad małymi dziećmi kształtował się od 93,0% w przypadku województwa opolskiego do 70,5% w województwie pomorskim – w skali kraju wzrósł minimalnie o 0,1 p. proc. i wyniósł 83,9%. Udział w strukturze miejsc nie zmienił się (wykres 19).

Wykres 19. Żłobki i kluby dziecięce
Chart 19. Nurseries and children's clubs

Źródło: dane Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.
Source: data of the Ministry of Family, Labour and Social Policy.

Według stanu na 31 grudnia 2023 r., zbadane placówki – żłobki i kluby dziecięce dysponowały łącznie 213,4 tys. miejsc, było to o 7,4 tys. (3,6%) miejsc więcej niż w 2022 r.

Liczba miejsc we wszystkich żłobkach wyniosła 195,7 tys. Najwięcej miejsc posiadały żłobki w województwie mazowieckim (33,7 tys.), najmniej w województwie świętokrzyskim (3,8 tys.). Biorąc pod uwagę liczbę miejsc w żłobkach na 1 tys. dzieci w wieku do lat 3 najwyższą wartość dotyczyła województwa dolnośląskiego (307), a najniższa warmińsko-mazurskiego (155).

Liczba miejsc w klubach dziecięcych wyniosła 17,7 tys. Największą liczbą miejsc dysponowały placówki w województwie pomorskim (2,5 tys.), a najmniejszą w województwie opolskim (0,1 tys.). W przeliczeniu na 1 tys. dzieci w wieku do lat 3 najwięcej miejsc było w województwie pomorskim (39,7), a najmniej w województwie opolskim (6,3).

Kluby dziecięce były zdecydowanie mniejsze od działających żłobków. Przeciętnie dysponowały one, podobnie jak w 2022 roku – 20 miejscami. W przypadku żłobków przeciętna liczba miejsc wyniosła 43 miejsca.

W 2023 r. funkcjonowało 38 żłobków i 5 klubów dziecięcych przy zakładach pracy, najwięcej w województwie mazowieckim (7 placówek) i małopolskim (6 placówek). W województwach: kujawsko-pomorskim, świętokrzyskim, warmińsko-mazurskim nie funkcjonowały przyzakładowe żłobki ani kluby dziecięce.

W 2023 r. w 54,0% gmin w Polsce działała przynajmniej jedna placówka typu żłobek lub klub dziecięcy (w 2018 r. było to 36%, w 2019 r. – 40,9%, w 2020 r. – 45,2%, w 2021 r. – 50,4%, w 2022 r. – 53,5%). Uwzględniając dodatkowo dziennego opiekuna było to 55,4% gmin, najwyższy odsetek gmin charakteryzował województwa: opolskie (73,2%), śląskie (71,9%) a najniższe wartości tego wskaźnika wystąpiły w województwach: lubelskim: (30,5%) oraz podlaskim (33,9%).

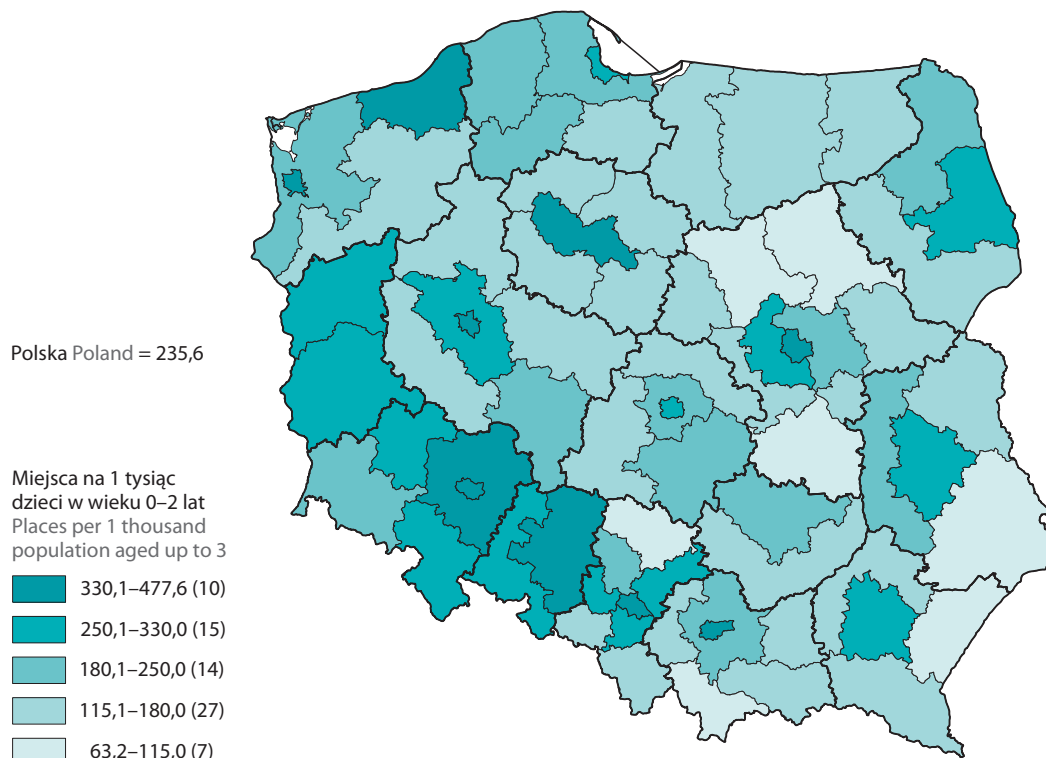
Wykres 20. Miejsca w żłobkach i klubach dziecięcych na 1 tys. dzieci w wieku 0–2
Chart 20. Places in nurseries and children's clubs per 1 thousand population aged up to 3

Źródło: dane Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.
Source: data of the Ministry of Family, Labour and Social Policy.

Wskaźnik liczby miejsc w placówkach w przeliczeniu na 1 tys. dzieci w wieku do lat 3 ilustruje wykres 20. Wskaźnik ten wzrósł we wszystkich województwach w porównaniu z 2022 rokiem, najwięcej w województwie podlaskim. Najwyższe wartości tego wskaźnika (wartość dla całej Polski – 235,6; w 2022 r. – 209,5) odnotowano w sąsiadujących ze sobą województwach: dolnośląskim (334,8; 298,3 w 2022 r.) i opolskim (307,4; 280,3 w 2022 r.). Wysokie wskaźniki miały także województwa: lubuskie (283,0; 246,8 w 2022 r.) i zachodniopomorskie (265,8; 243,9 w 2022 r.). Z kolei najniższe wartości wskaźnika wyróżniały województwa: warmińsko-mazurskie (168,5; 143,7 w 2022 r.) i świętokrzyskie (172,5; 150,7 w 2022 r.).

Mapa 7. Dostępność placówek na poziomie podregionów (NUTS 2016) w 2023 r.
 Map 7. Availability of facilities by subregions (NUTS 2016) in 2023

Na poziomie podregionów (mapa 7) można zauważyć, że największą liczbą miejsc w placówkach dla dzieci w wieku do lat 3 w przeliczeniu na 1 tys. dzieci w wieku do lat 3 (dostępność) charakteryzują się kolejno największe miasta – Kraków (477,6), Wrocław (447,5), Warszawa (363,5), Poznań (349,1), Szczecin (331,0) oraz podregiony: katowicki (376,5), bydgosko-toruński (375,9) i koszaliński (353,9). Wysokie wartości tego wskaźnika odnotowano także w podregionach: wrocławskim (343,2) i opolskim (331,6).

Analiza czasu pracy badanych placówek w 2023 r. wykazała, że 98,9% żłobków i klubów dziecięcych bez względu na sektor własności, w tym 99,7% żłobków, pracowało powyżej 5 godzin dziennie, a 98,1% placówek powyżej 7 godzin dziennie. Na uwagę zasługuje fakt, że 34,4% placówek pracowało powyżej 10 godzin dziennie.

Na koniec 2023 r. ze żłobków i klubów dziecięcych korzystało 176,6 tys. małych dzieci, z tego podobnie jak w 2022 r. 91,9% stanowiły dzieci przebywające w żłobkach. Odnosząc te liczby do ogółu dzieci w wieku do lat 3 można stwierdzić, że w żłobkach i klubach dziecięcych przebywało 195 dzieci na 1 tys. dzieci w wieku do lat 3 (w 2022 r. – 180 dzieci).

Tablica 2. Odsetek dzieci w wieku do lat 3 objętych opieką w żłobkach i klubach dziecięcych
Table 2. Percentage of children up to the age of 3 covered by care in nurseries and children's clubs

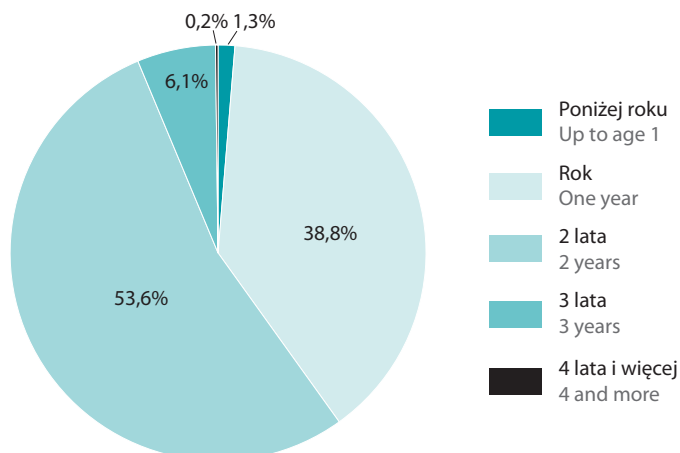
Wyszczególnienie Specification	W żłobkach In nurseries	W klubach dziecięcych In children's clubs	Ogółem w 2023 r. Total in 2023	Ogółem w 2022 r. Total in 2022
Polska	17,6	1,6	19,5	18,0
Dolnośląskie	26,0	2,3	28,4	25,8
Kujawsko-pomorskie	14,9	2,4	17,4	15,7
Lubelskie	15,5	0,5	16,0	14,9
Lubuskie	21,5	3,1	24,6	22,4
Łódzkie	16,3	1,5	17,8	16,6
Małopolskie	16,9	1,6	18,6	16,9
Mazowieckie	19,7	1,3	20,9	19,5
Opolskie	25,4	0,5	25,9	24,4
Podkarpackie	16,5	0,7	17,2	16,4
Podlaskie	18,6	1,0	19,5	17,3
Pomorskie	13,5	2,9	16,4	15,7
Śląskie	17,2	1,8	19,0	17,4
Świętokrzyskie	14,2	1,1	15,3	13,7
Warmińsko-mazurskie	12,8	1,2	14,0	12,7
Wielkopolskie	16,8	1,2	18,1	16,9
Zachodniopomorskie	21,6	1,5	23,1	21,9

Analizując opiekę nad dziećmi w wieku do lat 3 na poziomie województw warto zauważyć, że podobnie jak w 2022 r., najwyższy odsetek dzieci, które skorzystały z opieki w żłobkach i klubach dziecięcych w 2023 r. charakteryzował województwa: dolnośląskie 28,4% (2022 – 25,8%) i opolskie 25,9% (2022 – 24,4%), natomiast najniższy – województwa: warmińsko-mazurskie 14,0% (2022 – 12,7%) i świętokrzyskie 15,3% (2022 – 13,7%).

Wskaźnik dostępności miejsc opieki dla dzieci w wieku 1–2 lata (określany poprzednio jako odsetek dzieci w wieku 1–2 lata objętych różnymi formami opieki instytucjonalnej, wyliczany przez MRPIPS wyniósł w 2023 r. – 36,0% (w 2022 r. – 33,2%). Jest to stosunek liczby dzieci w wieku 1–2 lata, objętych opieką w żłobkach, klubach dziecięcych, przez dziennego opiekuna lub przez nianię do liczby ludności w wieku 1–2 lata. Dzieci w wieku do 1 roku życia co do zasady pozostają pod opieką rodzica/rodziców w związku z korzystaniem z rocznego płatnego urlopu z tytułu sprawowania opieki nad małym dzieckiem.

Najliczniejszą grupę w żłobkach i klubach dziecięcych stanowiły dzieci w wieku 2 lat – 53,6%. Drugą co do wielkości grupę tworzyły dzieci roczne – 38,8%. Najmniej było dzieci poniżej roku (1,3%) oraz w wieku 3 lat (6,1%). Z zebranych danych wynika, że z placówek opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 korzystały również dzieci w wieku 4 lat, jednak ich udział był niewielki i wynosił zaledwie 0,2% ogółu (wykres 21).

Wykres 21. Dzieci w żłobkach i klubach dziecięcych według wieku w 2023 r.
Chart 21. Children in nurseries and children's clubs by age in 2023

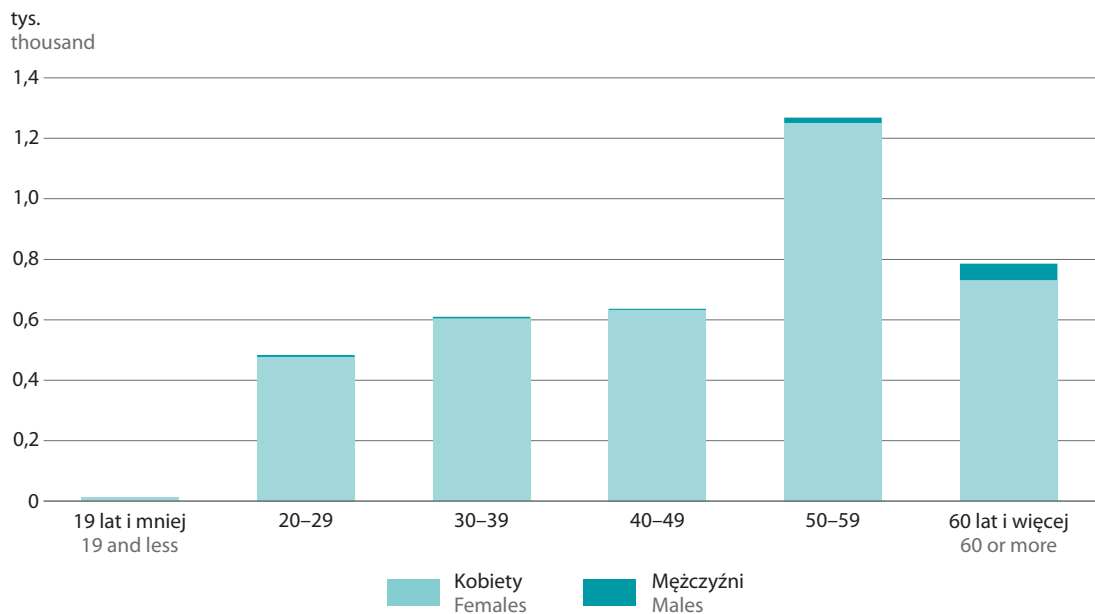
Źródło: dane Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.
 Source: data of the Ministry of Family, Labour and Social Policy.

We wszystkich żłobkach i klubach dziecięcych przebywało 1,4 tys. dzieci niepełnosprawnych lub wymagających szczególnej uwagi (w 2022 r. – 1,6 tys. dzieci z niepełnosprawnością). Najwięcej w województwach: śląskim i mazowieckim, najmniej w województwie świętokrzyskim i lubuskim.

60,4% placówek wykazało, że nie posiada udogodnień typu architektonicznego, udogodnień dla dzieci niewidomych czy niepełnosprawnych ruchowo, specjalistycznych narzędzi do rozpoznawania potrzeb rozwojowych i edukacyjnych, specjalistycznej kadry.

Żłobki i kluby dziecięce zatrudniały 42,3 tys. osób, w tym 29,0 tys. opiekunów (99,7% stanowiły kobiety) oraz 2,9 tys. pielęgniarek i położnych (98,5% stanowiły kobiety), w tym 0,9 tys., dla których było to główne miejsce pracy.

Wykres 22. Nianie w 2023 r.
Chart 22. Nannies in 2023

Z danych ZUS, przedstawionych na wykresie 22 wynika, że na koniec 2023 r. zarejestrowane były 3 793 **nianie** zatrudnione na podstawie umowy uaktywniającej (w 2022 r. – 4 681). Z założenia przyjmuje się, że jedna niania opiekuje się jednym dzieckiem. Większość niań stanowiły kobiety (97,7%). Najliczniej reprezentowaną grupą były osoby w wieku 50–59 lat (1,3 tys.). Mężczyźni byli najliczniej reprezentowani w kategorii wiekowej 60 lat lub więcej (54 osoby). Najwięcej niań było w województwie mazowieckim (1,0 tys.) a najmniej w województwie opolskim (27 osób).

Pracę w charakterze **dziennego opiekuna** sprawującego opiekę nad dziećmi w warunkach zbliżonych do warunków domowych podjęło w 2023 r. 2 116 osób (2 068 dziennych opiekunów w 2022 r.). Pod opieką dziennych opiekunów, według danych Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, na koniec 2023 r. przebywało 10 229 dzieci, w tym 49,7% dziewczynek (w 2022 r. – 9 832). Najwięcej dziennych opiekunów zatrudniono w województwie mazowieckim (1 003), znacząco mniej w województwie pomorskim (247), najmniej w województwach: opolskim (4) i podlaskim (6).

Całkowita liczba miejsc u dziennych opiekunów wyniosła 13,0 tys. Najwięcej miejsc posiadali dzienni opiekunowie w województwie mazowieckim (6,0 tys.), najmniej w województwie podlaskim (11).

Najwięcej, bo 80,8% dziennych opiekunów działało 7–10 godzin dziennie, 7,7% zapewniało opiekę dłużej niż 10 godzin, po 5,8% pracowało do 5 godzin dziennie oraz 5–7 godzin dziennie.

Największą grupę dzieci przebywających pod opieką dziennych opiekunów, podobnie jak w żłobkach i klubach dziecięcych, stanowiły dwulatki – 54,7%. Odsetek dzieci rocznych oraz w wieku 3 lat wyniósł odpowiednio – 33,8% i 10,8%. Najmniej było dzieci w wieku poniżej roku – 0,2%. Dzieci w wieku 4 lat stanowiły 0,5%.

Program Aktywny Maluch na lata 2022–2029 – został przekształcony z programu rocznego w program długofalowy.

Ma on na celu wsparcie rozwoju instytucji opieki nad dziećmi w wieku do lat trzech – żłobków, klubów dziecięcych i dziennych opiekunów, tzn. np. dofinansowywanie tworzenia i funkcjonowania miejsc opieki dla najmłodszych dzieci.

Budżet Programu wynosi prawie 6,5 mld zł.

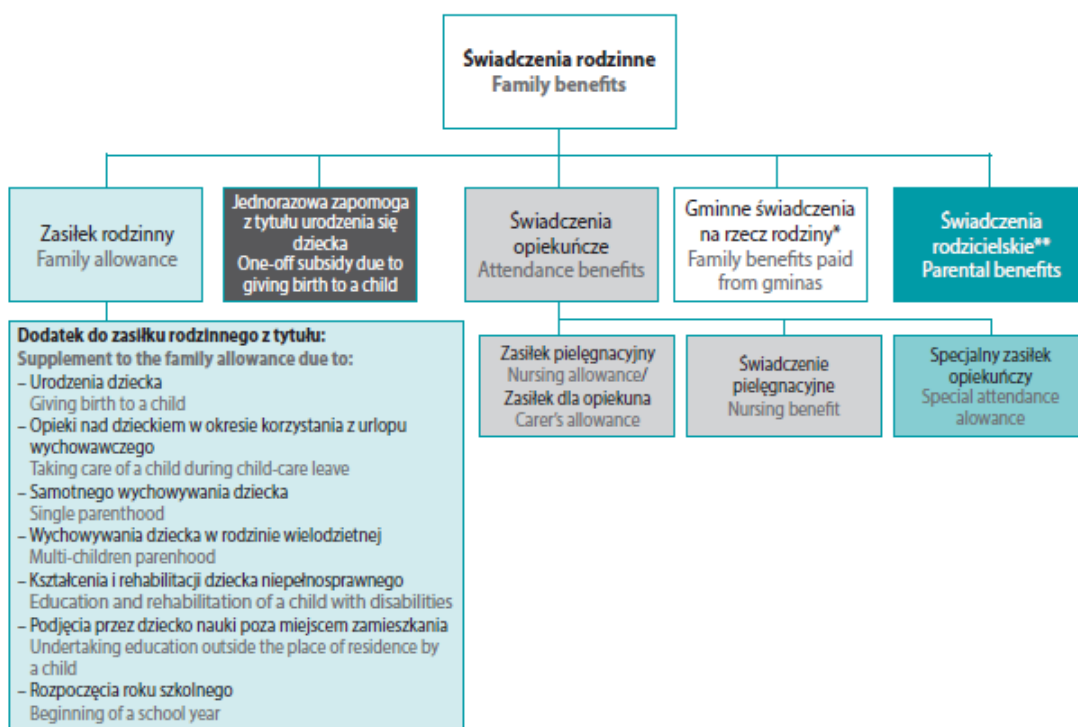
Rozdział 6

Chapter 6

Świadczenia rodzinne

Family benefits

Świadczenia rodzinne mają na celu finansowe wsparcie rodziny, jeśli na jej utrzymaniu pozostaje dziecko (dzieci) lub osoba niepełnosprawna wymagająca opieki i pomocy. System świadczeń rodzinnych oparty jest o zasadę pomocniczości. Osobami w pierwszej kolejności zobowiązanymi do łożenia na utrzymanie dzieci są ich rodzice. Pomoc państwa w postaci wspomnianych świadczeń rodzinnych przysługuje po sprawdzeniu wszystkich kryteriów obowiązujących dla jej przyznania.

■ Świadczenie, dla którego kryterium dochodowe wynosi 1922 zł netto na osobę w rodzinie.
Benefit for which the income criterion is PLN 1922 net per person in a family.

■ Świadczenie, dla którego kryterium dochodowe wynosi 764 zł na osobę (od 1 XI 2015).

Benefit for which the income criterion is PLN 764 per person (from November 1, 2015).

■ Świadczenie, dla którego kryterium dochodowe wynosi 674 zł na osobę w rodzinie lub 764 zł – jeśli w rodzinie wychowuje się dziecko niepełnosprawne (od 1 XI 2015).

Benefit for which the income criterion is PLN 674 per person in a family or PLN 764 – if a child with disabilities is brought up in a family (from November 1, 2015).

■ Świadczenie przyznawane niezależnie od wysokości dochodu.
Benefit granted regardless of the amount of income.

■ Świadczenie przyznawane bezterminowo lub do końca miesiąca, w którym traci ważność orzeczenie o niepełnosprawności.
Allowance granted for an unlimited period or until the end of a month in which a disability decision expires.

* Ustalane uchwałą rady gminy i finansowane z jej budżetu, funkcjonują od 5 IX 2015 r.

* Determined by gmina council resolutions and financed from its budget allowed since September 5, 2015.

** Przyznawane od 1 stycznia 2016 r. osobom, które urodziły dziecko nieotrzymującym zasiłku macierzyńskiego lub uposażenia macierzyńskiego.

** Granted from January 1, 2016 for persons who gave birth to a child but not receiving maternity allowance.

W 2023 r. kwoty kryterium dochodowego (obowiązujące od 1 listopada 2015 r.) stosowane w systemie świadczeń rodzinnych wynosiły 674 zł na osobę w rodzinie oraz 764 zł, jeśli w rodzinie wychowuje się dziecko niepełnosprawne.

Niektóre świadczenia rodzinne przyznawane są niezależnie od dochodu. Powyższy schemat ilustruje strukturę świadczeń rodzinnych oraz kwoty kryterium dochodowego dla każdego z nich.

W 2023 r. ze świadczeń rodzinnych skorzystało 1 363,3 tys. rodzin tj. o 7,2% mniej niż w 2022 r. (1 469,1 tys.). Rodzin pobierających zasiłki rodzinne wraz z dodatkami było 452,9 tys., tj. o 18,1% mniej niż w 2022 r., w tym 53,0% rodzin (tj. 240,3 tys. rodzin), które nie osiągnęły dochodów na osobę wyższych niż 400 zł, 39,4% rodzin (tj. 178,3 tys. rodzin), które osiągnęły dochody na osobę powyżej 400 zł do wysokości kryterium dochodowego. Spadek liczby rodzin pobierających zasiłki rodzinne związany jest z wysokością kryterium dochodowego, które było niezmiennie od 1 listopada 2015 r. Dochody powyżej poziomu kryterium dochodowego osiągnęło 7,6% rodzin korzystających ze świadczeń (34,3 tys.). W przypadku przekroczenia kwoty uprawniającej daną rodzinę do zasiłku rodzinnego – zasiłek rodzinny i dodatki do niego przysługiwały w wysokości różnicy między łączną kwotą zasiłków rodzinnych wraz z dodatkami a kwotą, o którą został przekroczony dochód rodziny (tzw. „mechanizm złotówka za złotówkę”).

Wśród rodzin korzystających z zasiłków rodzinnych (wraz z dodatkami), rodziny pełne stanowiły 74,4% (337,0 tys. rodzin). Rodziny pobierające zasiłek rodzinny na 1 lub 2 dzieci stanowiły 67,7% rodzin (306,7 tys.), natomiast rodziny wielodzietne (pobierające zasiłek co najmniej na 3 dzieci) – 32,3% (146,2 tys.). Rodziny dziećmi niepełnosprawnymi (79,9 tys.) stanowiły 17,6% ogółu rodzin korzystających z zasiłków rodzinnych (wraz z dodatkami).

W 2023 r. na świadczenia rodzinne, mające na celu finansowe wsparcie rodzin z dziećmi lub z osobami niepełnosprawnymi, przeznaczono 12,3 mld zł, tj. o 931,8 mln zł (o 8,2%) więcej niż w 2022 r. Przeciętna wysokość wydatków na świadczenia rodzinne w przeliczeniu na jednego świadczeniobiorcę zasiłku rodzinnego wyniosła 1 005,45 zł i była o 30,7% wyższa niż w 2022 r. (769,11 zł). Wzrost wysokości wydatków na świadczenia rodzinne spowodowany był przede wszystkim wzrostem kwoty świadczenia pielęgnacyjnego z 2 119 zł w 2022 r. do wysokości 2 458 zł w 2023 r. Dodatkowo zmniejszyła się liczba świadczeniobiorców zasiłku rodzinnego.

Wśród świadczeń rodzinnych, dominującą pozycję stanowiły **zasiłki rodzinne**, których w 2023 r. przeciętnie miesięcznie wypłacono 1 019,3 tys. Było to o 17,2% mniej niż w 2022 r. (1 231,2 tys.).

W 2023 r. na zasiłki rodzinne wydatkowano kwotę 1 391,7 mln zł i była ona o ok. 17,1% niższa niż w 2022 r. (1 677,8 mln zł). Przeciętna miesięczna kwota zasiłku rodzinnego wynosiła w 2023 r. – 113,78 zł (w 2022 r. – 113,56 zł).

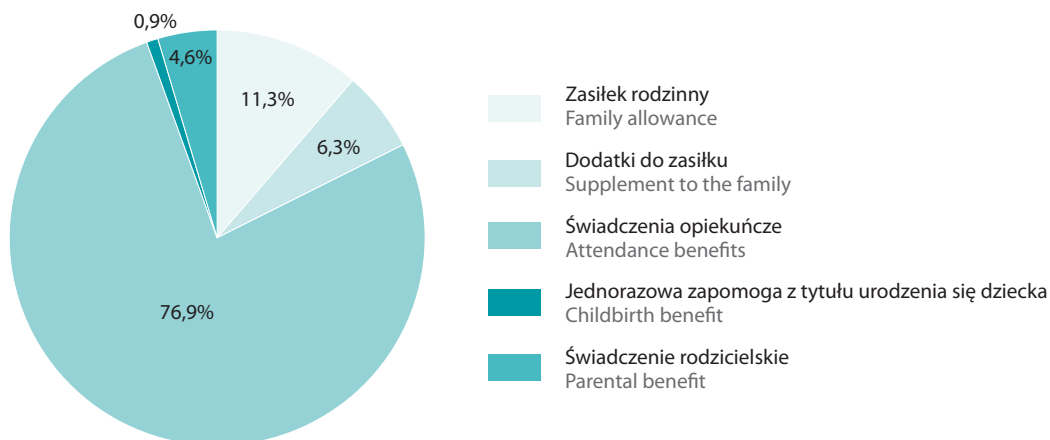
Druga grupa świadczeń rodzinnych to **dodatki do zasiłku rodzinnego**. Aby rodzina mogła z nich skorzystać, musiała mieć prawo do otrzymywania zasiłku rodzinnego. Najwięcej dodatków wypłacono z tytułu: wychowania dziecka w rodzinie wielodzietnej – przeciętnie miesięcznie 217,9 tys. świadczeń, podjęcia przez dziecko nauki w szkole poza miejscem zamieszkania – przeciętnie miesięcznie 118,4 tys. świadczeń oraz rozpoczęcia roku szkolnego – przeciętnie miesięcznie 103,2 tys. świadczeń. W 2023 r. wypłacono dodatki do zasiłków rodzinnych na kwotę 768,6 mln zł, tj. o 14,6% mniej w porównaniu do 2022 r. (900,4 mln zł).

Kwota **zasiłku pielęgnacyjnego** wyniosła przeciętnie miesięcznie 215,81 zł. Przeciętna miesięczna kwota **świadczenia pielęgnacyjnego** wyniosła 2 427,18 zł (w 2022 r. – 2 093,24 zł), a **specjalnego zasiłku opiekuńczego** – 615,24 zł (w 2022 r. – 614,59 zł). W 2023 r. na wymienione **świadczenia opiekuńcze** wydatkowano łącznie 9 457,5 mln zł, o 18,9% więcej niż rok wcześniej (7 953,3 mln zł).

Na **jednorazowe zapomogi z tytułu urodzenia dziecka** (przeciętnie miesięcznie 9,5 tys. świadczeń, w 2022 r. – 12,7 tys. świadczeń) wydano 113,7 mln zł. Ponadto, na zapomogi z tytułu urodzenia dziecka wypłacono ze środków własnych gmin (na podstawie uchwały Rady gminy) 4,8 mln zł, co stanowiło spadek w porównaniu z 2022 r. (5,5 mln zł).

W 2023 r. wypłacono **świadczenia rodzicielskie**¹³ w kwocie 566,7 mln zł. Jest to spadek o 16,5% w stosunku do 2022 r. (678,5 mln zł). Przeciętna miesięczna liczba świadczeń wyniosła 51,8 tys., co oznacza spadek o 16,9% w porównaniu z 2022 r. (62,3 tys. świadczeń). Przeciętna miesięczna kwota świadczenia to 912,32 zł.

Wykres 23. **Struktura wydatków na świadczenia rodzinne według rodzaju świadczeń w 2023 r.**
 Chart 23. Structure of expenditures on family benefits by type of benefit in 2023

Dla dzieci i innych osób, które nie otrzymują należnego im wsparcia finansowego od osób zobowiązanych do alimentacji, został stworzony fundusz alimentacyjny. W 2023 r. na świadczenia z funduszu alimentacyjnego wydatkowano kwotę 870,4 mln zł. Wypłata środków ma charakter zwrotny, do jej spłaty zobowiązani są dłużnicy alimentacyjni. W 2023 r. przeciętnie miesięcznie udzielono 170,0 tys. świadczeń.

¹³ Wprowadzone 1 stycznia 2016 r. świadczenie w wysokości 1000 zł miesięcznie, przysługujące osobom, które urodziły dziecko, a które nie otrzymują zasiłku macierzyńskiego lub uposażenia macierzyńskiego.

Rozdział 7

Chapter 7

Pomoc społeczna

Social assistance

Pomoc społeczna, będąca instrumentem polityki społecznej państwa przeznaczonym do wspierania osób i rodzin w trudnych sytuacjach życiowych, z którymi nie są one w stanie same sobie poradzić, podejmuje działania w sytuacjach zagrożenia podstawowych potrzeb życiowych oraz obniżenia jakości życia poniżej społecznie akceptowanego minimum; pomaga stworzyć warunki umożliwiające godną egzystencję; służy kompensowaniu różnorodnych szkód np. wynikających z bezrobocia, sieroctwa, niepełnosprawności, chorób; przyczynia się do wyrównywania nadmiernych zróżnicowań społecznych; daje poczucie bezpieczeństwa socjalnego poprzez różne zasiłki i świadczenia uzupełniające niedostatki systemu emerytalno-rentowego oraz innych systemów zabezpieczenia społecznego lub niewystarczające dochody z pracy. Skutkiem działań pomocy społecznej powinno być eliminowanie wykluczenia społecznego oraz usamodzielnianie się jej beneficjentów.

Pomoc społeczną organizują organy administracji rządowej i samorządowej, współpracując na zasadzie partnerstwa, z podmiotami niepublicznymi, w tym z organizacjami pozarządowymi, kościołami i związkami wyznaniowymi.

7.1. Stacjonarne zakłady pomocy społecznej

7.1. Stationary social welfare facilities

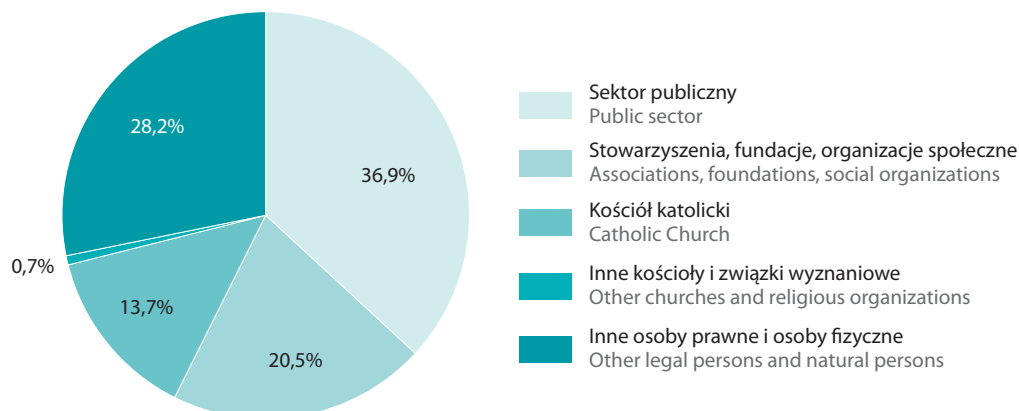
Osoby wymagające wsparcia mogą przebywać w instytucjach świadczących usługi w ramach systemu pomocy społecznej.

Pod koniec 2023 r. funkcjonowało 2 138 **stacjonarnych zakładów pomocy społecznej** (o 56 placówek, czyli 2,7% więcej niż w 2022 r. - 2 082), wśród których 42,3% stanowiły domy pomocy społecznej (904), 18,2% to placówki dla osób bezdomnych – schroniska i noclegownie (389), 2,9% – domy dla matek z dziećmi i kobiet w ciąży (61), 36,7% – placówki zapewniające całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku w ramach działalności gospodarczej lub statutowej, stacjonarne środowiskowe domy samopomocy, rodzinne domy pomocy i pozostałe niezaklasyfikowane do powyższych kategorii (784). Ponadto działało 51 filii zakładów¹⁴ (w 2022 r. – 45).

Dla 807 stacjonarnych placówek pomocy społecznej i ich filii organem prowadzącym był samorząd terytorialny – 36,9% (a w przypadku domów pomocy społecznej 68,3%). Pozostałe zakłady prowadzone były m.in. przez: kościoły i związki wyznaniowe, osoby fizyczne, stowarzyszenia, fundacje i inne podmioty (wykres 24).

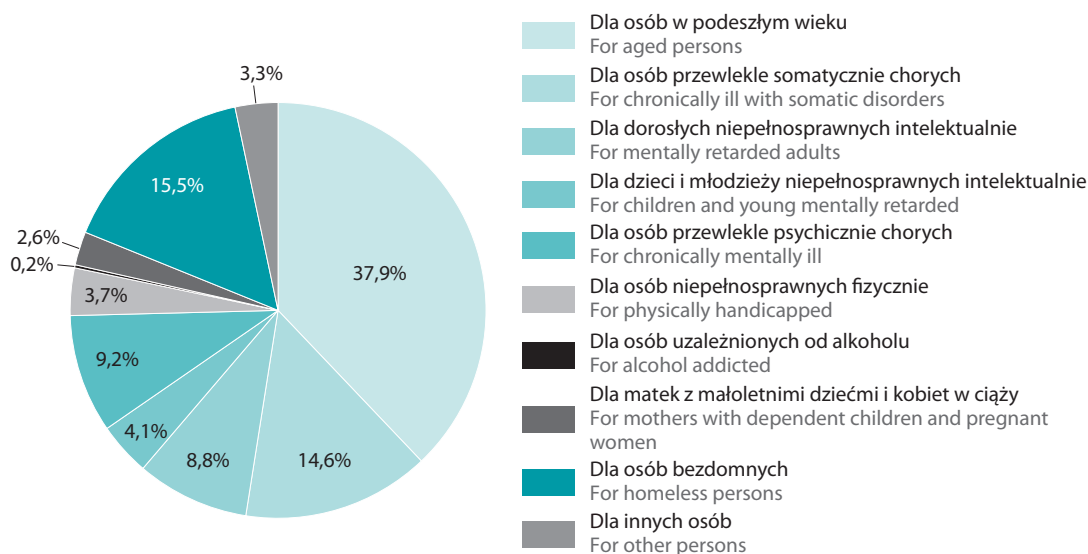
¹⁴ Swoje filie posiadały: domy pomocy społecznej, schroniska dla osób bezdomnych.

Wykres 24. Stacjonarne zakłady pomocy społecznej (łącznie z filiami) według organu prowadzącego w 2023 r.
Chart 24. Stationary social welfare facilities (including branches) by governing bodies in 2023

Niektóre zakłady świadczą usługi dla różnych grup mieszkańców, posiadają tzw. „oddziały”. Uwzględniając zróżnicowaną działalność skierowaną do poszczególnych grup mieszkańców, możemy mówić o 2 496 takich „miejscach pobytu”¹⁵, spośród których najwięcej przeznaczonych było dla osób w podeszłym wieku (946), dla osób bezdomnych (388) oraz dla osób przewlekle somatycznie chorych (364). Łączny udział 3 wymienionych kategorii stanowił około 2/3 wszystkich miejsc pobytu. Najniższy odsetek, charakteryzował miejsca pobytu dla osób uzależnionych od alkoholu oraz miejsca pobytu dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży.

Wykres 25. „Miejsca pobytu” w stacjonarnych zakładach pomocy społecznej w 2023 r.
Chart 25. „Places of staying” in stationary social welfare facilities in 2023

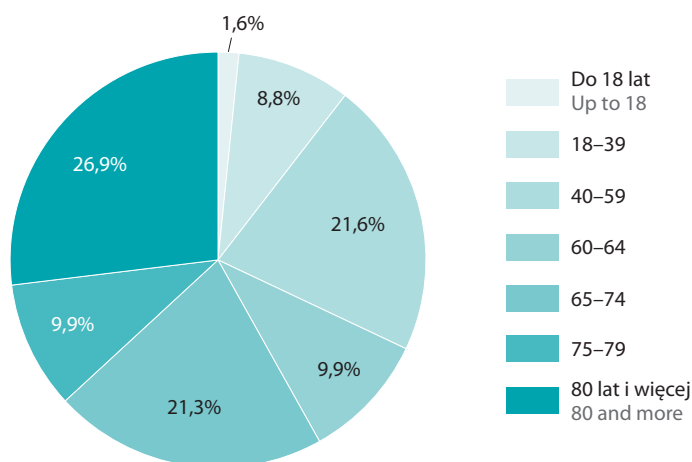
Stacjonarne zakłady pomocy społecznej dysponowały łącznie 132,6 tys. miejsc (o 1,1 tys. więcej niż w 2022 r.). Wskaźnik miejsc na 10 tys. ludności wyniósł 35,2.

¹⁵ Patrz „Podstawowe wyjaśnienia metodologiczne”

Według stanu na 31 grudnia 2023 r. w domach i zakładach pomocy społecznej przebywało 121,9 tys. mieszkańców, tj. o 3,1 tys. więcej niż w roku poprzednim (118,8 tys.). Od 2005 roku liczba pensionariuszy zakładów stopniowo rosła, z wyjątkiem spadków w latach 2013, 2019 oraz 2020. Kobiety stanowiły 49,7% pensionariuszy (60,5 tys.). Pod względem struktury według wieku najmniej liczna była grupa osób młodych (do 18 roku życia), stanowiąca 1,6% ogółu mieszkańców (2,0 tys.). Pensionariusze w wieku 18–39¹⁶ lat stanowili 8,8% (10,8 tys.), osoby w wieku 40–59¹⁷ – 21,6% (26,3 tys.). Największy udział w rozważanej zbiorowości miały osoby liczące co najmniej 60 lat¹⁸ – łącznie 68,0% (82,9 tys.) – wykres 26. Osoby w wymienionych kategoriach wieku w całej populacji Polski stanowiły odpowiednio: 18,2%, 27,0%, 28,5% oraz 26,3%.

Wykres 26. Mieszkańcy stacjonarnych zakładów pomocy społecznej według wieku w 2023 r.

Chart 26. Residents of stationary social welfare facilities by age in 2023

Wśród mieszkańców stacjonarnych zakładów pomocy społecznej największy udział mieli pensionariusze przebywający w domach i na „oddziałach” dla osób w podeszłym wieku¹⁹ – 30,4% (37,1 tys.), przewlekle psychicznie chorych – 19,4% (23,6 tys.) oraz przewlekle somatycznie chorych – 18,3% (22,3 tys.). Strukturę mieszkańców stacjonarnych zakładów pomocy społecznej przedstawiono na wykresie 27.

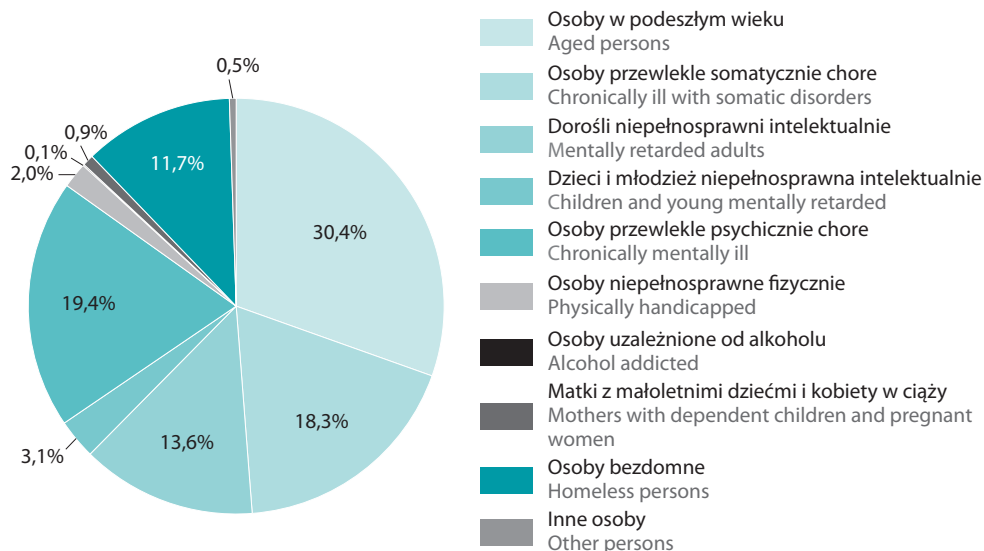
¹⁶ Do 2016 r. kategoria ta obejmowała osoby w wieku 18–40 lat.

¹⁷ Do 2016 r. kategoria ta obejmowała osoby w wieku 41–60 lat.

¹⁸ Do 2016 r. kategoria ta obejmowała osoby liczące co najmniej 61 lat.

¹⁹ Osoby w podeszłym wieku oznaczają osoby przebywające w placówkach dla osób w podeszłym wieku i nie są one tożsame z liczbą osób w wieku powyżej jakiegś określonej granicy.

Wykres 27. Mieszkańcy stacjonarnych zakładów pomocy społecznej według „oddziałów” w 2023 r.
Chart 27. Residents of stationary social welfare facilities by “wards” in 2023

Udział procentowy poszczególnych kategorii określono według liczby osób przebywających w domach lub na „oddziałach”. Przykładowo, nazwa oddziału „dla osób w podeszłym wieku” nie oznacza, że znajdują się tam wyłącznie osoby w podeszłym wieku; mogą tam również przebywać osoby młodsze.

The percentage share of particular categories was determined by the number of people staying at home or in “wards”. For example, the name of the ward “for aged persons” does not mean that there are only elderly people there; younger people can also stay there.

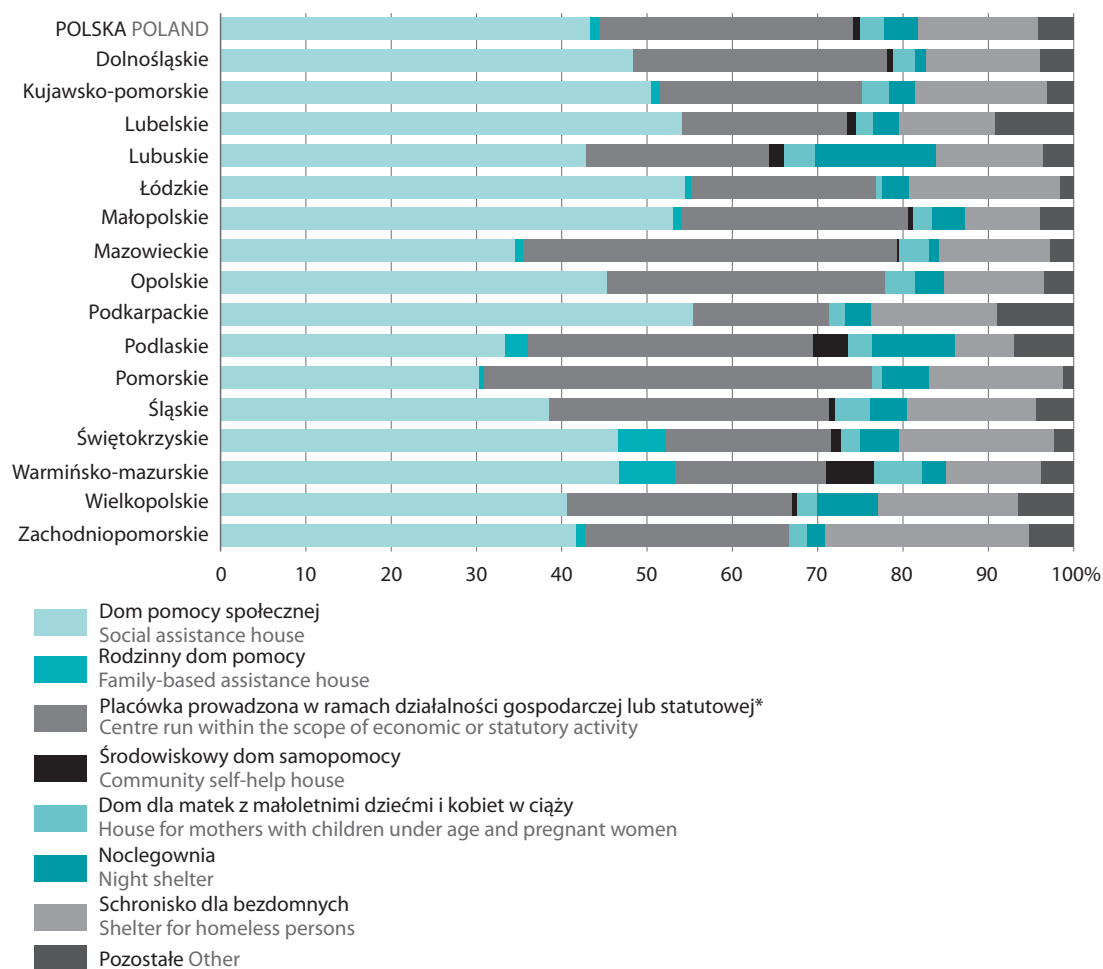
Większość osób przebywających w stacjonarnych zakładach pomocy społecznej (84,1%) uczestniczyła przynajmniej w części w finansowaniu swego pobytu pokrywając koszty z dochodów własnych, np. własnej emerytury, renty, zasiłku stałego. Dla 6,3% mieszkańców pobyt opłacany był w całości przez gminę lub budżet państwa, dla 8,0% przez rodzinę, a 1,5% przebywających w omawianych zakładach zwolniono z odpłatności.

Wśród osób pracujących w stacjonarnych zakładach pomocy społecznej (niezależnie od formy zatrudnienia), dla których było to główne miejsce pracy (ogółem 70,2 tys. osób), 0,1% stanowili lekarze (0,1 tys.). Dużo więcej zatrudniano pielęgniarek – 5,1 tys. (tj. 7,2% personelu, spośród których 16,1% posiadało tytuł magistra) oraz 1,7 tys. fizjoterapeutów (2,4%, z czego 62,0% z tytułem magistra). Ponad 90% pracowników (63,4 tys.) omawianych zakładów stanowił personel niemedyczny. Ponadto w opiekę nad mieszkańcami stacjonarnych zakładów pomocy społecznej zaangażowało się 4,2 tys. wolontariuszy.

7.1.1. Porównania międzywojewódzkie stacjonarnych zakładów pomocy społecznej

7.1.1.1. Intergovernmental comparison of stationary social welfare facilities

Wykres 28. Struktura stacjonarnych zakładów pomocy społecznej (łącznie z filiami) w 2023 r.
Chart 28. Structure of stationary social welfare facilities (including branches) in 2023

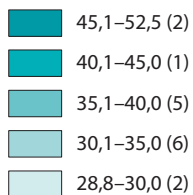
*Placówka zapewniająca całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku w ramach działalności gospodarczej lub statutowej.
Centre ensuring 24-hour care to disabled persons, chronically ill patients, or the elderly within the scope of economic activity or their statutory activity.

W 5 województwach co najmniej połowę zakładów stacjonarnych stanowiły domy pomocy społecznej. Największy odsetek tego typu placówek odnotowano w województwie podkarpackim (55,4%), a najmniejszy w województwie pomorskim (30,3%). Średnia dla Polski wyniosła 43,4%. Stosunkowo dużo było również placówek dla osób bezdomnych (schronisk dla osób bezdomnych oraz noclegowni) – największy odsetek stanowiły one w województwie lubuskim (26,8%), a najmniejszy w małopolskim (12,7%), podczas gdy średnia dla Polski wyniosła 18,0%. Strukturę stacjonarnych zakładów pomocy społecznej pokazano na wykresie 28.

Wskaźnik miejsc w zakładach stacjonarnych pomocy społecznej na 10 tys. ludności (mapa 8), kształtujący się powyżej średniej dla Polski (35,2) charakteryzował siedem województw a najwyższy odnotowano w województwie opolskim (52,5).

Mapa 8. Zakłady stacjonarne pomocy społecznej w 2023 r.
 Map 8. Stationary social welfare facilities in 2023

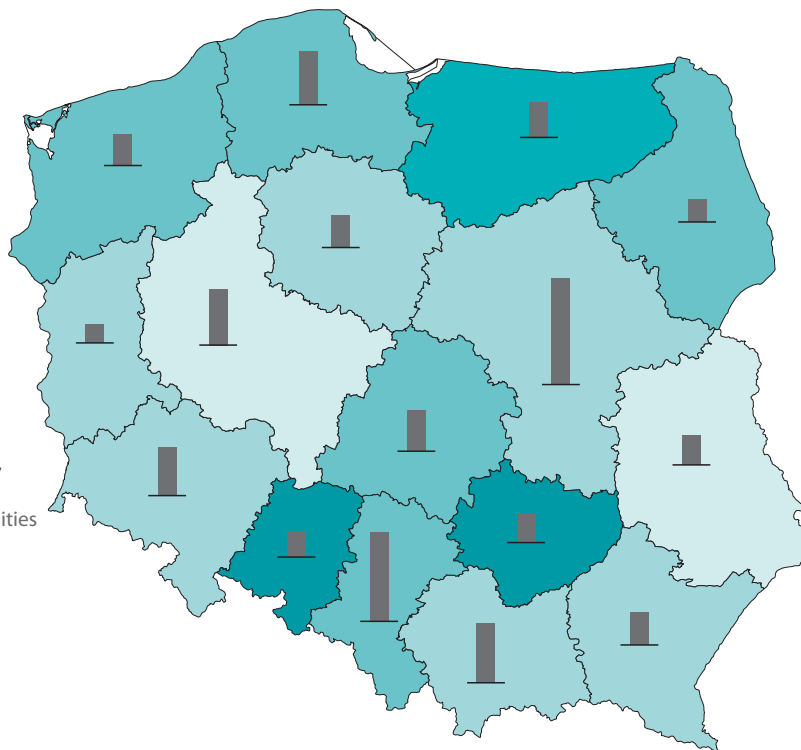
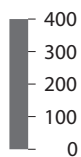
Miejsca w placówkach
 na 10 tysięcy ludności
 Places in facilities
 per 10 thousand population

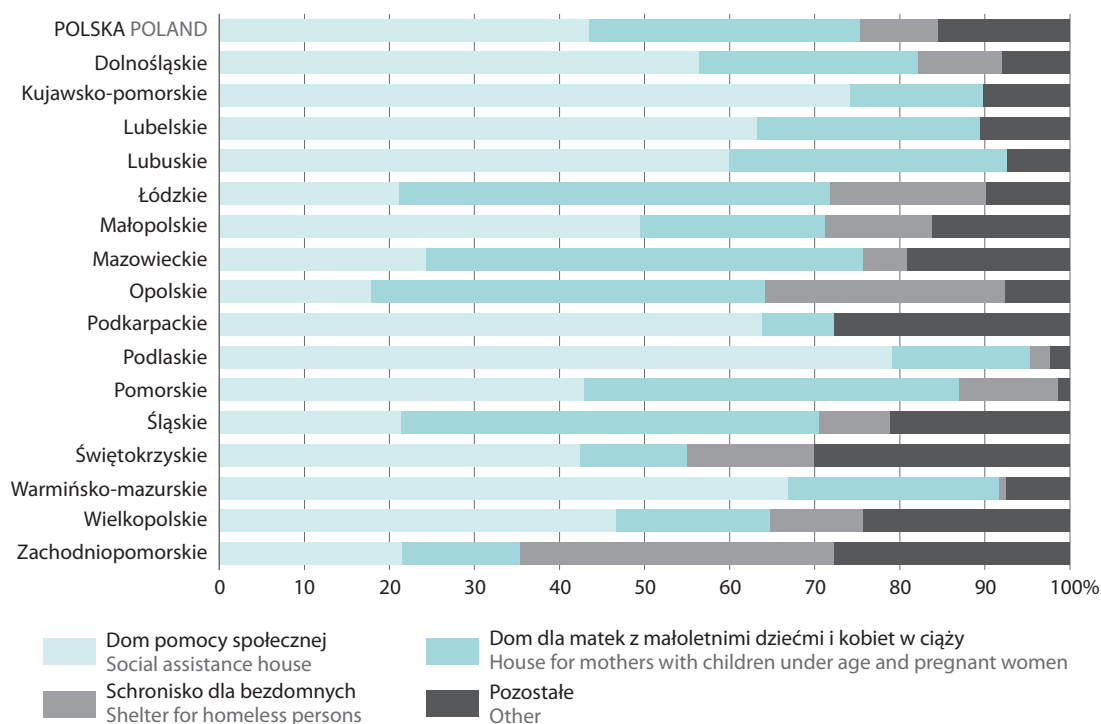
Polska Poland = 35,2

Zakłady stacjonarne pomocy
 społecznej (liczba placówek)
 Stationary social welfare facilities
 (number of facilities)

Polska Poland = 2 138

Wykres 29. Dzieci w stacjonarnych zakładach pomocy społecznej w 2023 r.
Chart 29. Children in stationary social welfare facilities in 2023

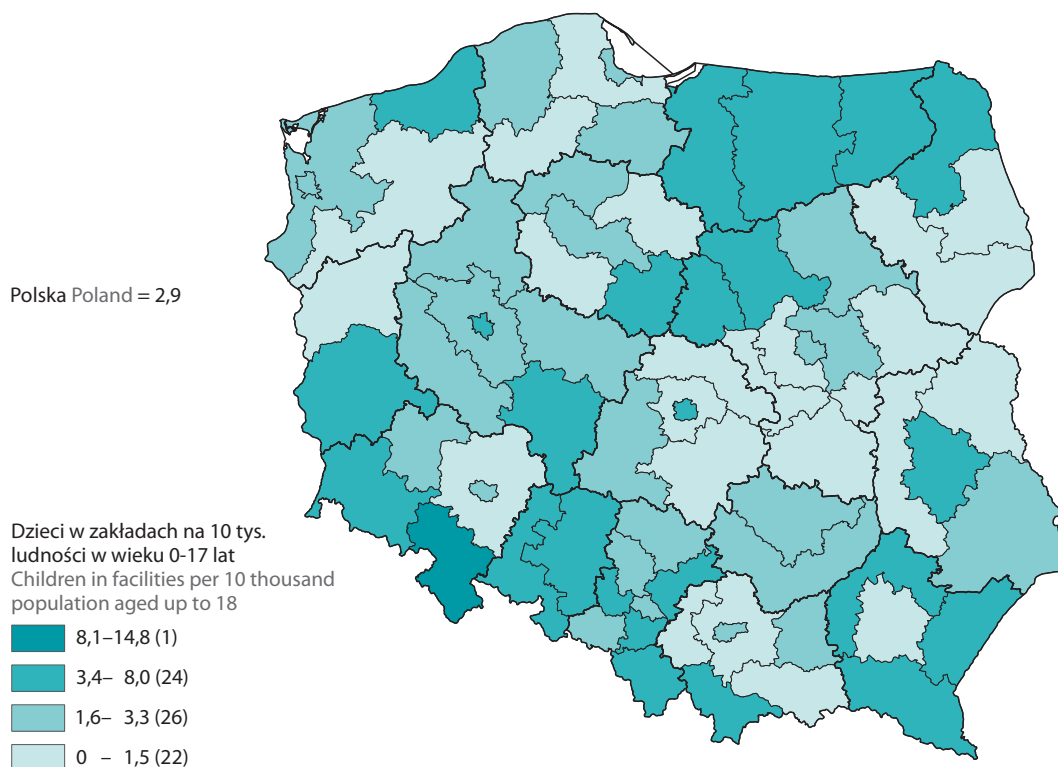
* Placówka zapewniająca całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku w ramach działalności gospodarczej lub statutowej.

* Centre ensuring 24-hour care to disabled persons, chronically ill patients, or the elderly within the scope of economic activity or their statutory activity.

We wszystkich województwach niepełnoletni mieszkańcy zakładów stanowili niewielki odsetek (średnia dla kraju wyniosła 1,6%) wszystkich umieszczonych w nich osób od 0,8% w województwie małopolskim i świętokrzyskim do 2,7% w województwie dolnośląskim. Biorąc pod uwagę wyłącznie zbiorowość niepełnoletnich pensjonariuszy zakładów, najwięcej dzieci przebywało w domach pomocy społecznej oraz domach dla matek (wykres 29). Odsetek dzieci umieszczonych w domach pomocy społecznej wahał się od 79,1% w województwie podlaskim do 17,9% w województwie opolskim. Udział niepełnoletnich osób w placówkach dla bezdomnych wynosił od 36,9% w województwie zachodniopomorskim do 0,8% w województwie warmińsko-mazurskim, natomiast w województwach: kujawsko-pomorskim, lubelskim, lubuskim i podkarpackim w tego typu zakładach, nie przebywały osoby do 18 roku życia.

Mapa 9. Dzieci w stacjonarnych zakładach pomocy społecznej na 10 tys. ludności w wieku 0–17 lat według podregionów w 2023 r.

Map 9. Children in stationary welfare facilities per 10 thousand population aged up to 18 by subregions in 2023

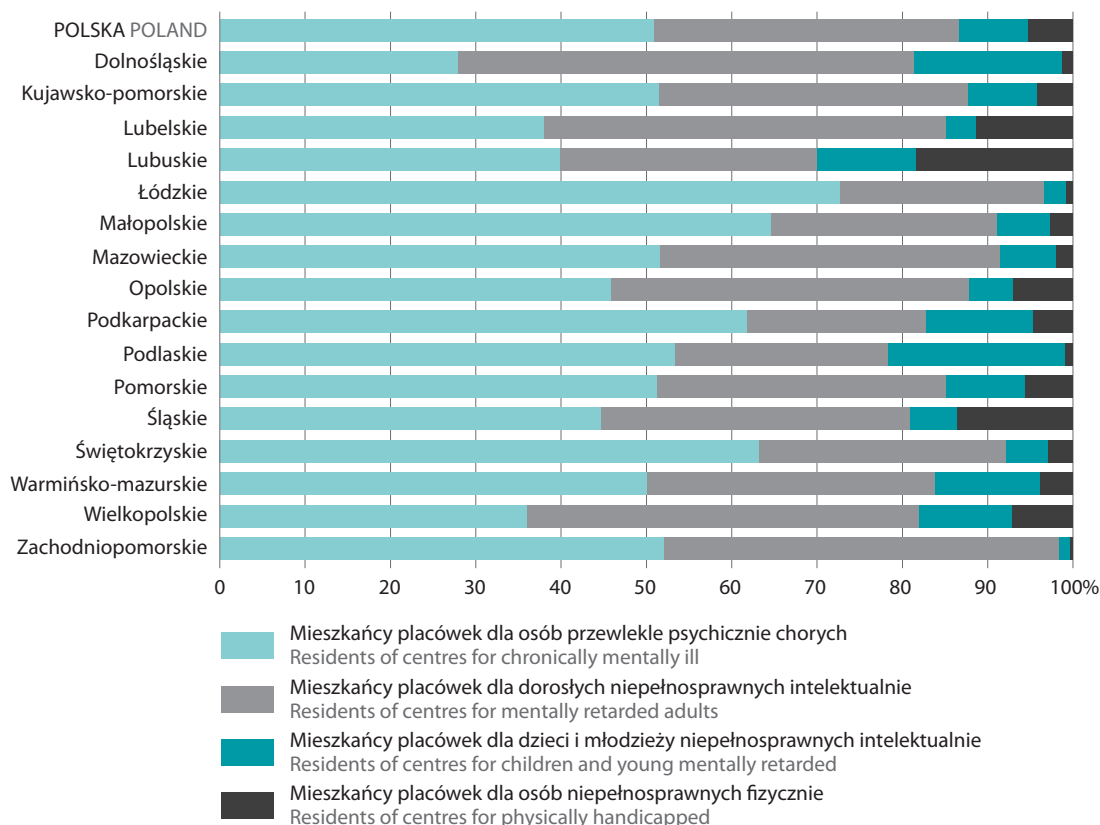

Średnio w Polsce, niespełna troje dzieci (2,9) na 10 tys. ludności w wieku 0–17 lat, przebywało w stacjonarnych zakładach pomocy społecznej (mapa 9). Najwięcej dzieci na 10 tys. ludności w wieku 0–17 lat (14,8) przebywało w stacjonarnych zakładach pomocy społecznej w podregionie wałbrzyskim. W podregionach: wrocławskim, chojnickim, łódzkim, skierniewickim, siedleckim i gdańskim w tego typu placówkach umieszczono wyłącznie osoby pełnoletnie.

Warto zwrócić szczególną uwagę na strukturę mieszkańców zakładów pomocy społecznej z niepełnosprawnościami, wśród których znajdują się: osoby przewlekle psychicznie chore, niepełnosprawne intelektualnie, niepełnosprawne fizycznie (wykres 30). Najwyższy udział w ogólnej liczbie niepełnosprawnych mieszkańców placówek stanowili pensjonariusze zakładów dla osób przewlekle psychicznie chorych (w przypadku czterech województw: łódzkiego, małopolskiego, podkarpackiego i świętokrzyskiego udział przekroczył 60%, natomiast w województwie dolnośląskim udział był najniższy i wyniósł 27,9%). W przypadku mieszkańców zakładów dla osób niepełnosprawnych fizycznie ich udział w ogólnej liczbie mieszkańców placówek dla osób z niepełnosprawnościami, w trzech województwach: łódzkim, podlaskim i zachodniopomorskim nie przekroczył 1%, natomiast w województwie lubuskim był najwyższy i stanowił 18,4%.

Wykres 30. Mieszkańcy zakładów stacjonarnych pomocy społecznej dla osób niepełnosprawnych intelektualnie i fizycznie oraz przewlekle psychicznie chorych w 2023 r.

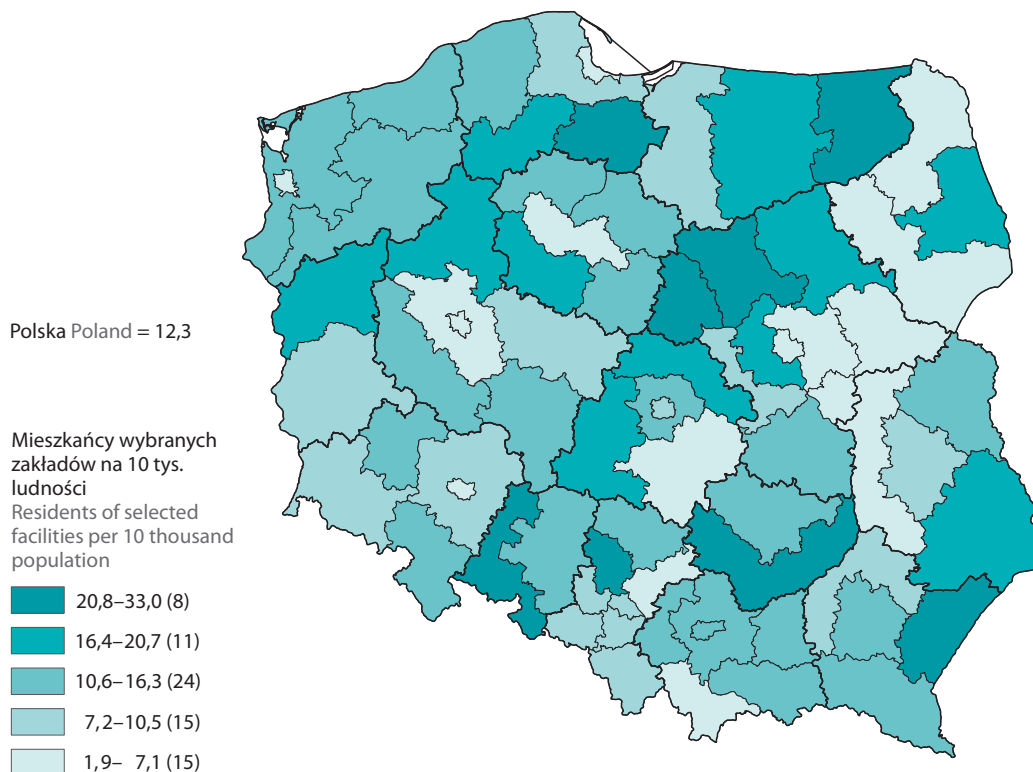
Chart 30. Residents of stationary social welfare facilities for mentally retarded, physically handicapped and chronically mentally ill in 2023

Liczba mieszkańców zakładów stacjonarnych pomocy społecznej dla osób niepełnosprawnych (intelektualnie, fizycznie i przewlekle psychicznie chorych) na 10 tys. ludności była zróżnicowana w poszczególnych podregionach (mapa 10) – średnia dla Polski w 2023 r. wyniosła ponad 12 osób. W dużych miastach Polski, tj. Szczecinie, Wrocławiu, Warszawie i Poznaniu oraz w podregionach: trójmiejskim, poznańskim i sosnowieckim liczba ta kształtowała się poniżej pięciu osób. Najwięcej osób na 10 tys. mieszkańców, tj. powyżej 30, przebywało w tego typu placówkach w podregionach: elckim i nyskim.

Mapa 10. Mieszkańcy zakładów stacjonarnych pomocy społecznej dla osób niepełnosprawnych intelektualnie i fizycznie oraz przewlekłe psychicznie chorych na 10 tys. ludności w 2023 r.

Map 10. Residents of stationary social welfare facilities for mentally retarded, physically handicapped and chronically mentally ill persons per 10 thousand population in 2023

7.2. Świadczenia pieniężne i niepieniężne w ramach systemu pomocy społecznej²⁰

7.2. Monetary and non-monetary benefits in social assistance system

Oprócz stacjonarnych form pomocy społecznej realizowana jest również pomoc środowiskowa²¹ polegająca na udzielaniu świadczeń pieniężnych i niepieniężnych osobom spełniającym określone kryteria i zakwalifikowanym do otrzymania takiej pomocy w miejscu ich zamieszkania. Zmiany w prawodawstwie dokonane w 2004 r. stworzyły dwa nowe, uzupełniające się, ale odrębne systemy wsparcia, tj. system pomocy społecznej i system świadczeń rodzinnych. Prezentowane dalej dane o formach pomocy dotyczą systemu pomocy społecznej²².

W 2023 r. świadczenia społeczne w ramach zadań własnych i zadań zleconych jednostkom samorządu terytorialnego przyznano na podstawie decyzji 888,4 tys. osób bez względu na liczbę pobieranych świadczeń, ich rodzaj, formę oraz źródło finansowania (o 21,5 tys. osób mniej niż w 2022 r.). Osoby te wchodziły w skład 666,9 tys. rodzin, w których łącznie było 1 322,4 tys. osób.

²⁰ Począwszy od 2012 r. zmienił się zakres prezentowanych danych poprzez wyłączenie informacji na temat pomocy społecznej dla rodzin zastępczych oraz rodzinnych i socjalizacyjnych placówek opiekuńczo-wychowawczych, która jest od 2012 r. regulowana przez ustawę o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.

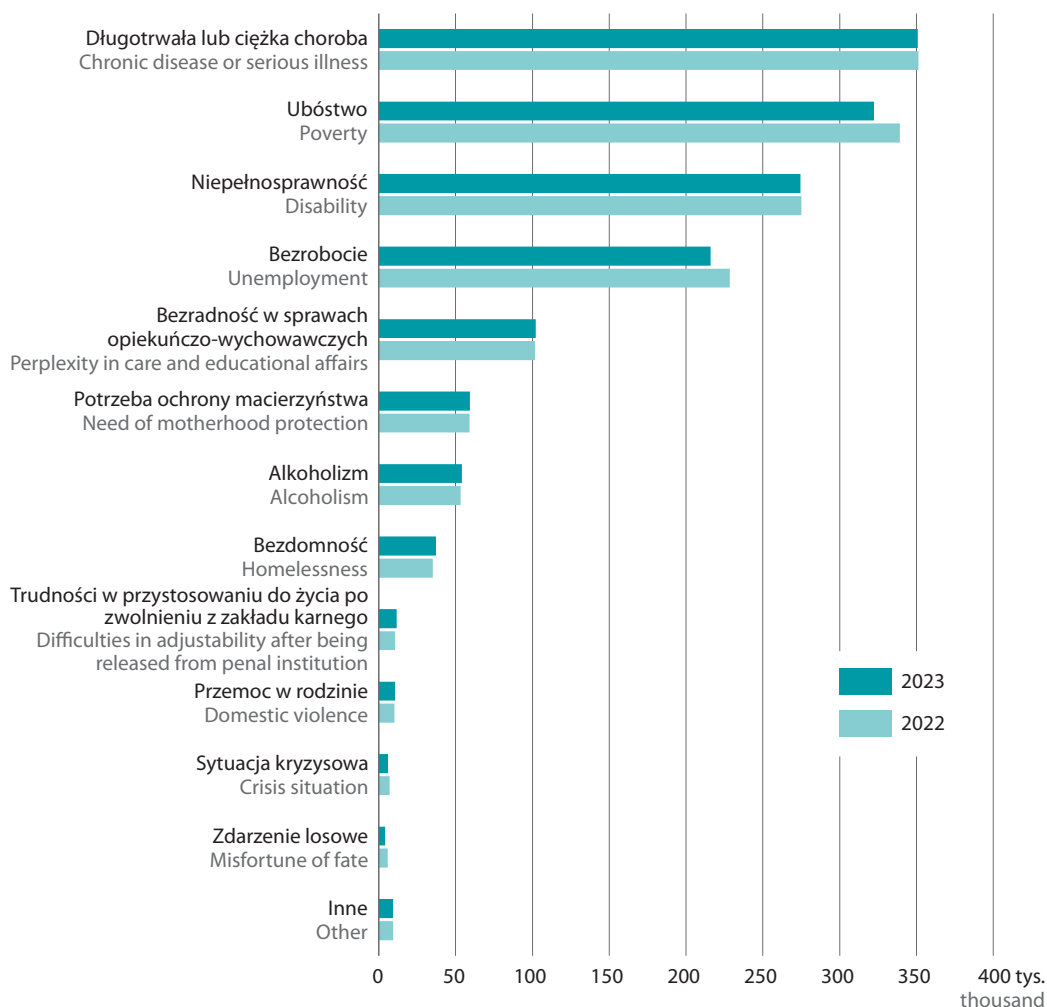
²¹ Na podstawie wyników badania MRiPS-03 „Sprawozdanie roczne z udzielonych świadczeń pomocy społecznej – pieniężnych, w naturze i usługach za styczeń – grudzień 2023 r.” prowadzonego przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.

²² Patrz pkt 2 str. 84.

Wskaźnik osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej wyniósł w skali kraju 236 osób na 10 tys. ludności (w 2022 r. – 241, w 2021 r. – 257), a uwzględniając wszystkie osoby w rodzinach uzyskujących pomoc – 351 osób na 10 tys. ludności (w 2022 r. – 362, w 2021 r. – 391).

Wykres 31. Liczba rodzin korzystających, na podstawie decyzji, z pomocy środowiskowej według powodów przyznania tej pomocy

Chart 31. Number of families receiving benefits (based on decision) by reasons

Źródło: sprawozdanie MRiPS-03.

Source: annual report MRiPS-03

Jedna rodzina mogła być wykazana kilkakrotnie, jeśli otrzymała pomoc z więcej niż jednego tytułu.

One family could be shown several times if it received help from more than one reason.

Na wykresie 31 przedstawiono liczbę rodzin korzystających z pomocy, według powodów jej przyznania. W kategorii „inne” powody uwzględniono m.in. narkomanię, sieroctwo, klęskę żywiołową lub ekologiczną.

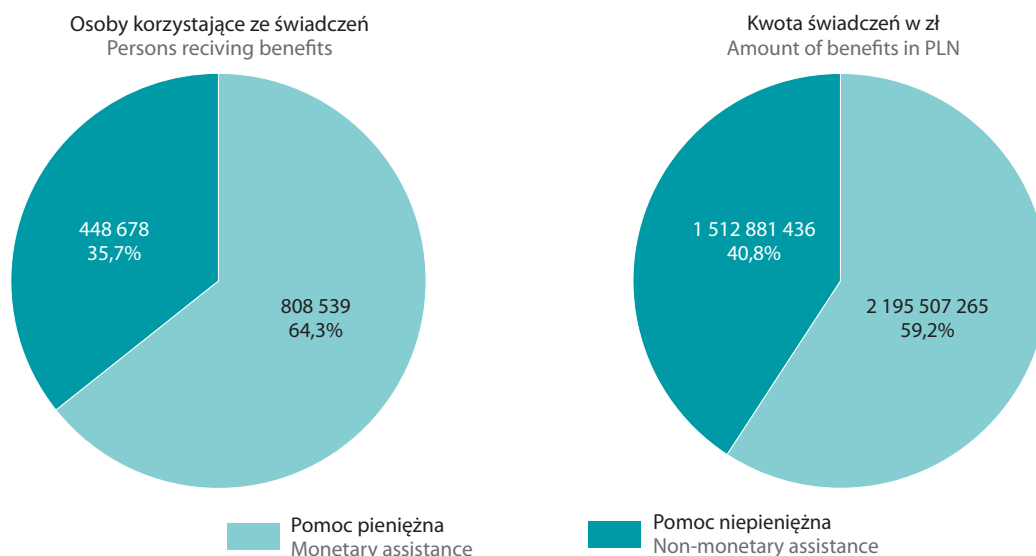
W jednej rodzinie mogło wystąpić kilka przyczyn udzielenia pomocy środowiskowej. W 2023 r. najczęściej pomocy udzielano z powodu:

- długotrwałej lub ciężkiej choroby – 350,8 tys. rodzin, liczących łącznie 566,3 tys. osób;
- ubóstwa – było ono przyczyną przyznania świadczenia dla 322,3 tys. rodzin, które łącznie liczyły 605,9 tys. osób;
- niepełnosprawności – 274,5 tys. rodzin, które łącznie liczyły 447,4 tys. osób;
- bezrobocia – 216,0 tys. rodzin, które łącznie liczyły 496,3 tys. osób;
- bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego – 102,1 tys. rodzin, w skład których wchodziło łącznie 327,4 tys. osób;
- potrzeby ochrony macierzyństwa – 59,2 tys. rodzin, w skład których wchodziło łącznie 295,8 tys. osób).

Środowiskową pomoc pieniężną stanowią między innymi różnego rodzaju zasiłki np.: stałe, okresowe, celowe, pomoc na usamodzielnienie i kontynuowanie nauki, pomoc dla cudzoziemców, natomiast pomoc niepieniężna obejmuje m.in: posiłek, schronienie w placówkach dla bezdomnych, ubranie, sprawienie pogrzebu, usługi opiekuńcze, pomoc na zagospodarowanie w formie rzeczowej. Osoby potrzebujące mogły otrzymać pomoc zarówno w formie pieniężnej, jak i niepieniężnej. Zsumowana liczba osób korzystających z obu form pomocy społecznej (wykres 32) wyniosła w 2023 r. – 1 257,2 tys.²³ tj. o 32,6 tys. mniej niż w 2022 roku.

Wykres 32. Liczba osób korzystających oraz kwota świadczeń przyznanych na podstawie decyzji według rodzaju pomocy środowiskowej w 2023 r.

Chart 32. Number of persons receiving benefits and amount of benefits (based on decision) by type of assistance in 2023

Źródło: opracowanie własne GUS na podstawie sprawozdania MRIPS-03.

Source: developed by Statistics Poland based on data from MRIPS-03 report.

W 2023 r. świadczenia w formie pieniężnej otrzymało na podstawie decyzji 808,5 tys. osób (w 2022 r. – 845,8 tys.). Zasiłki stałe wypłacane osobom całkowicie niezdolnym do pracy z powodu wieku lub niepełnosprawności przyznano 163,0 tys. osób a zasiłki okresowe – 213,9 tys. osób. Około 60% zasiłków okresowych stanowiły te przyznane z powodu braku możliwości zatrudnienia (129,3 tys. osób), ponad 17% udzielono

²³ W przypadku, gdy osoba otrzymała pomoc w formie pieniężnej i niepieniężnej, była liczona podwójnie.

z powodu długotrwałej choroby (36,9 tys. osób) oraz prawie 16% świadczeń – z powodu niepełnosprawności (33,1 tys. osób). Dużą grupę beneficjentów (423,3 tys.) stanowiły osoby korzystające z różnych zasiłków celowych. Były one przyznawane z tytułu zaspokojenia niezbędnej potrzeby bytowej, pokrycia części lub całości wydatków na świadczenia zdrowotne, zakup żywności, opału, odzieży, niezbędnych przedmiotów użytku domowego, wykonania drobnych remontów i napraw w mieszkaniu, pokrycia kosztów pogrzebu. Zasiłki były również przyznawane osobie lub rodzinie, która poniosła straty w wyniku zdarzenia losowego, klęski żywiołowej lub ekologicznej. Pozostałe osoby (8,3 tys.) otrzymały pomoc pieniężną w innych formach.

Świadczenia w formie niepieniężnej przyznano na podstawie decyzji 448,7 tys. osób (w 2022 r. – 444,1 tys.). Był to głównie codzienny gorący posiłek (289,1 tys. osób), usługi opiekuńcze obejmujące zaspokajanie codziennych potrzeb życiowych, opiekę higieniczną, pielęgnację, zapewnienie kontaktów z otoczeniem oraz specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi (123,7 tys. osób), zapewnienie schronienia w noclegowniach, schroniskach i domach dla bezdomnych (28,8 tys. osób), sprawienie pogrzebu zgodnie z wyznaniem zmarłego (5,5 tys. osób), zaopatrzenie w bieliznę, odzież i obuwie (0,6 tys. osób). Pozostałe osoby (1,0 tys.) otrzymały pomoc niepieniężną w innych formach.

W ramach pomocy społecznej organizowanej i świadczonej przez jednostki samorządu terytorialnego (zadania własne i zlecone), a także realizowanej przez powiatowe centra pomocy rodzinie (zadania własne oraz z zakresu administracji rządowej), na pomoc społeczną w 2023 r. wydano łącznie 3 708,4 mln zł (o 139,1 mln zł więcej niż w 2022 r.).

Pomoc pieniężna w 2023 r. wyniosła 2 195,5 mln zł (o 40,1 mln mniej niż w 2022 r.), co stanowiło 59,2% wydatkowanej kwoty ogółem. Z tego na zasiłki stałe przeznaczono 976,5 mln zł tj. 44,5% kwoty wydatkowanej na pomoc pieniężną (o 39,4 mln zł mniej niż w 2022 r.), na zasiłki okresowe – 487,1 mln zł (o 40,0 mln zł mniej niż w 2022 r.) na zasiłki celowe – 683,1 mln zł (o 31,7 mln zł więcej niż w 2022 r.), a na pozostałe formy pomocy pieniężnej – 48,8 mln zł.

W ramach pomocy niepieniężnej na świadczenia wydano 1 512,9 mln zł, tj. 40,8% kwoty ogółem (o 179,1 mln zł więcej niż w 2022 r.). Na usługi opiekuńcze wraz ze specjalistycznymi usługami opiekuńczymi wydatkowano kwotę 954,1 mln zł tj. 63,1% kwoty wydatkowanej na pomoc niepieniężną (o 82,2 mln zł więcej niż w 2022 r.). Na zapewnienie posiłków przeznaczono 327,9 mln zł tj. 21,7% kwoty wydatkowanej na pomoc niepieniężną (o 52,0 mln zł więcej niż w 2022 r.). Na zapewnienie schronienia wydano 211,5 mln zł (o 45,0 mln zł więcej niż w 2022 r.), na sprawienie pogrzebu 18,4 mln zł (o 0,1 mln mniej niż w 2022 r.). Podobną kwotę jak w roku ubiegłym wydano na ubranie (0,1 mln zł). Na pozostałe formy pomocy niepieniężnej wydatkowano – 0,8 mln zł.

7.2.1. Porównania międzywojewódzkie świadczeń pomocy społecznej²⁴

7.2.1.1. Intergovernmental comparison of social assistance benefits

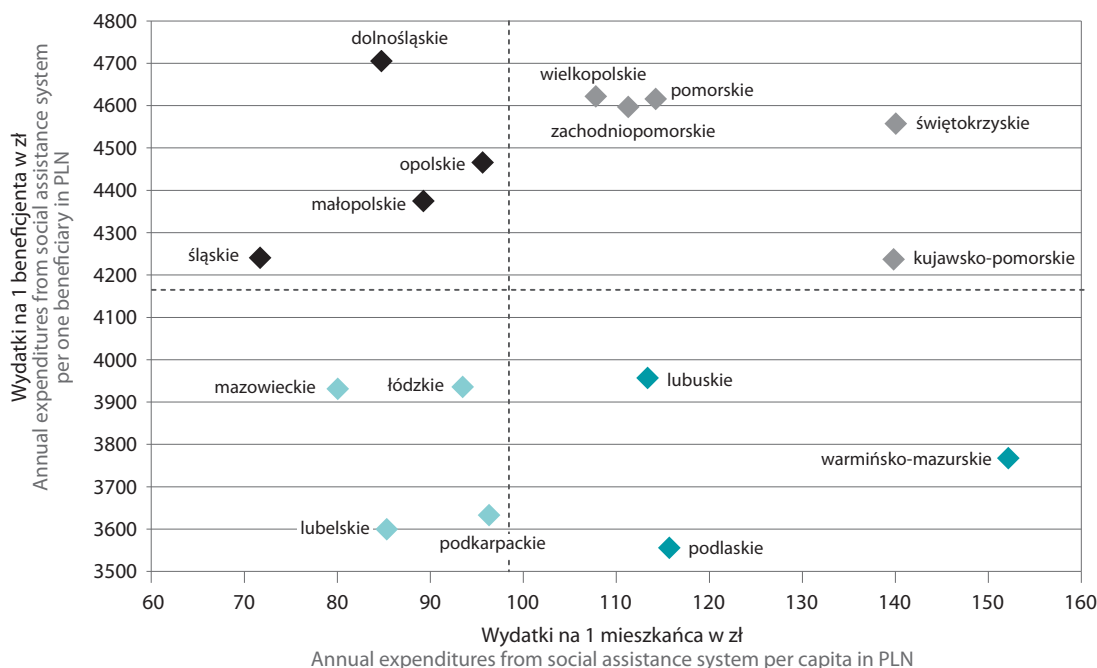
Celem niniejszego rozdziału jest charakterystyka województw pod względem pomocy społecznej, udzielonej w 2023 r. przez zlokalizowane na ich terenie ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie. Wyniki analiz skali poniesionych wydatków oraz rozmieszczenia beneficjentów zostały wzbogacone o porównania z sytuacją w latach 2010–2022.

Na wykresie 33 podzielono województwa na cztery grupy, porównując roczne kwoty wydatków z systemu pomocy społecznej w przeliczeniu na jednego beneficjenta oraz na jednego mieszkańca z odpowiednimi średnimi krajowymi wydatków (które w 2023 r. były równe odpowiednio: 4 174 zł oraz 98 zł).

²⁴ Niniejsza analiza została opracowana na podstawie danych zbiorczych ze sprawozdań resortowych MRiPS-03 za okres I–XII 2023 r., które sporządzają ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie. Ludność wg miejsca zamieszkania i stanu w dniu 30 VI 2023 r. została ustalona na podstawie danych zamieszczonych w Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego.

Wykres 33. Wydatki roczne z systemu pomocy społecznej na jednego beneficjenta i na jednego mieszkańca według województw w 2023 r.

Chart 33. Annual expenditures from social assistance system per one beneficiary and per capita by voivodships in 2023

Uwaga. Bez odpłatności gmin za pobyt w domach pomocy społecznej.

Note. Excluding payment of gminas for staying in social welfare houses.

Źródło: opracowanie US w Krakowie na podstawie danych Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.

Source: developed by the Statistical Office in Cracow based on data from the Ministry of Family, Labour and Social Policy.

Cztery województwa należące do pierwszej grupy (mazowieckie, lubelskie, łódzkie i podkarpackie) charakteryzowały niższe niż przeciętne w Polsce kwoty udzielonej pomocy zarówno na jednego mieszkańca (od 80 zł w województwie mazowieckim do 96 zł w województwie podkarpackim), jak i na jednego beneficjenta (od 3 600 zł w województwie lubelskim do 3 936 zł w województwie łódzkim).

Drugą grupę utworzyły 3 województwa: lubuskie, podlaskie i warmińsko-mazurskie, w których średnie kwoty przypadające na jednego mieszkańca były wyższe od średniej dla Polski, ale beneficjenci otrzymali pomoc o wartości niższej niż przeciętna dla całego kraju. W tej grupie oraz w porównaniu do wszystkich pozostałych województw, województwo warmińsko-mazurskie charakteryzowało się najwyższą średnią kwotą wydatków przypadającą na jednego mieszkańca równą 152 zł, przy średniej wartości wsparcia udzielonego jednemu beneficjentowi wynoszącej 3 767 zł. Jednocześnie zarówno w tej grupie, jak i w porównaniu do wszystkich pozostałych województw, najniższą przeciętną wartością wsparcia udzielonego jednemu beneficjentowi (3 556 zł) charakteryzowało się województwo podlaskie, przy średniej wartości wsparcia przypadającej na jednego mieszkańca wynoszącej 116 zł.

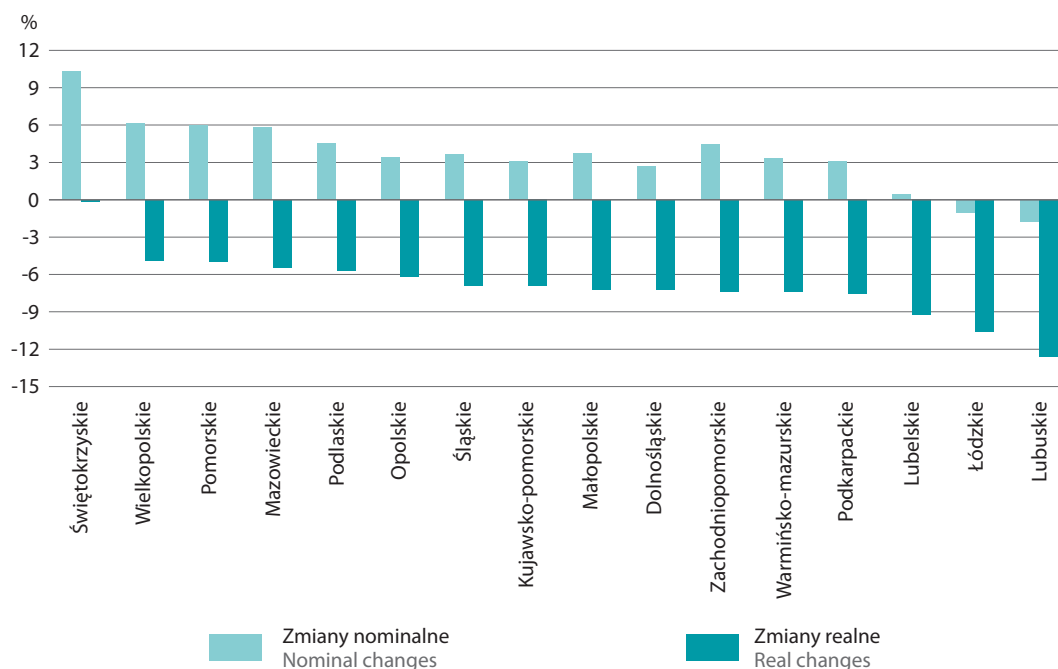
W 4 województwach, które utworzyły trzecią grupę (dolnośląskim, małopolskim, opolskim i śląskim), kwoty pomocy społecznej na jednego mieszkańca były niskie (między 72 zł w województwie śląskim a 96 zł w województwie opolskim). Z drugiej strony osoby uprawnione, mieszkające w tych województwach, otrzymały pomoc o przeciętnej wartości powyżej średniej dla Polski: od 4 240 zł w województwie śląskim do 4 708 zł w województwie dolnośląskim.

Czwarta grupa odznaczała się najwyższymi wartościami obu wskaźników. Należały do niej 5 województw: kujawsko-pomorskie, pomorskie, świętokrzyskie, wielkopolskie i zachodniopomorskie. W tej grupie wo-

jewództwo kujawsko-pomorskie charakteryzowało się najniższą średnią kwotą pomocy w przeliczeniu na jednego beneficjenta (4 237 zł), a województwo wielkopolskie – kwotą najwyższą (4 621 zł). W przypadku przeciętnych wydatków na jednego mieszkańca wartości skrajne wystąpiły dla województw: wielkopolskiego (108 zł) oraz świętokrzyskiego i kujawsko-pomorskiego (140 zł).

Wykres 34. Nominalne i realne zmiany wydatków z systemu pomocy społecznej między 2023 r. a 2022 r. według województw

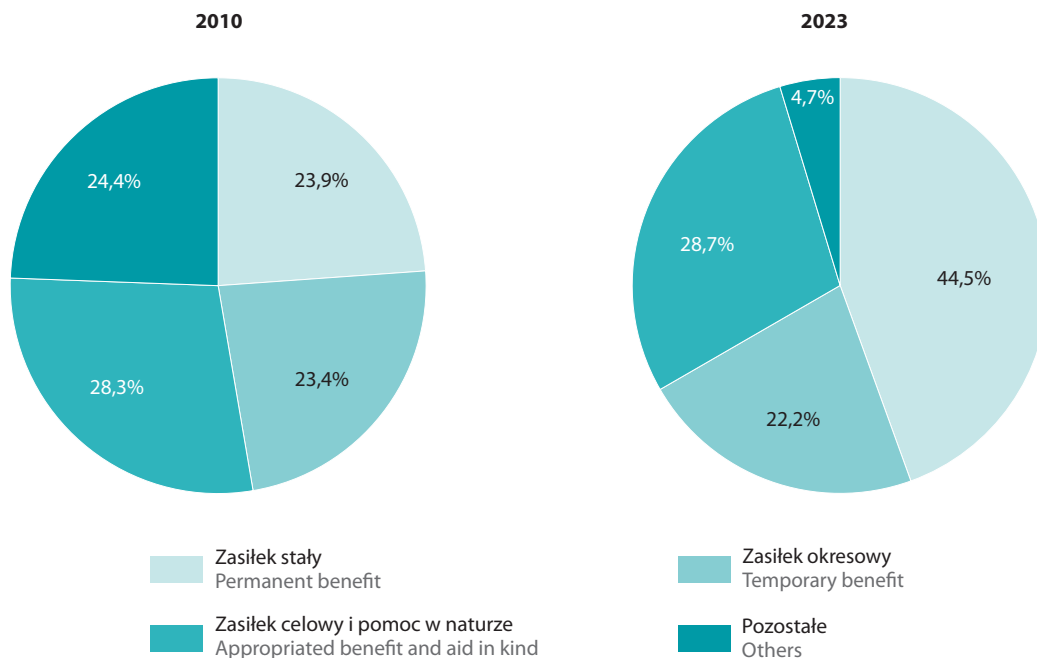
Chart 34. Nominal and real changes of expenditures from social assistance system between 2023 and 2022 by voivodships

Widoczne jest silne zróżnicowanie zmian wysokości wydatków na świadczenia pomocy społecznej w województwach. W 2023 r. w 14 województwach suma wydatków była wyższa niż w roku poprzednim, a największy wzrost odnotowano w województwie świętokrzyskim (o 10,3%). W następnej kolejności wzrost dotyczył województwa wielkopolskiego (o 6,2%) i pomorskiego (o 6,0%). W pozostałych 2 województwach kwoty wydatków w 2023 r. były niższe niż analogiczne kwoty w 2022 r. Największy spadek wydatków na świadczenia wystąpił w województwie lubuskim (o 1,7%), a nieco mniejszy w woj. łódzkim (o 1,0%).

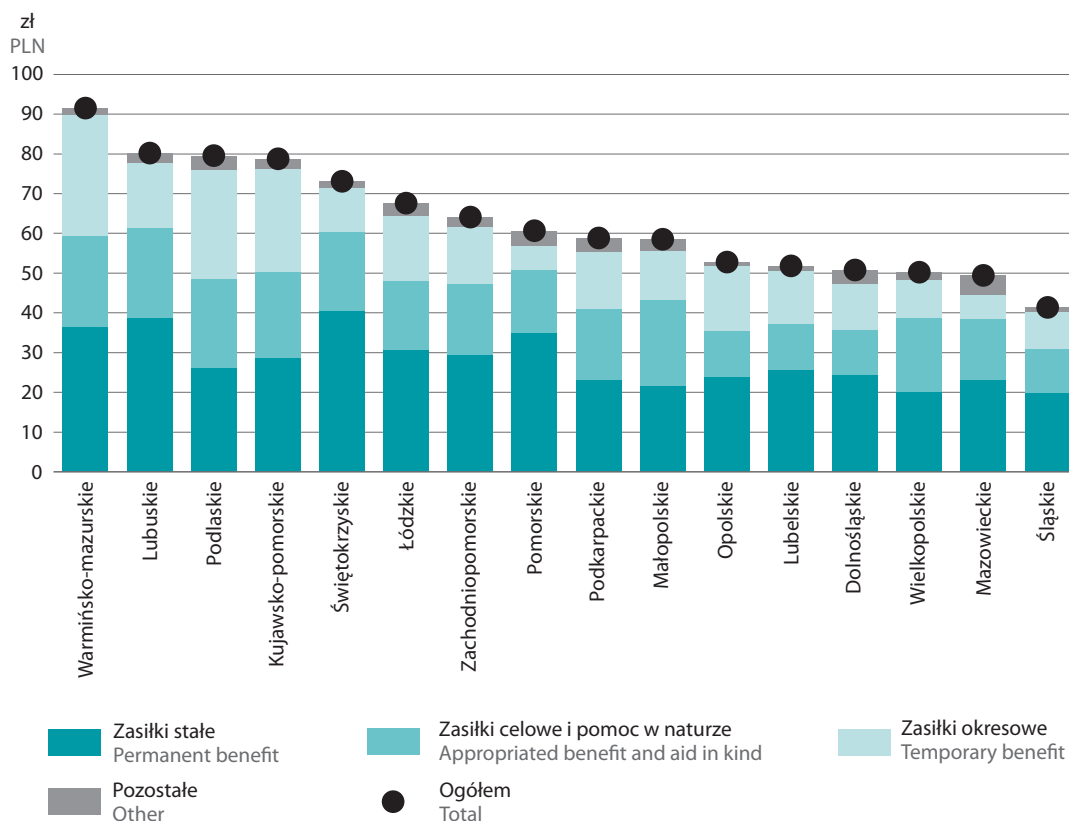
Uwzględnienie wskaźnika cen towarów i usług konsumpcyjnych, który w 2023 r. wahał się w województwach między 110,2 a 112,7 – prowadzi do odmiennych wyników. Wskazują one na realny spadek wydatków we wszystkich województwach. Najniższy realny spadek wydatków pomimo wyższych nominalnych kwot świadczeń w 2023 r. w porównaniu z rokiem poprzednim dotyczył województwa świętokrzyskiego (o 0,2%). Natomiast najwyższy realny spadek wydatków cechował województwo lubuskie (o 12,6%). W pozostałych województwach realny spadek wydatków wyniósł między 4,9% a 10,6%.

Wykres 35. Struktura wydatków na świadczenia pieniężne
Chart 35. Structure of expenditures on monetary benefits

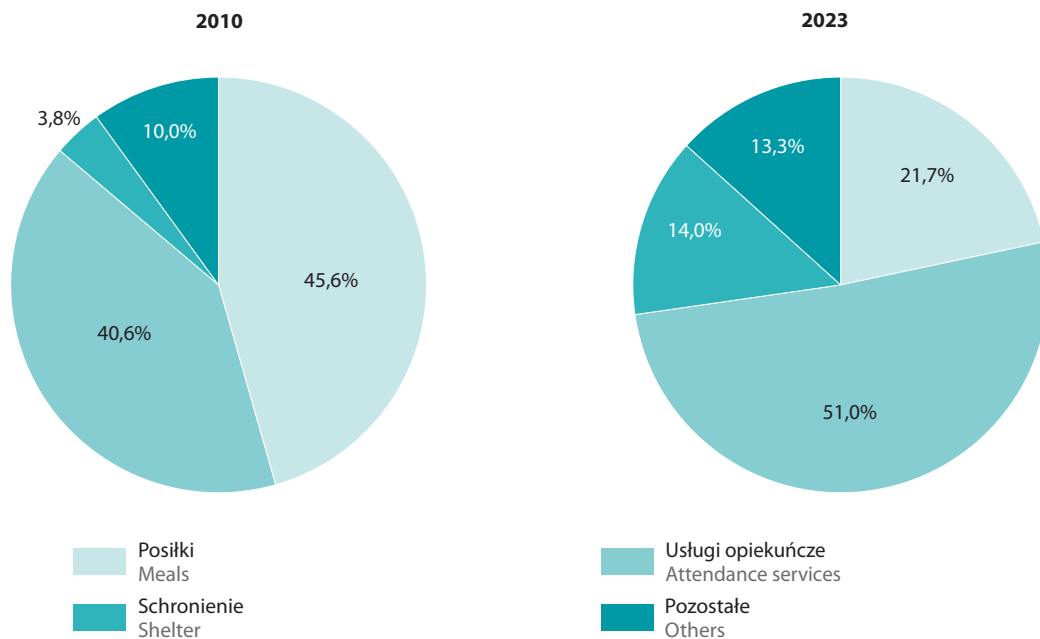
W latach 2010-2023 struktura wydatków na świadczenia pieniężne zmieniała się. Początkowo zasiłki (stałe, okresowe, celowe i w naturze) stanowiły około 75% wszystkich świadczeń pieniężnych, a od 2012 r. ich udział zwiększył się do ponad 90%. W 2023 r. w Polsce przeznaczono na nie 95,3% kwoty wydanej na wszystkie świadczenia pieniężne, a ich udział w województwach wahał się od 90,3% w województwie mazowieckim do 98,3% w województwie opolskim. W latach 2013–2023 zmniejszał się udział zasiłków okresowych. Udział zasiłków stałych wzrastał do 2019 r. a w latach 2020–2023 wahał się od 42,8% do 45,4%. Mimo zmian w strukturze wydatków na świadczenia pieniężne, zasiłek stały stanowił największą część środków finansowych w latach 2015–2023.

Wykres 36. Wydatki na świadczenia pieniężne na jednego mieszkańca według województw w 2023 r.
Chart 36. Expenditure on monetary benefits per capita by voivodships in 2023

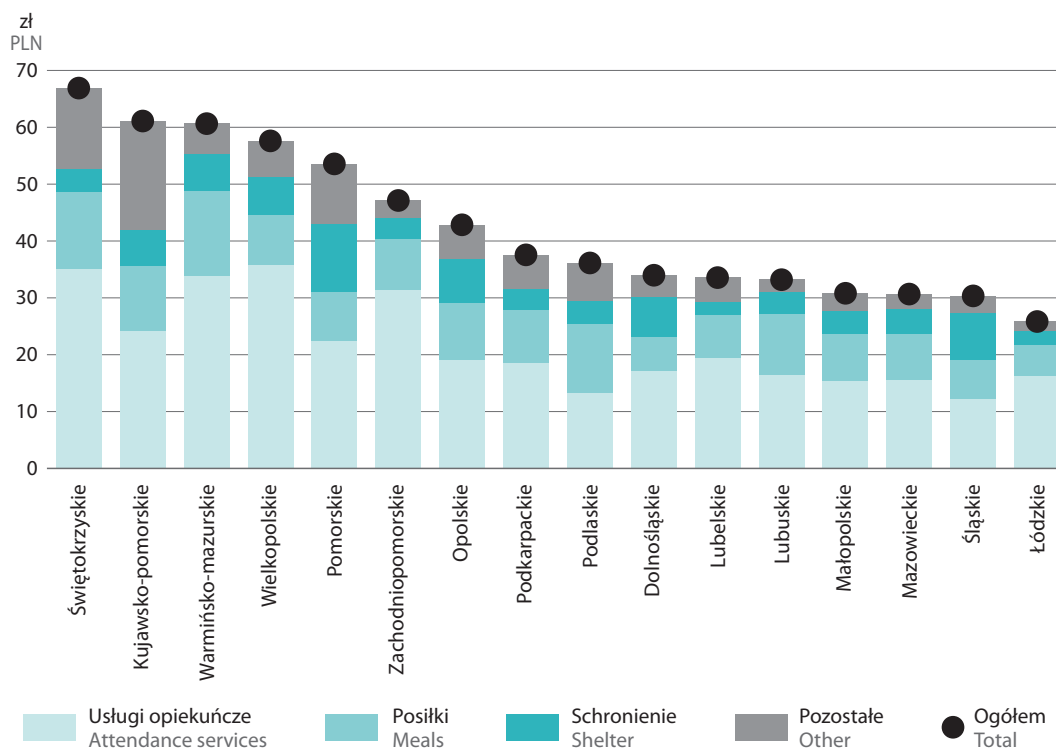
W 2023 r. w przeliczeniu na jednego mieszkańca wydatki na świadczenia w formie pieniężnej były najwyższe w województwie warmińsko-mazurskim i wyniosły średnio 92 zł, natomiast najniższe w województwie śląskim – 41 zł.

Wykres 37. Struktura wydatków na świadczenia niepieniężne
Chart 37. Structure of expenditures on non-monetary benefits

Na pomoc niepieniężną składają się przede wszystkim posiłki i usługi opiekuńcze (wykres 37). W latach 2010–2023 wydatki na te świadczenia łącznie, miały najwyższy udział w wydatkach na pomoc niepieniężną – w 2010 r. stanowiły 86,2% a w 2023 r. – 72,7%. Jednocześnie ponad 2-krotnie spadł udział wydatków na posiłki (z 45,6% w 2010 r. do 21,7% w 2023 r.), podczas gdy zwiększała się część przeznaczona na usługi opiekuńcze (z 40,6% w 2010 r. do 51,0% w 2023 r.). Odnotowano również ponad 3-krotny wzrost odsetka wydatków na schronienie (z 3,8% w 2010 r. do 14,0% w 2023 r.).

Wykres 38. Wydatki na świadczenia niepieniężne na jednego mieszkańca według województw w 2023 r.
Chart 38. Expenditure on non-monetary benefits per capita by voivodships in 2023

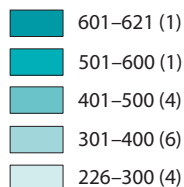
W przypadku świadczeń niepieniężnych najwyższe kwoty w przeliczeniu na jednego mieszkańca – przedstawione na wykresie 38 – odnotowano w województwie świętokrzyskim (67 zł). Na drugim krańcu osi wydatków znalazło się województwo łódzkie, w którym analogiczne sumy były ponad dwa i pół razy niższe (26 zł).

Posiłki przyznawano przede wszystkim dzieciom, które stanowiły od 66,8% wszystkich beneficjentów posiłków w województwie opolskim do 93,1% w województwie lubelskim.

Rozmieszczenie beneficjentów w województwach w 2023 r. było istotnie zróżnicowane. Wskaźnik liczby osób, którym przyznano decyzją świadczenie niezależnie od rodzaju na 10 tys. mieszkańców (dla Polski wynoszący 236 osób) był najwyższy w województwie warmińsko-mazurskim i wyniósł 404 osoby a najniższy w województwie śląskim (169 osób) oraz w województwie dolnośląskim (180 osób). W pozostałych województwach wartość wahała się od 204 osób w województwie mazowieckim i małopolskim do 330 osób w województwie kujawsko-pomorskim.

Mapa 11. Beneficjenci pomocy społecznej wraz z członkami ich rodzin
 Map 11. Social assistance beneficiaries with family members

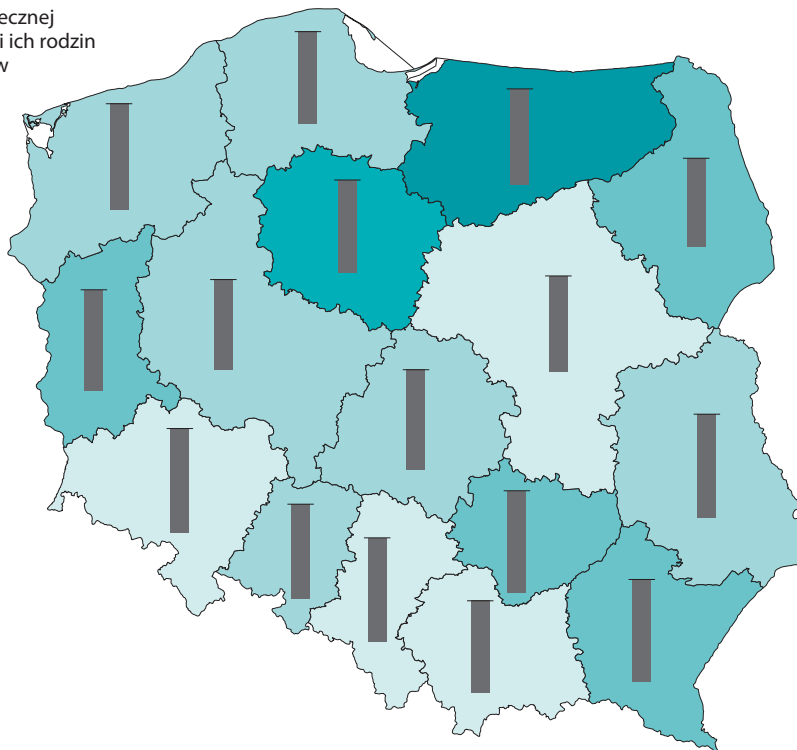
Beneficjenci pomocy społecznej
w 2023 r. wraz z członkami ich rodzin
na 10 tysięcy mieszkańców
Beneficiaries in 2023
with family members
per 10 thousand total
population

Spadek (%) 2010–2023
2010–2023 % decrease

Polska
Poland
64,1

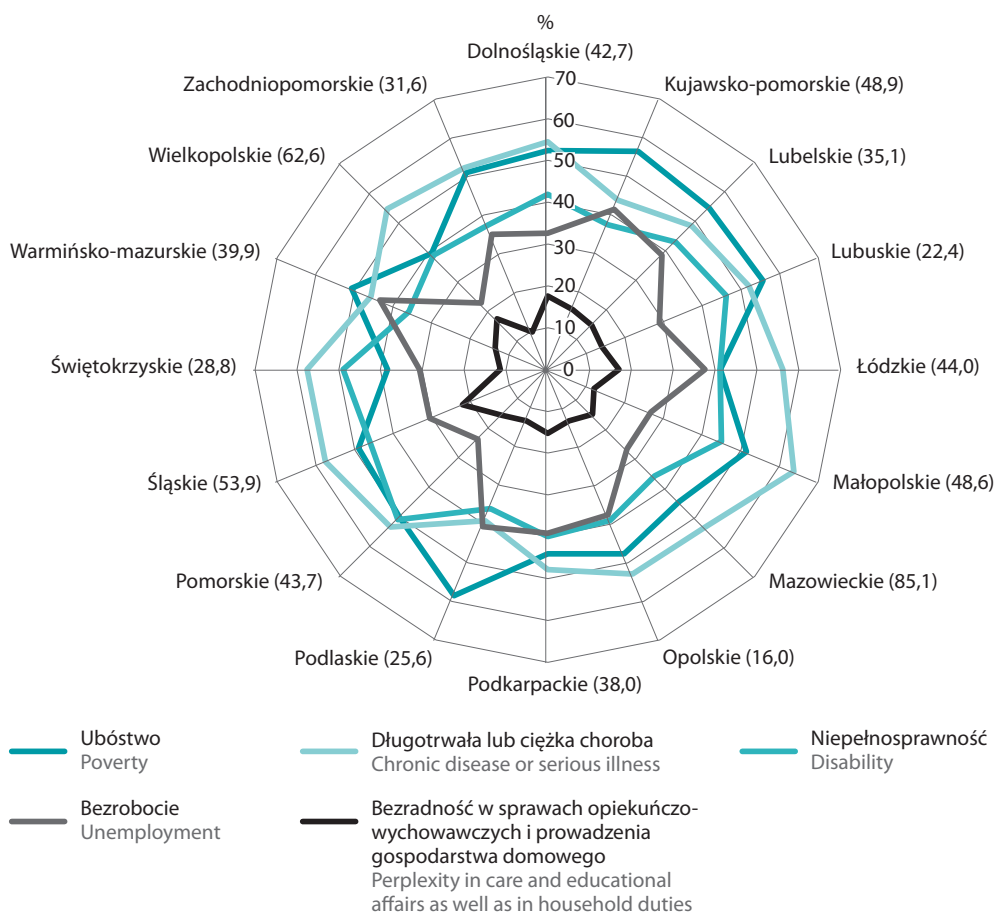

Łączna liczba beneficjentów może być rozumiana dwojako. Po pierwsze, jako liczba osób, którym przyznano świadczenie. W drugim przypadku uwzględnia się również wszystkich członków rodzin osób, do których była adresowana pomoc. Wynika to z faktu, że świadczenia pomocy społecznej są przyznawane między innymi w oparciu o analizę sytuacji materialnej wnioskodawcy i osób mu najbliższych. Tym samym zakłada się, że wsparcie społeczne wpływa na sytuację bytową wszystkich członków rodziny. Najwyższy wskaźnik świadczeniobiorców rozumianych w ten sposób, przypadających na 10 tys. mieszkańców, odnotowano w województwie warmińsko-mazurskim, gdzie wyniósł on 621 (mapa 11). Oznacza to, że z pomocy skorzystał co szesnasty mieszkaniec. Wartość tego wskaźnika przekraczającą 500 odnotowano również w województwie kujawsko-pomorskim (518). Najniższy wskaźnik charakteryzował województwo śląskie (226). Największy spadek liczby beneficjentów i członków ich rodzin przypadający na 10 tys. mieszkańców w porównaniu do 2010 r. zaobserwowano w województwie warmińsko-mazurskim (o 926) a najmniejszy w województwie śląskim (o 431).

W okresie analizowanych lat 2010–2023 zaobserwowano zmniejszenie liczby beneficjentów oraz członków ich rodzin z 3 681,5 tys. do 1 322,4 tys. (o 64,1%). Największy spadek (o 69,6%) wystąpił w województwie zachodniopomorskim, w którym liczba beneficjentów oraz członków ich rodzin zmalała z 199,5 tys. do 60,6 tys. Najmniejsza zmiana (o 58,2%) miała miejsce w województwie podlaskim, w którym liczba beneficjentów oraz członków ich rodzin zmniejszyła się z 134,5 tys. do 56,2 tys.

Wykres 39. Rodziny beneficjentów pomocy społecznej według przyczyn ubiegania się o pomoc oraz według województw w 2023 r.

Chart 39. Families of beneficiaries of social assistance by causes of applying for help in voivodships in 2023

Uwaga. W nawiasach podano ogólną liczbę rodzin beneficjentów w tysiącach.

Note. Total number of families of beneficiaries in brackets in thousand.

Źródło: opracowanie US w Krakowie na podstawie danych Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.

Source: developed by the Statistical Office in Cracow based on data from the Ministry of Family, Labour and Social Policy.

Procentowy udział rodzin otrzymujących pomoc według najczęściej występujących przyczyn w ogólnej liczbie rodzin beneficjentów każdego województwa zaprezentowano na wykresie 39²⁵. Największą część rodzin beneficjentów deklarowała, że powodem, dla którego potrzebują pomocy, była w 2023 r. długotrwała lub ciężka choroba. W województwach: kujawsko-pomorskim, lubelskim, lubuskim, podlaskim i warmińsko-mazurskim ubóstwo było najczęstszą przyczyną ubiegania się o pomoc. Największy odsetek rodzin deklaruujących niepełnosprawność jako powód ubiegania się o pomoc odnotowano w województwie pomorskim (50,8%), bezrobocie w województwie warmińsko-mazurskim (43,5%), a bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego w województwie śląskim (22,1%).

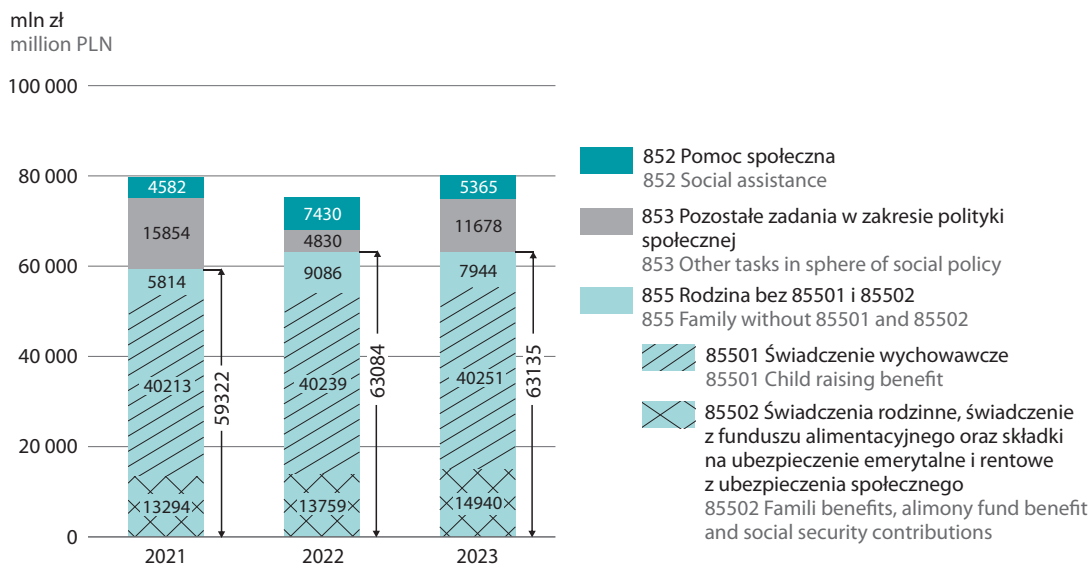
²⁵ Jedna rodzina mogła wskazać więcej niż jedną przyczynę ubiegania się o pomoc.

7.3. Wydatki budżetu państwa w działach klasyfikacji budżetowej: „852 Pomoc społeczna”, „853 Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej” i „855 Rodzina”

7.3. Expenditures of the state budget in budget classification: “852 Social assistance”, “853 Other tasks in sphere of social policy”, “855 Family”

W 2023 r. łączna kwota wydatków z budżetu państwa w działach: 852 Pomoc społeczna, 853 Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej i 855 Rodzina – wyniosła 80 178 mln zł, czyli 12,2% ogółu wydatków budżetu (14,6% w 2022 r.). Rozdysponowano o 4 834 mln zł (o 6,4%) więcej środków niż w 2022 r. Wzrost ten związany był z przekazaniem z budżetu państwa wyższej dotacji na działalność Funduszu Solidarnościowego, świadczenia rodzinne, świadczenia z funduszu alimentacyjnego oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe z ubezpieczenia społecznego, Państwowy Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych oraz domy pomocy społecznej. Struktura wydatków z budżetu państwa w działach: 852, 853 i 855 została przedstawiona na wykresie 40. W 2023 r. z wydatków w działach „852 Pomoc społeczna”, „853 Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej” oraz „855 Rodzina” przeciętnie na 1 mieszkańca Polski przypadało łącznie 2 127 zł, wobec 1 992 zł w 2022 r.

Wykres 40. Wydatki z budżetu państwa w dziale 852, 853 i 855^a
Chart 40. Expenditures of the state budget in budget divisions: 852, 853 and 855^a

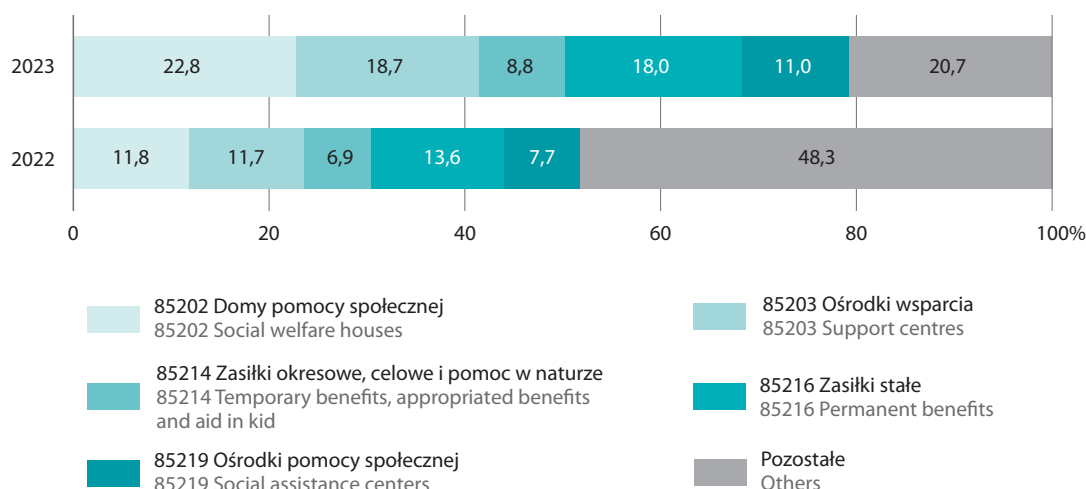
Źródło: dane Ministerstwa Finansów.

Source: data of the Ministry of Finance.

^a Dział 855 wprowadzony od 1 stycznia 2017 r. (Dz.U. z 2016 r. poz. 1121).

^a Since January 1, 2017 includes budget division 855 (Journal of Laws 2016, item 1121).

Wykres 41. Struktura wydatków z budżetu państwa w dziale 852
Chart 41. Structure of state budget expenditures in budget division 852

Źródło: dane Ministerstwa Finansów.
 Source: data of the Ministry of Finance.

W dziale „852 Pomoc społeczna” wydatki wyniosły 5 365 mln zł i były o 2 065 mln zł (o 27,8%) niższe niż w 2022 r. Wydatki na zasiłki okresowe, celowe i pomoc w naturze oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe (za osoby, które rezygnują z zatrudnienia w związku z koniecznością sprawowania bezpośredniej, osobistej opieki nad długotrwale lub ciężko chorym członkiem rodziny) wyniosły 473 mln zł (o 39 mln zł mniej, niż w 2022 r.). Również niższe niż przed rokiem (o 40 mln zł) były wydatki na zasiłki stałe – 968 mln zł, wobec 1 008 mln zł w 2022 r.

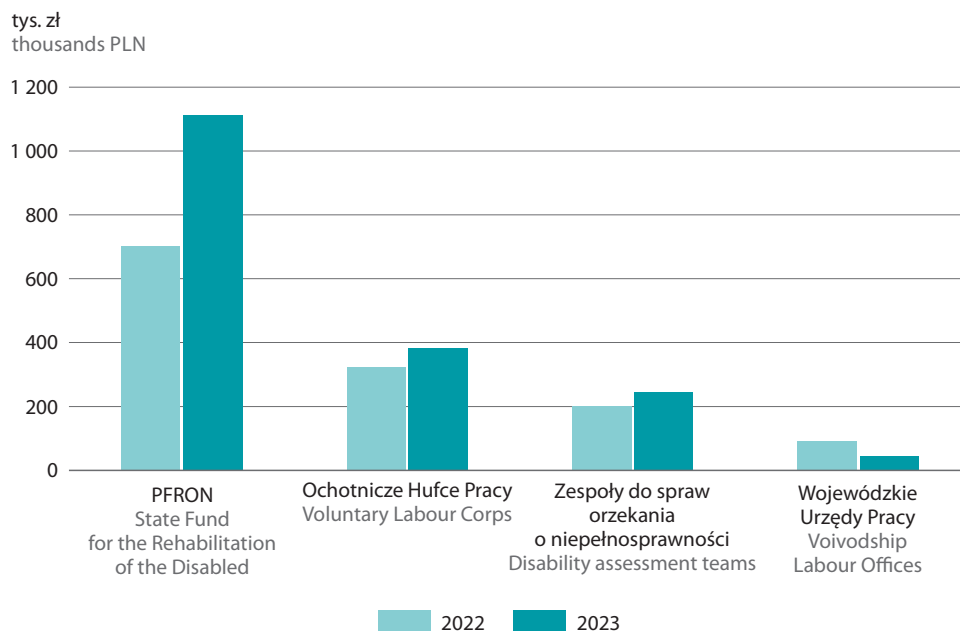
W 2023 r. na finansowanie domów pomocy społecznej przekazano 1 221 mln zł (o 346 mln zł więcej, niż w 2022 r.). Zanotowano dalszy wzrost wydatków na ośrodki wsparcia oraz w dziale 85228 na usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze, na które wydatkowano odpowiednio – 1 006 mln zł (o 140 mln zł więcej) i 231 mln zł (o 33 mln więcej).

Wzrosły również o 20 mln zł wydatki na ośrodki pomocy społecznej (591 mln zł) i o 2 mln zł wydatki przeznaczone na dział 85231 pomoc dla cudzoziemców (134 mln zł).

Duży spadek w pozostałych działach spowodowany był zmniejszeniem wydatków w dziale 85295 – pozostała działalność – na dotacje celowe przekazywane z budżetu państwa na realizację zadań bieżących z zakresu administracji rządowej oraz innych zadań zleconych gminie ustawami (z 2,6 mld zł w 2022 r. na 116 mln zł w 2023 r.).

W 2023 r. z wydatków w dziale „852 Pomoc społeczna” na 1 mieszkańca Polski przypadało 142 zł, wobec 196 zł w 2022 r.

Wykres 42. Wydatki z budżetu państwa w dziale 853 według wybranych rozdziałów budżetowych
Chart 42. Expenditures of the state budget in budge division 853 by selected budget chapters

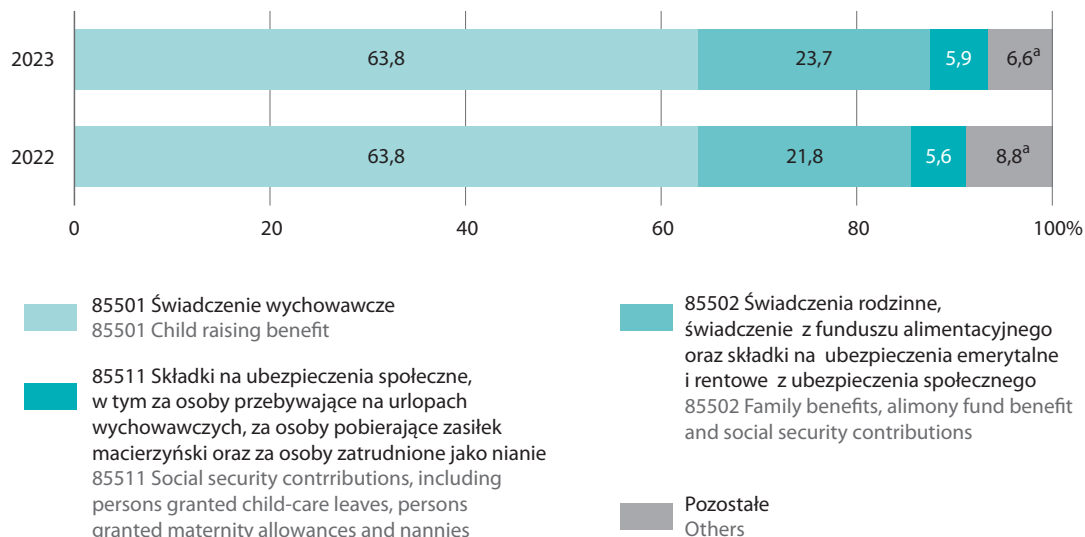
Źródło: dane Ministerstwa Finansów.
 Source: data of the Ministry of Finance.

Wydatki w dziale „853 Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej” zamknęły się kwotą 11 678 mln zł i były o prawie 6 848 mln zł wyższe od wydatków z 2022 r. (w poprzednim roku był z kolei widoczny znaczny spadek wydatków w tym dziale – o 11 mln zł). Tak wysoki wzrost wydatków był spowodowany zwiększeniem wydatków w rozdziale 85326 Fundusz Solidarnościowy²⁶, który stanowił 81,5% ogółu wydatków działu 853. W 2023 r. z budżetu państwa przekazano 9 517 mln zł tj. o 6 342 mln zł więcej na Fundusz Solidarnościowy, który finansowany jest nie tylko z dotacji budżetu państwa, lecz także m.in. ze składek ZUS i daniny solidarnościowej. W dziale „853 Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej” poza Funduszem Solidarnościowym największe kwoty przekazano do Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych oraz do Ochotniczych Hufców Pracy, na które wydatkowano odpowiednio – 1 113 mln zł (o 410 mln zł więcej) i 383 mln zł (o 59 mln zł więcej).

W 2023 r. z wydatków w dziale „853 Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej” na 1 mieszkańca Polski przypadało średnio 310 zł, wobec 128 zł w 2022 r.

²⁶ Dz.U. 2018 poz. 2192.

Wykres 43. Struktura wydatków z budżetu państwa w dziale 855
Chart 43. Structure of state budget expenditures in budget division 855

a W tym Rodzinny Kapitał Opiekuńczy 2022 r. – 5,5%; 2023 r. – 3,4%

a Of witch Family Care Capital 2022 – 5.5%; 2023 – 3.4%

Źródło: dane Ministerstwa Finansów.

Source: data of the Ministry of Finance.

W dziale „855 Rodzina”, w którym skumulowane zostały środki przeznaczone na wsparcie rodzin z dziećmi zrealizowano wydatki w kwocie 63 135 mln zł (o 51 mln zł więcej, niż w 2022 r.). Najwięcej środków z tego działu (63,8%) przeznaczono na wypłaty świadczenia wychowawczego – 40 251 mln zł²⁷. Z kolei na wypłaty świadczeń rodzinnych, świadczeń z funduszu alimentacyjnego oraz na składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe z ubezpieczenia społecznego za osoby otrzymujące świadczenie pielęgnacyjne, specjalny zasiłek opiekuńczy oraz zasiłek dla opiekuna (łącznie z kosztami obsługi świadczeń) wydatkowano 14 940 mln zł (23,7% wydatków). W ramach tego działu sfinansowano również składki na ubezpieczenie emerytalne i rentowe za osoby przebywające na urloпах wychowawczych, za osoby pobierające zasiłki macierzyńskie oraz za osoby zatrudnione jako nianie (3 731 mln zł). Z kolei niższe niż przed rokiem (o 1 276 mln zł) były wydatki na rodzinny kapitał opiekuńczy (RKO) – 2 160 mln zł, wobec 3 436 mln zł w 2022 r.

W 2023 r. z wydatków w dziale „855 Rodzina” na 1 mieszkańca Polski przypadało średnio 1 675 zł, wobec 1 668 zł w 2022 r.

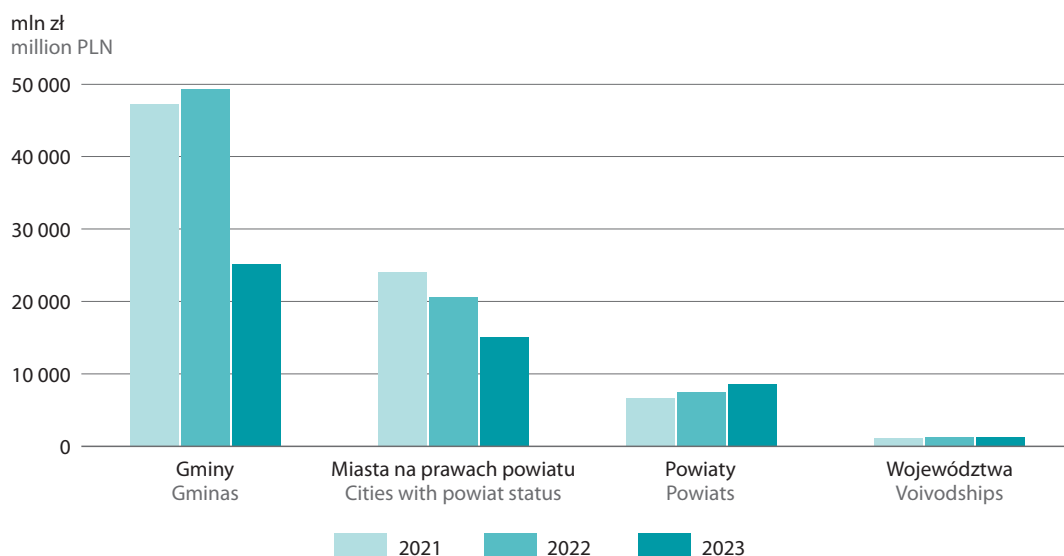
²⁷ Łącznie z kosztami realizacji świadczenia.

7.3.1. Wydatki jednostek samorządu terytorialnego w działach klasyfikacji budżetowej: „852 Pomoc społeczna”, „853 Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej” oraz „855 Rodzina”

7.3.1. Expenditures of local government entities in budget classification: "852 Social Assistance", "853 Other tasks in sphere of social policy", "855 Family"

W 2023 r. na finansowanie zadań w ramach działów 852, 853 i 855 z budżetów jednostek samorządowych wszystkich kategorii (gmin, miast na prawach powiatu, powiatów i województw samorządowych) przekazano (wraz ze środkami otrzymanymi z budżetu państwa) łącznie 49 990 mln zł, czyli o 28 636 mln zł, tj. o 36,4% mniej, niż przed rokiem. Udział wydatków z tych działów w strukturze wydatków budżetowych jednostek samorządowych ogółem stanowił 13,0% (22,2% w 2022 r.). Wzrost tego typu wydatków odnotowano w powiatach (o 1 161 mln zł, tj. o 15,6%) oraz w województwach (o 66 mln zł, tj. o 5,4%), a znaczący spadek – w gminach (o 24 304 mln zł – 49,2%) i miastach na prawach powiatu (o 5 559 mln zł – 27,0%). Na 1 mieszkańca Polski, z wydatków w działach 852, 853 i 855 poniesionych przez jednostki samorządowe w 2023 r. przypadało przeciętnie 1 326 zł (w 2022 r. – 2 079 zł).

Wykres 44. Wydatki jednostek samorządu terytorialnego w działach 852, 853 i 855
Chart 44. Expenditures of local government entities in budget divisions: 852, 853 and 855

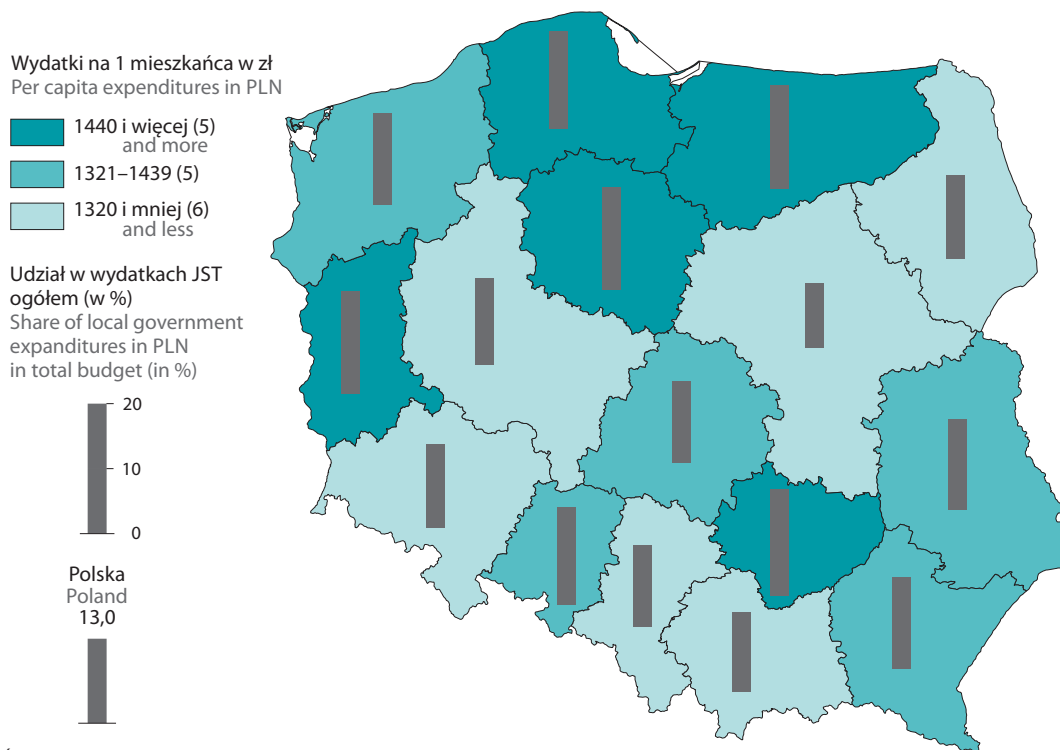

Źródło: dane Ministerstwa Finansów.
Source: data of the Ministry of Finance.

W dziale 852 zrealizowano 21 446 mln zł (42,9% łącznych wydatków jednostek samorządu terytorialnego), a w dziale 853 – 5 849 mln zł (11,7%) i było to mniej niż w roku poprzednim odpowiednio o 2 313 mln zł i 11 994 mln zł. W dziale 855 wydatkowano 22 694 mln zł (45,4%) i było to mniej niż w roku poprzednim o 14 330 mln zł.

Nie zmienił się rozkład województw, w których na finansowanie zadań z zakresu pomocy społecznej i wsparcia rodzin przeznaczono w przeliczeniu na 1 mieszkańca najwięcej środków. Były to nadal województwa: świętokrzyskie (1 611 zł), lubuskie (1 606 zł), warmińsko-mazurskie (1 588 zł), kujawsko-pomorskie (1 550 zł) i pomorskie (1 529 zł). W województwie świętokrzyskim wydatki zrealizowane w działach 852, 853 i 855 miały również największy udział w łącznych wydatkach budżetów (16,2%). Wydatki na 1 mieszkańca oraz udział wydatków w działach: 852, 853 i 855 w wydatkach ogółem jednostek samorządowych ilustruje mapa 12.

Mapa 12. Wydatki jednostek samorządu terytorialnego w działach 852, 853 i 855 na 1 mieszkańca w 2023 r.
 Map 12. Expenditure of local government entities in the budget divisions: 852, 853 and 855 per capita in 2023

Źródło: dane Ministerstwa Finansów.
 Source: data of the Ministry of Finance.

Z budżetów gmin w 2023 r. wydatkowano łącznie 25 077 mln zł (dział 852 – 9 331 mln zł, dział 853 – 1 900 mln zł, dział 855 – 13 846 mln zł), co stanowiło 50,2% łącznych wydatków budżetów samorządów terytorialnych. Prawie 46,2% łącznej kwoty wydatków w tych trzech działach przekazano w gminach na realizację świadczeń rodzinnych (łącznie z kosztami realizacji świadczeń). Wyплаты świadczeń rodzinnych, świadczeń z funduszu alimentacyjnego oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe z ubezpieczenia społecznego wyniosły 11 577 mln zł.

Z budżetów miast na prawach powiatu wydatki w działach 852, 853 i 855 w 2023 r. wyniosły łącznie 15 036 mln zł (dział 852 – 7 011 mln zł, dział 853 – 1 376 mln zł, dział 855 – 6 649 mln zł), co stanowiło 30,1% łącznych wydatków budżetów samorządów terytorialnych. Na wypłaty świadczeń rodzinnych, świadczeń z funduszu alimentacyjnego oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe z ubezpieczenia społecznego skierowano 3 702 mln zł, co stanowiło 24,6% wydatków w tych działach.

Wydatki powiatów zrealizowane w 2023 r. w działach 852, 853 i 855 wyniosły 8 590 mln zł (dział 852 – 4 781 mln zł, dział 853 – 1 745 mln zł, dział 855 – 2 063 mln zł), co stanowiło 17,2% łącznych wydatków budżetów samorządów terytorialnych. Zgodnie z zadaniami tej kategorii jednostek samorządowych zostały one przeznaczone głównie na finansowanie infrastruktury pomocy społecznej. Najwięcej środków wydatkowano na finansowanie domów pomocy społecznej – 3 741 mln zł, placówek opiekuńczo-wychowawczych – 1 028 mln zł i rodzin zastępczych – 987 mln zł.

Z budżetów województw samorządowych na wydatki w działach 852, 853 i 855 w 2023 r. przeznaczono 1 287 mln zł (dział 852 – 323 mln zł, dział 853 – 828 mln zł, dział 855 – 136 mln zł), co stanowiło 2,6% łącznych wydatków budżetów samorządów terytorialnych. W wydatkach dominowało finansowanie zadań zrealizowanych w ramach rozdziału „Pozostała działalność” – 530,1 mln zł (41,2% wydatków województw w tych trzech działach) oraz środki na funkcjonowanie wojewódzkich urzędów pracy – 419 mln zł (32,6%).

W 2023 r. w działach 852, 853 i 855 odnotowano wzrost wydatków z budżetu państwa o 6,4% w porównaniu z poprzednim rokiem, natomiast w wydatkach z budżetów jednostek samorządu terytorialnego wystąpił spadek o 36,4%.

Na realizację świadczenia wychowawczego przekazano 16 mln zł (o 11 575 mln zł mniej, niż w 2022 r.) z budżetu gmin oraz 7 mln zł (o 51 095 mln zł mniej, niż w 2022 r.) z budżetów miast na prawach powiatu. Spadek ten wynika z nowelizacji ustawy o pomocy państwa w wychowaniu dzieci i przeniesieniu ustalenia uprawnień do świadczenia wychowawczego oraz jego wypłatę z gmin oraz miast na prawach powiatu do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych. Z kolei znacząco zwiększyły się wydatki z budżetu państwa oraz jednostek samorządu terytorialnego na świadczenia rodzinne, świadczenie z funduszu alimentacyjnego oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe z ubezpieczenia społecznego (odpowiednio o 1 181 mln zł i 1 259 mln zł.)

Po raz kolejny odnotowano spadek wydatków na usuwanie klęsk żywiołowych – w budżecie państwa o 20 mln zł, a w budżetach jednostek samorządów terytorialnych o 22 mln zł.

Równocześnie zmniejszyły się wydatki na zasiłki stałe oraz zasiłki okresowe, celowe i pomoc w naturze oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe. W wydatkach budżetu państwa spadek blisko o 79 mln zł, a w wydatkach jednostek samorządów terytorialnych o ponad 40 mln zł.

Zarówno w wydatkach budżetu państwa jak i jednostkach samorządu terytorialnego wystąpił wzrost w porównaniu z rokiem poprzednim wydatków na domy pomocy społecznej (odpowiednio o 346 mln zł i 1 296 mln zł) i ośrodki wsparcia (odpowiednio o 140 mln zł i 234 mln zł). Zanotowano jednak spadek wydatków na rodziny zastępcze – o 109 mln zł w wydatkach budżetu państwa i 162 mln zł w wydatkach jednostek samorządu terytorialnego.

Zarówno w budżecie państwa, jak i budżetach samorządów odnotowano podobny wzrost wydatków na finansowanie zespołów do spraw orzekania o niepełnosprawności, natomiast widoczna jest znacząca różnica w finansowaniu Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych. W budżecie państwa wzrost wydatków wyniósł 410 mln zł, z kolei w budżetach jednostek samorządów terytorialnych –2 mln zł.

Uwagi metodologiczne

1. Źródła danych statystycznych

W ramach sprawozdawczości Głównego Urzędu Statystycznego badane były: instytucjonalna piecza zastępcza (formularz PS-01), rodzinna piecza zastępcza (formularz PS-02), zakłady stacjonarne pomocy społecznej (formularz PS-03).

W badaniu instytucjonalnej pieczy zastępczej gromadzone są przede wszystkim dane na temat placówek opiekuńczo-wychowawczych i placówek wsparcia dziennego, ich liczbie według typu placówki, liczbie dzieci i młodzieży przebywających w placówkach według stanu w dniu 31 grudnia oraz w ciągu roku, a także na temat wybranych cech społeczno-demograficznych wychowanków (PS-01).

W przypadku rodzinnej pieczy zastępczej przedmiotem badania jest liczba rodzin poszczególnych typów oraz rodzinnych domów dziecka (RDD), liczba dzieci przebywających w rodzinach zastępczych i RDD według stanu na dzień 31 grudnia, a także wybrane cechy społeczno-demograficzne dzieci oraz osób pełniących funkcję rodziny zastępczej i RDD (PS-02). Sprawozdania sporządzane są zbiorczo dla poszczególnych typów rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka przez powiatowe centra pomocy rodzinie i miejskie ośrodki pomocy społecznej.

W sprawozdaniu dotyczącym zakładów stacjonarnych pomocy społecznej gromadzone są dane o ich liczbie i miejscach, o liczbie mieszkańców według płci i wieku oraz źródłach finansowania pobytu (np. z emerytury lub renty, zasiłku stałego pomocy społecznej, pełna odpłatność gminy/budżetu państwa itp.) w poszczególnych rodzajach i typach placówek. Ponadto zbierane są dane o liczbie osób oczekujących na umieszczenie w zakładach, jak również liczbie osób pracujących w placówkach według zawodów (PS-03).

Informacja o działalności instytucjonalnych form opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 (liczba placówek i miejsc, liczba dzieci tam przebywających z uwzględnieniem ich wieku i płci, zatrudniony personel) pochodzi ze sprawozdania RKZ-4G sporządzanego przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, które zastąpiło obowiązujący do 2022 r. formularz OD-1 „Żłobki i kluby dziecięce”.

Dane dotyczące Programu „Rodzina 500 plus” oraz niektórych innych form wspierania rodziny (asystenci rodziny, poradnictwo specjalistyczne, rodziny wspierające), świadczenia rodzinne pochodzą z Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej oraz z Zakładu Ubezpieczeń Społecznych.

Źródłem wiedzy o świadczeniach pomocy społecznej jest roczne sprawozdanie Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z udzielonych świadczeń pomocy społecznej - pieniężnych, w naturze i usługach za styczeń – grudzień 2023 (MRiPS-03). Jak zapisano w objaśnieniach do sprawozdania MRiPS-03: „Kwota łączna świadczeń w danym okresie sprawozdawczym jest wielkością teoretyczną, tzn. nie uwzględnia sytuacji, gdy dane świadczenia z różnych przyczyn nie są wypłacone. Ponadto wielkości w sprawozdaniu nie są korygowane o refundacje ani o zwroty w wyniku nienależnie pobranych świadczeń”.

Dane na temat liczby ubezpieczonych zgłoszonych do ubezpieczenia zdrowotnego z tytułu sprawowania opieki nad dziećmi na podstawie umowy uaktywniającej w rozumieniu ustawy z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 (nianie) zostały pozyskane z Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, natomiast dane o dziennych opiekunach – z Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.

Informacje dotyczące wydatków z budżetu państwa i z budżetów samorządów terytorialnych zostały opracowane na podstawie danych Ministerstwa Finansów, pochodzących z rocznego sprawozdania z wykonania planu wydatków budżetu państwa (Rb-28) i rocznego sprawozdania z wykonania planu wydatków budżetowych jednostek samorządu terytorialnego – (Rb-28S).

Podstawę prawną określającą procesy związane z gromadzeniem i rozdysponowaniem środków publicznych w budżecie państwa oraz w budżetach jednostek samorządu terytorialnego (gmin, miast na prawach

powiatu, powiatów, województw) dla lat 2019–2023 stanowiła ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (tekst jednolity Dz. U. z 2023 r. poz. 1270, z późniejszymi zmianami) .

Dane o wydatkach budżetowych według działów w latach 2019–2023 opracowano zgodnie z klasyfikacją dochodów i wydatków budżetowych obowiązującą na mocy rozporządzeń Ministra Finansów z lat 2019–2023.

2. Podstawowe wyjaśnienia metodologiczne

1. Funkcjonowanie pieczy zastępczej, w tym placówek opiekuńczo-wychowawczych, rodzin zastępczych, jak również placówek wsparcia dziennego określa ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej z 9 czerwca 2011 r. (tekst jednolity Dz. U. 2024 r. poz. 177).

2. Obecny system pomocy społecznej funkcjonuje od 1 maja 2004 r. w oparciu o ustawę z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (tekst jednolity Dz. U. 2024, poz. 1283), według której dokonano podziału na świadczenia pieniężne i niepieniężne. Prawo do świadczeń w tym systemie przysługuje osobom i rodzinom, które nie są w stanie same pokonać trudnych sytuacji życiowych, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości. Podstawowym warunkiem przyznania pomocy jest zaistnienie jednego z problemów określonych w ustawie, a w przypadku świadczeń pieniężnych - dochód, którego wysokość nie przekracza kryteriów dochodowych ustalonych w oparciu o próg interwencji socjalnej²⁸. W przypadku niektórych świadczeń kryterium dochodowe może być podwyższone uchwałą rady gminy.

3. Aktualny system świadczeń rodzinnych został wprowadzony 1 maja 2004 r. Podstawę prawną systemu stanowi ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (tekst jednolity Dz. U. 2024, poz. 323). Głównym źródłem informacji o funkcjonowaniu ustawy są przygotowywane przez gminy raz na kwartał sprawozdania z realizacji zadań przewidzianych w ustawie o świadczeniach rodzinnych. Sprawozdania mają charakter rzeczowo-finansowy, a ich zakres określa rozporządzenie Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej. w sprawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu świadczeń rodzinnych.

4. Funkcjonujący od 1 kwietnia 2016 r. Program „Rodzina 500 plus” to system świadczeń uregulowany w ustawie z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowaniu dzieci (Dz.U. 2024, poz. 421). Od 1 lipca 2019 r. świadczenie wychowawcze przysługuje na każde dziecko do ukończenia 18 roku życia, bez względu na dochód osiągany przez rodzinę; również od tej daty nie są gromadzone informacje o liczbie pobierających je rodzin. Od 1 czerwca 2022 r. świadczenie wychowawcze otrzymują dzieci w pieczy zastępczej (do 31 maja 2022 r. były to dodatki w kwocie równej wysokości świadczenia wychowawczego). Świadczenie wychowawcze jest finansowane z budżetu państwa i nie podlega opodatkowaniu z tytułu podatku dochodowego od osób fizycznych. Od 1 czerwca 2022 r. rozpatrywaniem wniosków oraz przyznawaniem i wypłatą świadczeń wychowawczych zajmuje się Zakład Ubezpieczeń Społecznych.

5. Placówki opieki nad małym dzieckiem działają zgodnie z ustawą z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 (tekst jednolity Dz. U. 2024, poz. 338).

6. Ustawa z dnia 5 grudnia 2014 r. o Karcie Dużej Rodziny reguluje wszystkie kwestie dotyczące tej tematyki (tekst jednolity Dz. U. 2023, poz. 2424, z późniejszymi zmianami).

7. Wymienione w badaniu PS-03 poszczególne rodzaje udogodnień nie muszą spełniać wymogów zawartych w rozporządzeniu Ministra Infrastruktury z 12 kwietnia 2002 r.

8. Począwszy od 2007 r., w badaniu zakładów stacjonarnych wprowadzono zmiany metodologiczne, wynikające z przepisów ustawy o pomocy społecznej. Uwzględniono fakt, że część placówek, szczególnie domy pomocy społecznej, może świadczyć usługi dla więcej niż jednej grupy mieszkańców. W wielu przypadkach mówienie o zakładzie, np. dla osób w podeszłym wieku było nieadekwatne do sytuacji, bowiem znajdował się tam również „oddział” dla osób, np. przewlekłe somatycznie chorych. Często zakład ten liczony był dwa

²⁸ Progi interwencji socjalnej jest ustalany na podstawie badania przeprowadzonego z uwzględnieniem zawartości koszyka dóbr i usług zapewniających zaspokojenie potrzeb egzystencjalnie niezbędnych oraz wysokości cen towarów i usług.

razy. Otrzymano informację zarówno o liczbie zakładów liczonych jeden raz, tj. równej liczbie podmiotów sprawozdawczych, jak również o liczbie zakładów uwzględniającej „oddziały” w obrębie placówek. W publikacji prezentowane są obie te informacje.

9. Podziału na województwa dokonano według lokalizacji jednostek.

10. Ze względu na zaokrąglenia niektóre wartości w publikacji mogą się nie sumować.

11. Dane ludnościowe w publikacji zostały przeliczone w oparciu o wyniki NSP 2021, z czego mogą wynikać drobne różnice w stosunku do wskaźników poprzednio opublikowanych.

3. Podstawowe definicje²⁹

Instytucjonalna piecza zastępcza

1. **Instytucjonalna piecza zastępcza** – jest sprawowana w formie:

- placówki opiekuńczo-wychowawczej;
- regionalnej placówki opiekuńczo-terapeutycznej;
- interwencyjnego ośrodka preadopcyjnego.

2. **Placówka opiekuńczo-wychowawcza** – zapewnia dziecku pozbawionemu całkowicie lub częściowo opieki rodzicielskiej całodobową ciągłą lub okresową opiekę i wychowanie oraz zaspokaja jego niezbędne potrzeby, w szczególności emocjonalne, rozwojowe, zdrowotne, bytowe, społeczne, religijne, a także gwarantuje korzystanie z przysługujących świadczeń zdrowotnych i kształcenia na podstawie odrębnych przepisów. Placówką kieruje dyrektor. Wyróżniamy następujące typy placówek:

- **placówka socjalizacyjna** – zapewnia dziecku całodobową opiekę i wychowanie oraz zaspokaja jego niezbędne potrzeby, w szczególności emocjonalne, rozwojowe, zdrowotne, bytowe, społeczne i religijne; realizuje przygotowany we współpracy z asystentem rodziny plan pomocy dziecku; umożliwia kontakt dziecka z rodzicami i innymi osobami bliskimi; podejmuje działania w celu powrotu dziecka do rodziny; zapewnia dziecku dostęp do kształcenia dostosowanego do jego wieku i możliwości rozwojowych; obejmuje dziecko działaniami terapeutycznymi; zapewnia korzystanie z przysługujących świadczeń zdrowotnych;
- **placówka interwencyjna** – zapewnia doraźną opiekę nad dzieckiem w czasie trwania sytuacji kryzysowej, w szczególności placówka jest obowiązana przyjąć dziecko w przypadkach wymagających natychmiastowego zapewnienia mu opieki;
- **placówka rodzinna** – wychowuje dzieci w różnym wieku, w tym dorastające i usamodzielniające się; umożliwia wspólne wychowanie i opiekę licznemu rodzeństwu; w tym samym czasie w placówce może przebywać nie więcej niż 8 wychowanków;
- **placówka specjalistyczno-terapeutyczna** – sprawuje opiekę nad dzieckiem o indywidualnych potrzebach, w szczególności: legitymującym się orzeczeniem o niepełnosprawności albo orzeczeniem o umiarkowanym lub znacznym stopniu niepełnosprawności, wymagającym stosowania specjalnych metod wychowawczych i specjalistycznej terapii; wymagającym wyrównywania opóźnień rozwojowych i edukacyjnych; placówka zapewnia zajęcia wychowawcze, socjoterapeutyczne, korekcyjne, kompensacyjne, logopedyczne, terapeutyczne, rekompensujące braki w wychowaniu w rodzinie i przygotowujące do życia społecznego, a dzieciom niepełnosprawnym – także odpowiednią rehabilitację i zajęcia rewalidacyjne;
- **placówka łącząca zadania placówek** – zapewnia opiekę oraz wychowanie poprzez realizację zadań przewidzianych dla placówki typu: socjalizacyjnego, interwencyjnego i specjalistyczno-terapeutycznego.

²⁹ Definicje zaczerpnięto z ustaw: o pomocy społecznej, o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, o świadczeniach rodzinnych, o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3.

3. Regionalna placówka opiekuńczo-terapeutyczna – umieszczane są w niej dzieci, które ze względu na stan zdrowia wymagają stosowania specjalistycznej opieki i rehabilitacji i nie mogą zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej lub w placówce opiekuńczo-wychowawczej. W tym samym czasie można w niej umieścić nie więcej niż 30 dzieci.

4. Interwencyjny ośrodek preadopcyjny – umieszcza się w nim dzieci do ukończenia pierwszego roku życia, które wymagają specjalistycznej opieki i w okresie oczekiwania na przysposobienie nie mogą zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej. W ośrodku, w tym samym czasie, można umieścić nie więcej niż 20 dzieci.

Wspieranie rodziny

5. Placówka wsparcia dziennego wspiera funkcje opiekuńcze i wychowawcze rodziny. Może być prowadzona w formie:

- opiekuńczej, w tym kół zainteresowań, świetlic, klubów i ognisk wychowawczych; zapewnia dziecku opiekę i wychowanie, pomoc w nauce, organizację czasu wolnego, zabawę i zajęcia sportowe oraz rozwój zainteresowań;
- specjalistycznej – organizuje zajęcia socjoterapeutyczne, terapeutyczne, korekcyjne, kompensacyjne oraz logopedyczne; realizuje indywidualny program korekcyjny, program psychokorekcyjny lub psychoprophylaktyczny, w szczególności terapię pedagogiczną, psychologiczną i socjoterapię;
- pracy podwórkowej – realizowanej przez wychowawcę, polegającej na działaniach animacyjnych i socjoterapeutycznych;
- w połączonych formach, tj. łączących zadania placówki opiekuńczej, specjalistycznej i pracy podwórkowej.

6. Rodzina wspierająca – rodzina, której zadaniem jest pomoc rodzinie przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych. Przy współpracy asystenta rodziny, pomaga ona w opiece i wychowaniu dziecka, prowadzeniu gospodarstwa domowego, kształtowaniu i wypełnianiu podstawowych ról społecznych.

7. Asystent rodziny – osoba wspierająca rodzinę w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, pokonaniu trudności życiowych, zwłaszcza dotyczących opieki i wychowania dzieci. Prowadzi pracę z rodziną za jej zgodą w miejscu jej zamieszkania lub w miejscu wskazanym przez rodzinę, motywując ją do pracy nad sobą, wprowadzenia zmian, aktywnego współdziałania w realizacji planu pracy. Liczba rodzin, z którymi może w tym samym czasie prowadzić pracę nie może przekroczyć 15 rodzin.

8. Świadczenia w ramach Programu „Rodzina 500 plus”:

- **Świadczenie wychowawcze** – przysługuje rodzicom lub opiekunom na każde dziecko do ukończenia 18. roku życia, bez względu na dochód osiągany przez rodzinę a także od 1 czerwca 2022 r. na dzieci umieszczone w pieczy zastępczej. Świadczenie wypłacane było w wysokości 500 zł netto.
- Do 31 maja 2022 r. na podstawie ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, na dzieci umieszczone w pieczy zastępczej przysługiwały dodatki – prawo do **dodatku wychowawczego** posiadała rodzina zastępcza i prowadzący rodzinny dom dziecka, do **dodatku do zryczałtowanej kwoty** – dyrektor placówki opiekuńczo-wychowawczej typu rodzinnego, zaś do **dodatku w wysokości świadczenia wychowawczego** – prowadzący pozostałe placówki instytucjonalnej pieczy zastępczej. Dodatki zastąpione zostały świadczeniem wychowawczym.

9. Karta Dużej Rodziny – to projekt Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, który rozpoczął się w czerwcu 2014 r. Głównym celem programu jest zapewnienie posiadaczom karty bardziej korzystnego, od ogólnie obowiązującego, dostępu do towarów i usług oraz innych form aktywności. Zniżki mogą być oferowane przez instytucje publiczne lub partnerów handlowych. Prawo do posiadania Karty Dużej Rodziny

przysługuje członkowi rodziny wielodzietnej, przez którą rozumie się rodzinę, w której rodzic (rodzice) lub małżonek rodzica mają lub mieli na utrzymaniu łącznie co najmniej troje dzieci bez względu na ich wiek.

Rodzinna piecza zastępcza

10. **Rodzinna piecza zastępcza** sprawowana jest w przypadku niemożności zapewnienia dziecku opieki i wychowania przez rodziców. Polega na pracy z rodziną, ukierunkowanej na umożliwienie powrotu dziecka do rodziny. W sytuacji, gdy jest to niemożliwe, prowadzone są działania pozwalające na przysposobienie dziecka lub przygotowanie go do samodzielnego i odpowiedzialnego życia poprzez zaspokojenie potrzeb bytowych, zdrowotnych, emocjonalnych, edukacyjnych, kulturalno-rekreacyjnych i religijnych.

Formami rodzinnej pieczy zastępczej są:

- rodzina zastępcza;
- rodzinny dom dziecka.

11. **Rodzina zastępcza** – zapewnia opiekę i wychowanie dzieciom pozbawionym całkowicie lub częściowo opieki rodzicielskiej. Wyróżniamy następujące typy rodzin zastępczych:

- **rodzina zastępcza spokrewniona** – tworzona przez wstępnych lub rodzeństwo dziecka; przysługuje jej pomoc finansowa na utrzymanie dziecka;
- **rodzina zastępcza niezawodowa** – tworzona przez osoby, które nie są wstępnymi lub rodzeństwem dziecka; przysługuje jej świadczenie pieniężne na pokrycie kosztów utrzymania każdego umieszczonego w niej dziecka; w rodzinie umieszcza się w tym samym czasie nie więcej niż 3 dzieci (z wyjątkiem liczego rodzeństwa);
- **rodzina zastępcza zawodowa** – tworzona przez osoby, które nie są wstępnymi lub rodzeństwem dziecka; oprócz świadczenia pieniężnego na pokrycie kosztów utrzymania każdego umieszczonego w niej dziecka otrzymuje ona także wynagrodzenie z tytułu pełnienia funkcji rodziny zastępczej; w rodzinie tej umieszcza się w tym samym czasie nie więcej niż 3 dzieci (z wyjątkiem liczego rodzeństwa); może działać m.in. jako:
 - **rodzina zastępcza zawodowa pełniąca funkcję pogotowia rodzinnego** – przyjmuje dziecko na podstawie orzeczenia sądu, w przypadku gdy dziecko zostało doprowadzone przez Policję lub Straż Graniczną, na wniosek rodziców, dziecka lub innej osoby, w przypadku bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia dziecka w związku z przemocą w rodzinie³⁰;
 - **rodzina zastępcza zawodowa specjalistyczna** – umieszcza się w niej w szczególności: dzieci legitymujące się orzeczeniem o niepełnosprawności lub orzeczeniem o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, dzieci na podstawie art. 6 ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich³¹, małoletnie matki z dziećmi.

12. **Rodzinny dom dziecka (RDD)** tworzą małżonkowie lub osoba niepozostająca w związku małżeńskim. W tym samym czasie może w nim przebywać nie więcej niż 8 dzieci (z wyjątkiem liczego rodzeństwa).

13. **Koordynator rodzinnej pieczy zastępczej** opiekuje się rodzinami zastępczymi i rodzinnymi domami dziecka. Pomaga opracować plan pomocy umieszczonym dzieciom, zapewnia dostęp do właściwych specjalistów. Zajmuje się etapem usamodzielnienia się wychowanków i wspiera osoby już pełnoletnie. Do zadań koordynatora należy również informowanie ośrodków adopcyjnych o dzieciach, które mają uregulowaną sytuację prawną i mogą zostać adoptowane. Koordynator może mieć pod opieką nie więcej niż 15 rodzin lub rodzinnych domów dziecka.

³⁰ Art. 12a ustawy z dnia 29 VII 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (tekst jednolity Dz.U. 2024, poz. 424).

³¹ Ustawa z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (tekst jednolity Dz.U. 2024 r. poz. 978).

Opieka nad dziećmi w wieku do lat 3

14. **Opieka nad dziećmi w wieku do lat 3** organizowana jest w formie żłobka, klubu dziecięcego, a także sprawowana przez dziennego opiekuna oraz nianię.

15. **Żłobek** – instytucja wpisana do rejestru żłobków i klubów dziecięcych prowadzonego przez wójta, burmistrza lub prezydenta miasta, w której sprawowana jest opieka nad dziećmi w wieku od ukończenia 20 tygodnia życia, w wymiarze do 10 godzin względem każdego dziecka.

16. **Klub dziecięcy** – instytucja wpisana do rejestru żłobków i klubów dziecięcych prowadzonego przez wójta, burmistrza lub prezydenta miasta, w której sprawowana jest opieka nad dziećmi w wieku od ukończenia 1 roku życia, w wymiarze do 10 godzin względem każdego dziecka.

17. **Inna jednostka**³² – podmiot inny niż żłobek i klub dziecięcy prowadzący działalność gospodarczą polegającą na sprawowaniu opieki nad dziećmi; zobowiązany w okresie do 3 lat od dnia wejścia w życie ustawy o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 (od 4 kwietnia 2011 r.), do spełnienia warunków określonych w ustawie i wpisania się do rejestru żłobków i klubów dziecięcych.

18. **Dzienny opiekun** – osoba fizyczna zatrudniana przez gminę na podstawie umowy o świadczenie usług, do której zgodnie z przepisami Kodeksu cywilnego stosuje się przepisy dotyczące zlecenia. Dzienny opiekun sprawuje opiekę nad dziećmi w wieku od ukończenia 20 tygodnia życia.

19. **Niania** – osoba fizyczna sprawująca opiekę nad dziećmi na podstawie umowy o świadczenie usług, do której zgodnie z przepisami Kodeksu cywilnego stosuje się przepisy dotyczące zlecenia, zwanej „umową uaktywniającą”. Niania sprawuje opiekę nad dziećmi w wieku od ukończenia 20 tygodnia życia. Umowa uaktywniająca zawierana jest w formie pisemnej między nianią a rodzicami albo rodzicem samotnie wychowującym dziecko. ZUS opłaca składki za nianię od kwoty wynagrodzenia nie większej niż wysokość minimalnego wynagrodzenia za pracę, zaś od nadwyżki tej kwoty, składki płaci rodzic dziecka.

Świadczenia rodzinne

20. **Świadczeniami rodzinnymi są:**

- zasiłek rodzinny;
- dodatki do zasiłku rodzinnego;
- świadczenia opiekuńcze: zasiłek pielęgnacyjny, specjalny zasiłek opiekuńczy, świadczenie pielęgnacyjne;
- zapomogi związane z urodzeniem się dziecka;
- świadczenie rodzicielskie.

Głównymi kryteriami uprawniającymi do świadczeń rodzinnych są: posiadanie dziecka na utrzymaniu oraz przeciętny miesięczny dochód, w przeliczeniu na osobę w rodzinie. Niezależnie od dochodu przyznawane są: zasiłek pielęgnacyjny i świadczenie pielęgnacyjne.

21. **Zasiłek rodzinny** – ma na celu częściowe pokrycie wydatków na utrzymanie dziecka i przysługuje: rodzicom, jednemu z rodziców albo opiekunowi prawnemu dziecka, opiekunowi faktycznemu dziecka, osobie uczącej się do ukończenia 24 roku życia. Zasiłek przysługuje na dziecko do ukończenia 18 lat. Jeżeli dziecko nie kontynuuje nauki, to z dniem osiągnięcia 18 lat, rodzic traci prawo do zasiłku rodzinnego na to

³² Pojęcie zostało pozostawione ze względu na prezentację w tablicach danych z lat ubiegłych, w których istniały takie formy opieki nad dziećmi do lat 3.

dziecko. Stosowane w ustawie o świadczeniach rodzinnych określenie „do ukończenia 18 lat” odpowiada – w sporządzanym przez GUS bilansie ludności – grupie wieku do lat 17 włącznie. Przyznanie prawa do zasiłku rodzinnego uzależnione jest m.in. od spełnienia kryterium dochodowego. Osobie uprawnionej do zasiłku rodzinnego przysługują dodatki (można pobierać jednocześnie kilka dodatków) z następujących tytułów:

- urodzenia dziecka (świadczenie jednorazowe);
- opieki nad dzieckiem w okresie korzystania z urlopu wychowawczego;
- samotnego wychowywania dziecka;
- wychowywania dziecka w rodzinie wielodzietnej;
- kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego;
- rozpoczęcia roku szkolnego;
- podjęcia przez dziecko nauki poza miejscem zamieszkania.

22. Świadczenia opiekuńcze – świadczenie pielęgnacyjne, zasiłek pielęgnacyjny i specjalny zasiłek opiekuńczy.

23. Świadczenie pielęgnacyjne – przysługuje osobom, na których zgodnie z przepisami ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy³³ ciąży obowiązek alimentacyjny (rodzice dziecka, krewni w linii prostej, rodzina zastępcza spokrewniona z dzieckiem), a także opiekunowi faktycznemu dziecka (osoba, która opiekując się dzieckiem wystąpiła do sądu o przysposobienie tego dziecka), jeżeli rezygnują lub nie podejmują pracy zawodowej, by zajmować się osobą niepełnosprawną wymagającą szczególnej opieki.

24. Zasiłek pielęgnacyjny – przeznaczony jest dla niepełnosprawnych dzieci i niepełnosprawnych osób dorosłych oraz dla osób, które ukończyły 75 lat. Do zasiłku pielęgnacyjnego nie mają prawa osoby, które nabyły uprawnienie do dodatku pielęgnacyjnego³⁴ wypłacanego przy emeryturze lub rencie z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Przyznawany jest nie na okres zasiłkowy, lecz na okres ważności orzeczenia o niepełnosprawności lub stopniu niepełnosprawności.

25. Specjalny zasiłek opiekuńczy – przyznawany jest osobom, na których zgodnie z przepisami ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy ciąży obowiązek alimentacyjny oraz małżonkom, jeżeli nie podejmują lub rezygnują z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w celu sprawowania stałej opieki nad osobą legitymującą się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności albo orzeczeniem o niepełnosprawności łącznie ze wskazaniami: konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji oraz konieczności stałego współudziału na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji.

26. Zapomogi wypłacane w związku z urodzeniem się dziecka – jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia się dziecka tzw. „becikowe” przysługująca od 2013 r. zależnie od dochodu rodziny, finansowana ze środków budżetu państwa oraz zapomoga wypłacana przez gminę ze środków własnych, o której wypłacie decyduje sama, określając jej wysokość i kryteria otrzymania.

27. Świadczenie rodzicielskie – od 2016 r. forma wsparcia finansowego rodziców i opiekunów dzieci, którzy nie otrzymują zasiłku macierzyńskiego. Do grona tych osób można zaliczyć studentów, osoby bezrobotne, pracujących na umowach cywilnoprawnych, którzy nie opłacają składki na dobrowolne ubezpieczenie chorobowe, osoby prowadzące pozarolniczą działalność gospodarczą, jeżeli nie pobierają zasiłku macierzyńskiego.

³³ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (tekst jednolity Dz. U. 2023, poz. 2809, z późn.zm.).

³⁴ Dodatek pielęgnacyjny przysługuje osobie uprawnionej do emerytury lub renty, jeśli uznano ją za całkowicie niezdolną do pracy oraz do samodzielnej egzystencji albo ukończyła 75 lat.

28. **Rodzinę**³⁵ w rozumieniu ustawy o świadczeniach rodzinnych tworzą: małżonkowie, rodzice dzieci, opiekun faktyczny oraz pozostające na utrzymaniu dzieci w wieku do ukończenia 25 roku życia, a także dziecko, które ukończyło 25 rok życia i legitymuje się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności, jeżeli w związku z tą niepełnosprawnością rodzinie przysługuje świadczenie pielęgnacyjne.

29. **Rodziną wielodzietną** w rozumieniu ustawy o świadczeniach rodzinnych jest rodzina wychowująca troje lub więcej dzieci mająca prawo do zasiłku rodzinnego.

30. **Dziecko na utrzymaniu** – dziecko pozostające na utrzymaniu do ukończenia 25 roku życia – własne, małżonka, dziecko, w sprawie którego toczy się postępowanie o przysposobienie lub dziecko znajdujące się pod opieką prawną.

31. **Dziecko niepełnosprawne** – dziecko w wieku do ukończenia 16 roku życia, które posiada orzeczenie o niepełnosprawności określone w ustawie o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych³⁶.

32. **Osoba niepełnosprawna** – osoba w wieku 16 lat lub więcej, legitymująca się orzeczeniem o znacznym (a w określonych przypadkach umiarkowanym) stopniu niepełnosprawności określonym w ustawie o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych.

Pomoc społeczna

33. **Pomoc społeczna** – instytucja polityki społecznej państwa, mająca na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości. Pomoc społeczną organizują organy administracji rządowej i samorządowej, współpracując w tym zakresie, na zasadzie partnerstwa, z organizacjami społecznymi i pozarządowymi, Kościołem Katolickim, innymi kościołami, związkami wyznaniowymi oraz osobami fizycznymi i prawnymi. Pomoc społeczna wspiera osoby i rodziny w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwia im życie w warunkach odpowiadających godności człowieka.

34. **Dom pomocy społecznej** – świadczy usługi bytowe, opiekuńcze, wspomagające i edukacyjne na poziomie obowiązującego standardu, określonego w rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 23 sierpnia 2012 r. w sprawie domów pomocy społecznej (Dz. U. 2023, poz. 2355 z późn.zm.) przeznaczona dla osób wymagających całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności, niemogących samodzielnie funkcjonować w codziennym życiu. Pobyt w domu jest odpłatny. Placówki przeznaczone są dla: osób w podeszłym wieku, osób przewlekłe somatycznie chorych, osób przewlekłe psychicznie chorych, dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie, dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, osób niepełnosprawnych fizycznie oraz osób uzależnionych od alkoholu.

Kategorie placówek badane na formularzu PS-03 „Sprawozdanie zakładu stacjonarnego pomocy społecznej” obejmują następujące placówki stacjonarne:

- domy pomocy społecznej;
- rodzinne domy pomocy;
- placówki zapewniające całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekłe chorym, w podeszłym wieku, prowadzone w ramach działalności gospodarczej lub statutowej;
- środowiskowe domy samopomocy i inne ośrodki dla osób z zaburzeniami psychicznymi, które posiadają miejsca całodobowego pobytu;
- domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży;

³⁵ Art. 18 Konstytucji RP stanowi: „Małżeństwo jako związek kobiety i mężczyzny, rodzina, macierzyństwo, rodzicielstwo znajdują się pod ochroną i opieką Rzeczypospolitej Polskiej”.

³⁶ Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. (tekst jednolity Dz. U. 2024, poz. 44).

- noclegownie;
- schroniska dla bezdomnych;
- pozostałe, tj. placówki typu centrum wsparcia rodziny oraz centrum interwencji kryzysowej, udzielające wsparcia, w tym schronienia osobom i rodzinom w stanie kryzysu.

35. **Rodzinny dom pomocy** – świadczy całodobowe usługi bytowe i opiekuńcze osobom wymagającym z powodu wieku lub niepełnosprawności pomocy innych osób.

36. **Placówka zapewniająca całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekłe chorym lub osobom w podeszłym wieku, działająca na podstawie przepisów o działalności gospodarczej lub statutowej** – świadczy, po uzyskaniu zezwolenia wojewody, usługi opiekuńcze i bytowe.

37. **Dom dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży** – zapewnia całodobowy, okresowy pobyt matkom z małoletnimi dziećmi i kobietom w ciąży, a także ojcom z małoletnimi dziećmi i innym osobom sprawującym opiekę nad dziećmi, które są dotknięte przemocą lub znajdują się w innej sytuacji kryzysowej.

38. **Osoba bezdomna** – niezamieszkująca w lokalu mieszkalnym³⁷ i niezameldowana na pobyt stały³⁸ lub zameldowana, ale w lokalu, w którym nie ma możliwości zamieszkania.

39. **Schronisko dla bezdomnych** – budynek lub wyodrębnione części budynku, przeznaczone do udzielania całodobowego schronienia osobom bezdomnym wraz z pomieszczeniami pomocniczymi niezbędnymi do prawidłowego funkcjonowania obiektu.

40. **Noclegownia** – budynek, lub wyodrębnione części budynku, przeznaczone do udzielania noclegu osobom bezdomnym, wraz z pomieszczeniami pomocniczymi niezbędnymi do prawidłowego funkcjonowania obiektu.

41. **Umieszczeni** (w ciągu roku) w domu /zakładzie pomocy społecznej – osoby, które trafiły do placówki po raz pierwszy w danym roku.

42. **Świadczenia pomocy społecznej** – przybierają formę świadczeń pieniężnych (zasiłek stały, zasiłek okresowy, zasiłek celowy, specjalny zasiłek celowy, zasiłek i pożyczka na ekonomiczne usamodzielnienie, pomoc pieniężna na usamodzielnienie oraz na kontynuowanie nauki, świadczenie pieniężne na utrzymanie i pokrycie wydatków związanych z nauką języka polskiego dla uchodźców) oraz świadczeń niepieniężnych (praca socjalna, bilet kredytowany, składki na ubezpieczenie zdrowotne, składki na ubezpieczenia społeczne, pomoc rzeczowa, w tym na ekonomiczne usamodzielnienie, sprawienie pogrzebu, poradnictwo specjalistyczne, interwencja kryzysowa, schronienie, posiłek, niezbędne ubranie, usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania, w ośrodkach wsparcia oraz w rodzinnych domach pomocy, specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania oraz w ośrodkach wsparcia, mieszkanie chronione, pobyt i usługi w domu pomocy społecznej, pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, w tym w mieszkaniu chronionym, pomoc w uzyskaniu zatrudnienia, pomoc na zagospodarowanie – w formie rzeczowej dla osób usamodzielnianych, szkolenia, poradnictwo rodzinne i terapia rodzinna prowadzone przez ośrodki adopcyjno-opiekuńcze).

43. **Świadczenia pieniężne** – głównie zasiłki stałe, okresowe i celowe, ale także pomoc na usamodzielnienie i kontynuowanie nauki.

44. **Świadczenia niepieniężne** – pomoc w formie: schronienia, posiłku, ubrania, usług opiekuńczych, pracy socjalnej, poradnictwa specjalistycznego w szczególności prawnego, psychologicznego, pedagogicznego, a także w formie pobytu w ośrodkach wsparcia.

³⁷ W rozumieniu przepisów o ochronie praw lokatorów i mieszkaniowym zasobie gminy.

³⁸ W rozumieniu przepisów o ewidencji ludności.

45. **Usługi opiekuńcze** – obejmują pomoc świadczoną osobie, która z powodu wieku, choroby lub innych przyczyn wymaga pomocy innych osób, polegającą na zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych, opiece higienicznej, zaleconej przez lekarza pielęgnacji oraz, w miarę możliwości, zapewnieniu kontaktów z otoczeniem.

46. **Pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie** – świadczenie fakultatywne stanowiące pomoc osobie albo rodzinie przyznawaną przez gminę w formie pieniężnej (jednorazowego zasiłku celowego lub nieoprocentowanej pożyczki) lub rzeczowej (udostępnienie maszyn i narzędzi do pracy stwarzających możliwość zorganizowania własnego warsztatu pracy oraz urządzeń ułatwiających pracę niepełnosprawnym).

47. **Zasiłek celowy** – przyznawany jest w celu zaspokojenia niezbędnych potrzeb bytowych, pokrycia części lub całości wydatków na świadczenia zdrowotne, zakupu żywności, opału, odzieży, niezbędnych przedmiotów użytku domowego, wykonania drobnych remontów i napraw w mieszkaniu, pokrycia kosztów pogrzebu. Może być przyznany osobie lub rodzinie, które poniosły straty w wyniku zdarzenia losowego, klęski żywiołowej lub ekologicznej.

48. **Zasiłek okresowy** – przysługuje osobie lub rodzinie ze względu na długotrwałą chorobę, niepełnosprawność, bezrobocie, możliwość utrzymania lub nabycia uprawnień do świadczeń z innych systemów zabezpieczenia społecznego.

49. **Zasiłek stały** – przysługuje osobie całkowicie niezdolnej do pracy z powodu wieku lub niepełnosprawności.

Methodological notes

1. Sources of statistical data

Within the frame of reporting of the Central Statistical Office, the following were examined: institutional foster care (PS-01 form), family foster care (PS-02 form), social welfare stationary facilities (PS-03 form). The research of institutional foster care collects mainly data on care and education centers and day support facilities, their number by type of facility, the number of children and youth staying in facilities as of 31st of December and during the year, as well as on selected socio-demographic characteristics of residents (PS-01).

In the case of family foster care, the subject of the study is the number of families of particular types and foster homes (Polish abbreviation: RDD), the number of children residing in foster families and RDDs as of 31st of December, as well as selected socio-demographic characteristics of children and persons performing duties of foster family and RDDs (PS-02). Reports are made collectively for the various types of foster families and foster homes by the powiat family assistance centres and municipal social assistance centres.

The report on stationary social welfare facilities collects data on their number and places, number of residents by sex and age, and sources of financing of stay (e.g. from a retirement or other pensions, permanent benefit, full remuneration of the municipality/state budget, etc.) in individual types and kinds of facilities. In addition, data on the number of people awaiting placement in establishments, as well as the number of employed persons, by occupation (PS-03), are collected.

Information on the activities of institutional forms of care for children up to 3 years (the number of facilities and places, the number of children residing there, taking into account their age and gender, staff employed) comes from the RKZ-4G report prepared by the Ministry of Family, Labor and Social Policy, which replaced form OD-1 "Nurseries and children's clubs" valid until 2022.

Data relating to the Programme "Family 500 plus" and some other forms of supporting families (family assistants, specialist guidance, supporting families), family benefits are obtained from the Ministry of Family, Labour and Social Policy and Social Insurance Institution.

The source of knowledge about social assistance benefits is the annual report of the Ministry of Family, Labour and Social Policy on social assistance benefits – cash, in kind and services for the period of January – December 2023 (MRiPS-03). As stated in the explanations to the MRiPS-03 report: "The total amount of the benefits in a given reporting period is a theoretical value, i.e. it does not take into account the situation when the given benefits are not paid out for various reasons. In addition, the amounts included in the report are not revised with the information on refunds or compensations as a result of unduly collected benefits."

Data on the number of insured persons reported for health insurance for custody of children under an activation agreement within the meaning of the Act of 4 February 2011 on the care of children under 3 years of age (nannies) were obtained from the Social Insurance Institution, while data about day carers – from the Ministry of Family, Labour and Social Policy.

Information on the expenditures of the state budget and of the budgets of local government units was prepared on the basis of data of the Ministry of Finance presented in the the annual report on the execution of the state budget expenditure plan (Rb-28) and the annual report on the execution of local government units budget expenditure plan (Rb-28S).

The legal basis defining the processes related to the collection and distribution of public funds in the state budget and in the budgets of local government units (gminas, cities with powiat status, powiats, voivodships) for the period 2019-2023 was the Act of 27 August 2009 on public finances (Journal of Laws 2023 item 1270 with later amendments).

Data on budget expenditures by divisions in 2019–2023 were prepared in accordance with the classification of budget revenue and expenditure in force on the basis of regulations of the Minister of Finance from the years 2019–2023.

2. Basic methodological explanations

1. The functioning of foster care, including care and education centres, foster families, as well as day-support centres, is specified in the Act of 9 June 2011 concerning Family Support and Foster Care System (uniform text, Journal of Laws 2024 item 177).

2. The current social assistance system has been in operation since May 1, 2004, based on the Act of 12 March, 2004, on social assistance (uniform text, Journal of Laws 2024 item 1283), according to which the division into monetary and non-monetary benefits was made. The right to benefits under this system is granted to persons and families who are unable to overcome difficult life situations by themselves, using their own rights, resources and abilities. The basic condition for granting aid is the occurrence of one of the problems specified in the Act, and in the case of monetary benefits – income, the amount of which does not exceed the income criteria set based on the threshold of social intervention³⁹. In the case of some benefits, the income criterion may be increased by resolution of the gminas council.

3. The current system of family benefits was introduced on May 1, 2004. The legal basis of the system is the Act of 28 November 2003 on family benefits (uniform text, Journal of Laws 2024 item 323). The main source of information on the functioning of the law is constituted by the quarterly reports on tasks provided for in the law on family benefits prepared by the gminas. The reports are material and financial in character, and their scope is defined by the Regulation of the Minister of Family, Labour and Social Policy on material and financial reports on the performance of family benefits.

4. The "Family 500 plus" programme, which is in operation since 1st April 2016, is a system of benefits regulated in the Act of 11 February 2016 on State aid in raising children (Journal of Laws 2024 item 421). Since 1 July 2019, the child-raising benefit has been granted to every child until 18 years old, regardless of family income, also from that date the information on the number of families receiving the benefit is not collected. Since 1 June 2022, foster care children receive child-raising benefit (until 31 May 2022, these were supplements in the amount equal to child-raising benefit). The child-raising benefit is financed from the state budget and is not subject to personal income tax. Since 1 June, 2022, the Social Insurance Institution deals with the examination of applications and the granting and payment of the child-raising benefits.

5. Care facilities for small children operate in accordance with the Act of February 4, 2011 on the childcare for children up to the age of 3 (uniform text, Journal of Laws 2024 item 338).

6. The Act of 5 December 2014 on the Large Family Card regulates all issues related to this subject (uniform text, Journal of Laws 2023 item 2424, with later amendments).

7. Different types of adaptations for disabled people listed in survey PS-03 are not obliged to meet the requirements of the Regulation of the Minister of Infrastructure of April 12, 2002.

8. Since 2007, methodological changes resulting from the provisions of the Social Assistance Act have been introduced in the survey of stationary social welfare facilities. It has been taken into account that some facilities, especially social assistance house, can provide services to more than one group of residents. In many cases, referring to a facility, for example for the elderly, was inadequate to the situation, because there was also a "branch" for chronically ill people with somatic disorders. Often, such facility was counted twice. Information was received both on the number of establishments counted once, i.e. equal to the number of reporting entities, as well as on number of establishments including "branches" within establishments. The publication presents both of these information.

³⁹ The threshold of social intervention is determined on the basis of a study carried out taking into account the contents of the goods and services ensuring the fulfillment of existential necessities and the prices of goods and services.

9. The division into voivodships was made according to the location of the units.
10. Due to rounding, some values in the publication may not add up.
11. Population data in the publication were calculated based on the results of the 2021 National Census, which may result in minor differences in previously published indicators.

3. Basic definitions⁴⁰

Institutional foster care

1. **Institutional foster care** shall be exercised in the form of:
 - care and education centre;
 - regional care and therapy centre;
 - pre-adoptive intervention centre.
2. **Care and education centre** – provides a child who is deprived of full or partial parental care with full-time or periodic care and education, and fulfil its needs, especially emotional, development, health, living, social and religious needs; provides access to eligible healthcare services and education. Centre is managed by director. A care and education centre shall be run as:
 - **socialization centre** – provides a child with full-time care and education, and fulfil its needs, especially emotional, development, health, living, social and religious needs; implements a child assistance plan prepared in cooperation with a family assistant; enables contact with parents and other close persons; unless otherwise decided by a court, takes actions aimed at the child's return to a family; provides a child with access to education adjusted to his/her age and development skills; provides a child with therapeutic actions, provides access to eligible healthcare services;
 - **intervention centre** – provides immediate care for a child in the crisis situation, especially if it is required for the centre to place the child under immediate care;
 - **family centre** – educates children of various age groups, including adolescents and those becoming independent; enables common education and care for numerous siblings; cooperate with a family foster care coordinator and a family assistant;
 - **specialist therapy centre** – provides care for a child with individual needs, in particular: a child with a disability certificate or a certificate of high or moderate level of disability; a child requiring the application of special education methods and specialist therapy; a child requiring dealing with their developmental and emotional retardation. The centre provides educational, sociotherapeutic, corrective, compensating, speech therapy, and therapeutic activities compensating for lacks in upbringing in a family and preparing for social life, as well as proper rehabilitation for disabled children;
 - **combining tasks centre** – provides care and education through the implementation of the tasks specified for the socialization, intervention and specialist therapy centres.
3. **Regional care and therapy centre** – a centre where children shall be placed, due to their health condition requiring specialist care and rehabilitation and cannot be placed in family foster care or a care and education centre. The total number of 30 children at most may be placed in a regional care and therapy centre at the same time.
4. **Pre-adoptive intervention centre** – a centre where shall be placed children up to the 1 year old, requiring special care who, waiting for adoption, cannot be covered by family foster care. The total number of 20 children at most may be placed in a pre-adoptive intervention centre at the same time.

⁴⁰ The definitions were taken from the acts: on social assistance, on family support and Foster care system, on family benefits, on childcare for children up to the age of 3.

Family support

5. **Day-support centre** supports the family in its care and education functions. It may be operated in the form of:

- general care centre, including interest circles, day-rooms, clubs, educational centres; provides a child with: care and education, assistance in learning, organisation of leisure time, entertainment and sport classes and development of interests;
- specialized centre – organises sociotherapeutic, therapeutic, corrective, compensating and speech therapy classes, implement an individual corrective programme, a psychocorrective or psychopreventive programme, in particular pedagogic, psychological and sociotherapy;
- street work – carries out motivating and sociotherapeutic activities, conducted by a treetworker;
- in a combination of the forms i.e. combining tasks of the general care, specialized and street work centres.

6. **Supporting family** – a family, whose task is to help families in difficulty in carrying out its care and education functions. In the cooperation with family assistant, it helps in the care and upbringing of the child, running a household, formulating and fulfilling the primary social roles.

7. **Family assistant** – a person supporting the family in fulfilling care and educational functions, overcoming life difficulties, especially those related to the care and upbringing of children. Conducts work with the family with their consent in the place of their residence or in a place indicated by the family, motivating them to work on themselves, introduce changes, actively cooperate in the implementation of the work plan. The number of families he can work with at the same time may not exceed 15 families.

8. **Benefits under the “Family 500 plus” programme:**

- **Child-rising benefit** – is available to parents or guardians for each child up to the age of 18, regardless of the income and since also on children placed in foster care. The benefit is paid in the amount of 500 PLN net.
- Until May 31, 2022, on the basis of the Act on family support and foster care system, on children placed in foster care were paid supplements – **child-raising supplement** was received by foster families and foster homes, **lump sum supplement** was directed to care and education centres family type, **supplement equal child-raising benefit** was directed to other institutional foster care centres. The supplements were replaced by an child-rising benefit.

9. **Large Family Card** – is a project of the Ministry of Family, Labour and Social Policy, which began in June 2014. The main objective of the programme is to provide card holders more favorable, from the generally applicable, access to goods and services and other activities. Discounts can be offered by public institutions or business partners. The right to have a Large Family Card is granted to a member of a large family, which is understood as a family in which the parent(s) or the parent's spouse have or had at least three children under their care, regardless of their age.

Family foster care

10. **Family foster** shall be exercised in case when it is impossible for the parents to provide care and education for a child. It guarantees a work with a family to make possibility for a child to return to its family, or when it is impossible – efforts aimed at child's adoption or preparation of a child to live an independent and responsible life, satisfaction of children's emotional needs, in particular the needs related to welfare, healthcare, education, culture, recreation and religious.

The forms of family foster care are the following:

- foster family;
- foster home.

11. **Foster family** – provides a child who is deprived of full or partial parental care with full-time or periodic care and education. We distinguish the following types of foster families:

- **related foster family** – established by ascendants or siblings; a family is entitled to receive a payment for each entrusted child to cover the cost of its maintenance.
- **not-professional foster family** – established by persons other than ascendants or siblings; a family is entitled to receive a payment for each entrusted child to cover the cost of its maintenance; placed in it may be not more than 3 children (except for numerous siblings);
- **professional foster family** – established by persons other than ascendants or siblings; in addition to a payment for each entrusted child to cover the cost of its maintenance, a family is entitled to remuneration on the account of performance of a foster family function; placed in it may be not more than 3 children (except for numerous siblings); may operate for example as:
 - **professional foster family that performs the function of a family emergency house** – shall receive a child on the basis of a court ruling, case when a child was escorted by Police or Border Guard, upon consent of parents, child or another person in case of immediate threat to the life or health of the child in connection with domestic violence⁴¹,
 - **professional specialized foster family** – shall receive in particular: children with a disability certificate or a certificate of high or moderate level of disability, children on the basis of the Law on Proceedings Involving Juveniles⁴², underage mothers with children.

12. **Foster home** is formed by a married couple or a unmarried person; placed in it may be not more than 8 children (except for numerous siblings).

13. **The family foster care coordinator** looks after foster families and foster homes. It helps to develop a plan to help placed children, provides access to the right specialists. He deals with the stage of independence of pupils and supports people who are already adults. The coordinator's tasks also include informing adoption centers about children who have a regulated legal situation and may be adopted. A coordinator may oversee not more than 15 families or foster homes.

Childcare for children up to the age of 3

14. **Childcare for children up to the age of 3** is organized in the form of a nursery school, children's club, and exercised by the daily caregiver and nanny.

15. **Nursery** – the institution entered into the Register of nurseries and children's clubs run by the mayor, the mayor or president of the city, which cared for the children aged from 20 weeks of age, for up to 10 hours with respect to each child.

16. **The children's club** – the institution entered into the Register of nurseries and children's clubs run by the mayor, the mayor or president of the city, which cared for the children aged from 1 year old, for up to 10 hours with respect to each child.

17. **Other facilities** – an entity other than a nursery and children's club conducting economic activity in the care of children; required during the period of 3 years from the date of entry into force of the law on the care of children under the age of 3 (4 April 2011), to fulfill the conditions set out in the Act and entered into the register of nurseries and children's clubs.

18. **Day carers** – a person employed by the municipality on the basis of a service contract, which according to the provisions of the Civil Code, the provisions relating to the order. Daily guardian takes care of children aged from 20 weeks of age.

⁴¹ Art. 12a of the Act of 29 July 2005 on Counteracting Domestic Violence (Journal of Laws 2024, item 424).

⁴² Act of 9 June 2022 on Support and Resocialization of Juveniles (Journal of Laws 2024 item 978).

19. **Nanny** – a natural person having the care of children on the basis of a service contract, which according to the provisions of the Civil Code, the provisions relating to the order, known as “the activating agreement.” Nanny takes care of children aged from 20 weeks of age. Activates the agreement is concluded in writing between the nanny and the parents or a single parent. ZUS pays contributions for a nanny on the amount of remuneration is not greater than the amount of the minimum wage, and the excess of this amount, contributions paid parent of a child.

Family benefits

20. **Family benefits** include:

- family allowance;
- family allowance supplements;
- attendance benefits: nursing allowance, special attendance allowance and nursing benefit,
- single payment birth grant;
- parental benefit.

The main criteria for entitlement to family benefits are: having a dependent child and average monthly income, per family member. Regardless of income, you will receive: nursing allowance and nursing benefit.

21. **Family allowance** – is designed to partially cover childcare expenses; the allowance is granted to: parents, one parent or legal guardian of the child, the child’s actual guardian, a person up to the age of 24 who is learning. Family allowance is granted for a child until the age of 18. If a child does not continue education, when the child reaches 18 years old, the parent loses the right to family allowance for the child. Granting the right to family allowance is dependent, among others from fulfilling the income criteria. A person eligible for family allowance is entitled to the following benefits (it is possible to receive several supplements simultaneously) due to:

- giving birth to a child (one-time benefit);
- taking care of a child during child-care leave;
- single parenthood;
- multi-children parenthood;
- education and rehabilitation of a disabled child;
- beginning of the school year;
- undertaking education outside the place of residence by a child.

22. **Attendance benefits** – nursing benefit, nursing allowance, special attendance allowance.

23. **Nursing benefit** – granted to a persons who, under the provisions of the Law of February 25, 1964 – The Family and Guardianship Code⁴³ have a maintenance obligation (parents of children, straight relatives, siblings, related foster family), as well as the child’s actual guardian (person who takes care of the child in the court of adoption of the child) if they resign or do not take up occupational work to handle a person with a disability requiring special care.

24. **Nursing allowance** – designed for disabled children and adults with disabilities and for those who are over 75 years old. Allowance is not granted to persons who have acquired entitlement to a nursing supplement paid with retirement or pension from the Social Insurance Fund. It is granted not for the benefit period but for the duration of validity of the decision on disability or degree of disability.

⁴³ Act of 25 February 1964, the Family and Guardianship Code (Journal of Laws 2024, item 2809, with later amendments).

25. **Special attendance allowance** – granted to persons who, under the provisions of the Law of February 25, 1964 – The Family and Guardianship Code, are obliged to pay maintenance and spouses if they do not work or resign from employment or other gainful employment in order to have permanent custody of a person with certificate of high level of disability or a disability certificate including the indication of the need for permanent or prolonged care or assistance of another person due to the greatly reduced possibility of independent existence and the need for constant participation of the child's guardian in the process of his treatment, rehabilitation and education.

26. **Subsidy paid due to giving birth to a child** – one-of subsidy available since 2013, depending on family income, financed by the state budget, as well the subsidy paid by the municipality from its own resources, which it decides by itself, determining the amount and criteria of receipt.

27. **Parental benefit** – since 2016 a form of financial support for parents and guardians of children who do not receive maternity allowances. These people include students, unemployed people, employees hired on the basis of a civil law contracts, who do not pay contributions to compulsory sickness insurance, people conducting non-agricultural economic activity if they do not receive maternity allowances.

28. **Family** (within the meaning of the Act on Family Benefits) consists of: spouses, parents of children, guardian and dependent children up to the age of 25 or a child, who has reached the age of 25 years, with a disability certificate or a certificate of high or moderate level of disability if the family is entitled to nursing benefit.

29. **Multi-children family** (within the meaning of the Act on Family Benefits) – a family with three or more children, and entitled to receiving family allowance.

30. **Dependent child** – dependent child up to the age of 25 – his/her spouse, child undergoing adoption proceedings or child under legal guardian

31. **Disabled child** – a child up to the age of 16 with a disability certificate as defined in the Act on Vocational and Social Rehabilitation and Employment of Persons with Disabilities (Journal of Laws 2024, item 44).

32. **Disabled person** – a person at the age of 16 and more with certificate of high level of disability (or in specific cases moderate level of disability) as defined in the Law on Vocational and Social Rehabilitation and Employment of Persons with Disabilities.

Social assistance

33. **Social assistance** – the institution of state social policy, aimed at enabling individuals and families to overcome difficult situations, where they are not able to overcome using their own powers, resources and capabilities. Social assistance organizing government administration and local government, working in this area, in partnership with civil society organizations and non-governmental organizations, the Catholic Church, other churches, religious organizations, and natural and legal persons. Social supports individuals and families in their efforts to meet the needs and enables them to live in conditions appropriate for human dignity.

34. **Social assistance house** – A centre providing welfare, nursing, support and educational services at a level conforming to the standard in force defined in the Resolution of 23 August 2012 of Minister of Labour and Social Policy on Social Assistance Houses (Journal of Laws 2023, item 2355, with later amendments), designed for people requiring full-time care due to their age, illness or disability, unable to live independently in everyday life. Staying at home is for a fee. These facilities are aimed at: the elderly, chronically ill with somatic disorders, chronically mentally ill, mentally retarded adults, children and young mentally retarded, physically handicapped, dependent on alcohol people.

Categories of facilities surveyed on PS-03 form "Stationary social welfare facilities" include the following units:

- social assistance house,
- family-based assistance house,
- centre ensuring 24-hour care to disabled persons, chronically ill patients, or the elderly within the scope of economic activity or their statutory activity,
- community self-help house or other support centre for persons with mental disorders, which have places of twenty-four-hour stay;
- house for mothers with under age children and pregnant women,
- night shelter,
- shelter for homeless persons,
- other.

35. Family-based assistance house – A form of care and well-being services provided full-time for persons who, due to old age, illness or disability, require this form of support.

36. Centre ensuring 24-hour care to disabled persons, chronically ill patients, or the elderly within the scope of economic activity or their statutory activity – and after receipt of the Voivode's permission, provides care and welfare services.

37. House for mothers with under age children and pregnant women – provides round-the-clock, temporary residence for: mothers with under age children, pregnant women, fathers with under age children and other persons taking care of children, who are affected by violence or are in another crisis situation.

38. Homeless person – a person not living in a dwelling apartment⁴⁴ and not registered for the permanent stay⁴⁵, or a person not being registered for the permanent stay in an apartment in which living is not possible.

39. Shelter for homeless persons – building or separate parts of the building, intended to provide round-the-clock homeless people shelter together with auxiliary rooms necessary for the proper functioning of the facility.

40. Night shelter – building or separate parts of the building, intended to provide overnight accommodation to the homeless people, along with auxiliary rooms necessary for the proper functioning of the facility.

41. Placed (during the year) at the home/social welfare facility – persons who have been admitted to the facility for the first time in a given year.

42. Social assistance benefits – take the form of cash benefits (permanent benefit, periodic benefit, special purpose allowance, allowance and loan for economic self-emancipation, financial aid for self-reliance and continuing education, cash benefit for maintenance and covering expenses related to learning Polish non-monetary benefits (social work, credit card, health insurance contributions, social security contributions, material aid, including economic self-employment, funeral, specialist counseling, crisis intervention, shelter, meal, necessary clothing, caring in the place of residence, in support centers and in family support homes, specialist care services in the place of residence and in support centers, sheltered accommodation, stay and home welfare services, assistance in obtaining appropriate Housing, including sheltered housing, help with getting a job, development aid – in-kind for self-employed persons, training, family counseling and family therapy led by adoption centers).

43. Monetary assistance – mainly benefits permanent, temporary and targeted, but also help to become independent and continue their education.

⁴⁴ As defined in the provisions on the protection of tenants and housing resources of a commune.

⁴⁵ According to the provisions on population records and identity cards

44. **Non-monetary assistance** – assistance in the form of: shelter, food, clothing, care, social work, counseling, specialized in particular legal, psychological, pedagogical, as well as stay in the support centers.

45. **Care services** – include assistance provided to a person who due to age, illness or other reasons require the help of others, consisting in satisfying everyday needs, hygienic care, care prescribed by your doctor and, if possible, to ensure contact with the environment.

46. **Assistance for gaining economic independence** – optional assistance to help a person or a family in in cash (one-off special-purpose or non-interest-bearing loan) or support in-kind (providing machines and tools for working with their own work facilities and facilities to facilitate disabled work) granted by the commune (gmina).

47. **Appropriated benefit** – is awarded in order to meet essential living needs, to pay part or all of the expenses for health care services, the purchase of food, fuel, clothing, essential household items, to perform minor renovations and repairs in the apartment, to cover funeral costs. It can be given to a person or family who have suffered losses as a result of a random event, natural or ecological disaster.

48. **Temporary benefit** – granted to a person or family because of long illness, disability, unemployment, the possibility of maintaining or acquiring the rights to benefits from other social security systems.

49. **Permanent benefit** – granted to a person totally unable to work due to age or disability.